

Е. Чиалашвили
М. Ревиа

УЧЕБНИК
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
за грузински студенти

ეროვნული
ენციკლოპედია
ე. ჩილაშვილი, მ. რევაია
ე. ჭიალაშვილი, მ. რევიბ

УЧЕБНИК ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

за грузински студенти

ბულგარული ენის
სახელმძღვანელო

ქართული სტუდენტებისათვის

Издательство на Тбилиския университет
თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

Учебникът е предназначен за грузински студенти от Тбилиския държавен университет “Иване Джавахишвили” и Тбилиския педагогически университет “Сулхан-Саба Орбелиани”, които изучават български език в продължение на осем семестъра.

Учебникът съдържа както оригинални текстове и упражнения, така и заети от Д. Илиева, Е. Кирякова, С. Михайлова, “Български език за чуждестранни студенти”, София, 1969; Ст. Гинина, Цв. Николова, Л. Сакъзова, “Учебник по български език за чужденци”, София, 1972; П. Пашов, Хр. Пырвев, В. Радева, “Болгарский язык” (учебник для иностранцев), София, 1986; Ю. Антонова, Ел. Кирякова, “Говорите ли български?” (видеокурс), София, 1991.

სახელმძღვანელო განკუთვნილია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის პედაგოგიური უნივერსიტეტის სტუდენტებისათვის, რომლებიც შეისწავლიან ბულგარულ ენას 8 სემესტრის განმავლობაში.

სახელმძღვანელო შეიცავს ორიგინალურ ტექსტებსა და სავარჯიშოებს და აგრეთვე ნასესხებს შემდეგი სახელმძღვანელოებიდან: დ. ილიევა, ე. კირიაკოვა, ს. მიხაილოვა, „ბულგარული ენა უცხოელი სტუდენტებისათვის“ (ბულგარულად); ს. გინინა, ც. ნიკოლოვა, ლ. საკიშოვა, „ბულგარული ენის სახელმძღვანელო უცხოელი სტუდენტებისათვის“ (რუსულად); ქრ. პირვევი, ვ. რადევა, „ბულგარული ენა“ (რუსულად); ი. ანტონოვა, ე. კირიაკოვა, „საუბრობთ ბულგარულად?“ (ბულგარულად).

Редактор проф. Н. С. Чохонелидзе

Рецензенти: проф. В. Н. Айдарова, доц. Е. Л. Кремер

რედაქტორი პროფ. ნ. ჭოხონელიძე

რეცენზენტები: პროფ. ვ. აიდაროვა, დოც. ე. კრემერი

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2000

© Издательство на Тбилиския университет, 2000

4602020100
ч 608(06)-2000

ISBN 99928-31-57-X

Предговор

Учебникът е предназначен за грузински студенти от Тбилиския държавен университет “Иване Джавахишвили” и Тбилиския педагогически университет “Сулхан-Саба Орбелиани”, които изучават български език в продължение на осем семестъра.

Състои се от две части

Първата част съдържа 40 урока, които обхващат битово-разговорна лексика, представена в диалози и текстове и богата система от упражнения чрез функционално-комуникативни образци.

Втората част обхваща 30 урока, които запознават отчасти студентите с географията, историята и литературата на България.

Учебникът съдържа както оригинални текстове и упражнения, така и заети от Д. Илиева, Е. Кирякова, С. Михайлова “Български език за чуждестранни студенти” София, 1969; Ст. Гинина, Цв. Николова, Л. Сакъзова “Учебник по български език за чужденци” София, 1972; П. Пашов, Хр. Пырвев, В. Радева “Болгарский язык” (учебник для иностранцев) София, 1986; Ю. Антонова, Ел. Кирякова “Говорите ли български ?” (видеокурс) София, 1991.

Първа част

Българска азбука

Букви		Произношение	Примери
Печатни	Ръкописни		
А, а	<i>А, а</i>	[a]	април
Б, б	<i>Б, б</i>	[bə]	баба
В, в	<i>В, в</i>	[və]	виглица
Г, г	<i>Г, г</i>	[gə]	година
Д, д	<i>Д, д</i>	[də]	дърво
Е, е	<i>Е, е</i>	[e]	етаж
Ж, ж	<i>Ж, ж</i>	[ʒə]	жена
З, з	<i>З, з</i>	[zə]	зима
И, и	<i>И, и</i>	[i]	име
Й, й	<i>Й, й</i>	[i] [i kratko]	йод
К, к	<i>К, к</i>	[kə]	кана
Л, л	<i>Л, л</i>	[lə]	лале
М, м	<i>М, м</i>	[mə]	мама
Н, н	<i>Н, н</i>	[nə]	нож
О, о	<i>О, о</i>	[o]	око
П, п	<i>П, п</i>	[pə]	прозорец
Р, р	<i>Р, р</i>	[rə]	риза
С, с	<i>С, с</i>	[sə]	стая
Т, т	<i>Т, т</i>	[tə]	таван
У, у	<i>У, у</i>	[u]	ухо
Ф, ф	<i>Ф, ф</i>	[fə]	фар
Х, х	<i>Х, х</i>	[hə]	хляб
Ц, ц	<i>Ц, ц</i>	[tsə]	цвет
Ч, ч	<i>Ч, ч</i>	[tʃə]	чапа
Ш, ш	<i>Ш, ш</i>	[ʃə]	шише
Щ, щ	<i>Щ, щ</i>	[ʃtə]	щъркел
Ъ, ъ	<i>Ъ, ъ</i>	[ə] [er goljm]	ъгъл
- ъ	- ъ	[ə] [er malək]	шофьор
Ю, ю	<i>Ю, ю</i>	[ju]	ютия
Я, я	<i>Я, я</i>	[ja]	ябълка

Гласни

а е и о у ъ

Съгласни

Звучни	б в г д ж з дж дз
Беззвучни	п ф к т ш с ч ц х
Сонорни	м н р л ѝ

Пунктуация

. точка	?	въпросителен знак
, запетая	!	удивителен знак
; точка и запетая	-	тире
: двоеточие	“ ”	кавички
... многоточие	()	скобки

Първи урок

Какво е това?

Лалé

Какво е това? - Това е лалé. Лалéго е цветé. Лалéго цветé ли е? - Да. Лалéго е цветé.

Ябълка

Какво е това? - Това е ябълка. Ябълката е плод. Ябълката плод ли е? - Да. Ябълката е плод.

Тютюн

Какво е това? - Това е тютюн. Тютюният е растéние. Тютюният растéние ли е? - Да. Тютюният е растéние.

Женá

Това жена ли е? - Това е женá. Женáта е човек. Женáта човек ли е? - Да. Женáта е човек.

Мáса

Какво е това? - Това е мáса. Мáсата е предмёт. Мáсата предмёт ли е? - Да. Мáсата е предмёт.

Студéнт

Какъв е той?
- Той е студéнт.
Той студéнт ли е? - Да.

Студéнтка

Каква е тя?
- Тя е студéнтка.
Тя студéнтка ли е? - Да.

Студéнти

Какви са те?
- Те са студéнти.
Те студéнти ли са? - Да.

Студéнтки

Какви са те?
- Те са студéнтки.
Те студéнтки ли са? - Да.

Национална библиотека

България (Стаж ли е)

Стаж

Какво е това? - Това е стаж. Това стаж ли е? (Стаж ли е това?) - Да. Това е стаж.

Мъж

Това мъж ли е? - Това е мъж. Това жена ли е или мъж? - Това не е жена, а мъж.

Детё

Това дете ли е? - Това е дете. Това мъж ли е или дете? - Това не е мъж, а дете.

Къде?

- на, под, до в

Къде е писалката? - Писалката е на масата.

Къде е столът? - Столът е под масата.

Къде е преподавателят? - Преподавателят е до масата.

Къде е тетрадката? - Тетрадката е в чантата.

Кога?

- днес, утре, вчера, преди 5 минути, след 2 дни

Кога започват лекциите? - Днес.

Кога ще си купиш палто? - Утре.

Кога беше на кино? - Вчера.

Кога започна лекцията? - Преди 5 минути.

Кога ще свърши лекцията? - След 20 минути.

Запознаване

- Здравейте!

- Здравейте!

- Как се казвате?

- Казвам се Ека.

- Откъде сте?

- От Грузия.

- Какво следвате?

- Сега уча български език. Ще следвам филология.

1. Запомнете !

Аз	съм	Ние	сме
Ти	си	Вие	сте
Той	} е	Те	са
Тя			
То			

Аз	не съм	Ние	не сме
Ти	не си	Вие	не сте
Той	} не е	Те	не са
Тя			
То			

Аз	ли съм	Ние	ли сме
Ти	ли си	Вие	ли сте
Той	} ли е	Те	ли са
Тя			
То			

Аз	не съм ли	Ние	не сме ли
Ти	не си ли	Вие	не сте ли
Той	} не е ли	Те	не са ли
Тя			
То			

Упражнения

1. Работете по модела, като използвате думите: Грузия, Армения, Азербайджан, Русия, Турция, Гърция.

Модел: Аз съм от Грузия.

Ти си от .....

Той е от .....

Тя е от .....

Ние сме от .....

Вие сте от .....

Те са от .....

Национална библиотека и архив на Република България
1100 - ПЛОВДИВ

Той }
Тя } има, се казва
То }

Те

5. Поставете въпроси по модела.

Модел: Аз се казвам Георги. - Как се казваш ти?

Аз се казвам Пётър.	Ние се казваме Димитрови.
Ти се казваш Чавдар.	Вие се казвате Цачеви.
Той се казва Иван.	Те се казват Щеревеи.
Тя се казва Бойка.	Ти се казваш Асен.
	Вие се казвате Асени.

6. Попълнете празните места с форми на глагола *имам*.

Модел: Аз *имам* книга.

Той ..... речник.	Те ..... книги.
Тя ..... тетрадка.	Вие ..... моливи.
Ти ..... чанта.	Ние ..... писатки.

7. Работете по моделите.

Модел: Аз *нямam* молив.

Той ..... тебешир.	Те ..... тетрадки.
Тя ..... молив.	Вие ..... чанти.
Ти ..... писатка.	Ние ..... книги.

Модел: Ти *имаш* ли тетрадка?

Той ..... книга?	Ние ..... писатки?
Тя ..... тетрадка?	Вие ..... моливи?
	Те ..... чанти?

Втори урок

Слънцето изгрява.
Съмва се.

Слънцето залязва.
Мръква се.

В магазина за часовници

В магазина има различни часовници: ръчни, джобни, стени и будилници.

Една жена разглежда часовниците. Часовникарят ѝ показва два мъжки часовника. Единият е кръгъл, с тъмен циферблат и секундарник. Двете стрелки на часовника са позлатени. Другият е правоъгълен и по-малък. Има здрава кожена кайшка.

- Каква марка са часовниците? - пита купувачката.

- Имаме руски, швейцарски, немски.

- Аз предпочитам този - казва жената - защото има секундарник. Колко струва?

- Шестдесет лева.

В магазина влизат трима граждани. Единият подава на часовникаря повреден часовник и казва:

- Този часовник е от Вашия магазин. Не работи добре.

- Избързва ли?

- Не. Остава назад с десет минути в денонощието.

- Оставете часовника на поправка.

- Кога ще бъде готов?

- След пет дни.

Упражнения

1. Запомнете!

- Колко е часът? - Часът е точно дванайсет;
дванайсет и пет;
дванайсет без четвърт;

- Кóлко часа имаш лекции? - Три часа.
- До кóлко часа имаш лекции? - До 12 часа.

2. Поставете въпроси към следните отговори.

Например: Аз лягам в 10 часа. - В кóлко часа лягам?

- Аз ставам в 7 часа.
- Ти закушваш в 7 и 30.
- Ние обядваме в 1 часа.
- Вие обядвате в 12 часа.
- Той започва лекции в 8 часа.
- Те обядват в 12 и 30.
- Тя свършва лекции в 13 и 15.

Например: Аз работя 8 часа. - Кóлко часа работя аз?

- Аз пътувам 4 часа.   Ние работим 8 часа.
- Ти пътуваш 3 часа.   Вие пътувате 5 часа.
- Той почива 2 часа.   Те работят 6 часа.
- Тя почива 1 час.

3. Задайте въпроси на другаря си в кóлко часа става, в кóлко часа закушва, в колко часа започва работа, до колко часа има лекции.

4. Попълнете празните места.

Например: Аз ставам в 7 часа сутринта.
 Аз ставам рано.
 Аз ставам в 9 часа сутринта.
 Аз ставам късно.

- Аз закушвам в 9 часа.   Аз закушвам .....
- Ти закушваш в 7 часа.   Ти закушваш .....
- Ти лягаш в 11 часа.   Ти лягаш .....
- Той ляга в 9 и 30.   Той ляга .....
- Ние лягаме вечер в 12 часа.   Ние лягаме много .....

Քննարկ

- Ընդունակ, Նոնա, ինչպե՞ս?
- Ընդունակ, Աստ, շնորհակալ, լավ եմ.
- Ինչպե՞ս եղան անցած շաբաթը?
- Բա չեմ. Իմա շատ աշխատեցի.
- Դու շաբաթը ազատ ես?
- Ոչ. Կարծես. Ընդունակ լեզու ու արարածներ.

Արարածներ

1. Հիշե՛ք!

- Ազատ ես Կարդու ? - Ոչ. Կարծես - իմա աշխատեցի. -
Շատ եմ չեմ.

Շաբաթ: Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու.

Կարդու է Կարդու.

Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու - Կարդու Կարդու.

Կարդու - Կարդու Կարդու.

Կարդու է Կարդու.

Կարդու է Կարդու.

2. Կարդու՛ք ընդունակի վարկերը.

Կարդու Կարդու իմա Կարդու ?

Կարդու Կարդու իմա Կարդու ?

Կարդու է Կարդու (Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու, Կարդու) Կարդու ?

3. Կարդու՛ք վարկերը ընդունակի.

Կարդու: Կարդու եղան Կարդու. - Կարդու եղան Կարդու ?

Կարդու Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու իմա Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու իմա Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու Կարդու եղան Կարդու.

Կարդու Կարդու եղան Կարդու.

Модел: Утре ще бъда свободен. - Кога ще бъда свободен?

Довечера ти ще бъдеш свободен.

Утре те ще бъдат свободни.

Вдругиден той ще бъде свободен.

Утре вечер ние ще бъдем свободни.

4. Отговорете на въпросите:

Какво утиш цял ден?

Какво четеш цяла седмица?

Спиш ли цяла нощ?

Къде беше преди обед?

Къде беше снощи?

Къде беше в четвъртък?

Къде беше следобед?

Къде беше миналата сряда?

Къде беше миналата вечер?

Къде ще бъдеш довечера?

5. Отговорете на въпросите:

Какви часовници има в магазина? Кой часовник купува жената? Каква марка е Вашият часовник? Кога навивате часовника? Как работи той?

Трети урок

Годишните времена

Една година има дванайсет месеца. Те са: януари, февруари, март, април, май, юни, юли, август, септември, октомври, ноември и декември.

Годишната има четири годишни времена. Те са: пролет, лято, есен и зима.

Пролетта започва през месец март. През пролетта слънцето грее по-силно и стопля земята. Цветята цъфтят,

Կոգա՞ ւալի՛ ճձձ, ւրձմետո՞ Է .....
Կոգա՞ ճձա՛ ւյա՞ղ, ւրձմետո՞ Է .....
Կոգա՞ ւալի՛ սնյա՞, ւրձմետո՞ Է .....

4. Կա՞ղե՞ք ս ճրձի ճձմի:

Գորձո՞ - .....
Գձձո՞ւո՞ - .....
Տրձո՞ւո՞ - .....

5. Օտձորե՞ք նա ւրձո՞ւսիտե.

Նաղրիմեր: Կոգա՞ րա՞ծիյա՞ իորա՞? - Իորա՞ րա՞ծիյա՞ թրձ ճնյա.

Կոգա՞ ւալի՛ սնյա՞?
Կոգա՞ ւալի՛ ճձձ?
Կոգա՞ ւալիյա՞ ճնո՞ղ ճձձո՞ւե?
Կոգա՞ ճձձիյա՞ ճւեյա՞?
Կոգա՞ սնյա՞նձո՞ղ ցրձ սի՞նո?
Կոգա՞ ճձա՛ սա՞ւ ւյա՞ղ?
Կոգա՞ ճձա՛ սի՞ն ւյա՞ղ?
Կոգա՞ իմա՞ մյղա՞?
Կոգա՞ թա՞ճա՞ ռիսա՞?
Կոգա՞ սնյա՞ իորա՞?

6. Օտձորե՞ք նա ւրձո՞ւսիտե:

Կոգա՞ ճա՞նո՞ւա՞ ճի՞մա՞? Ա կոգա՞ սւրձիւա՞? Կա՞ւո՞ Է ւրձմետո՞ թրձ ճի՞մա՞? Կա՞ւի՞ ճրձի՞ թռի՞ճա՞մս թրձ ճի՞մա՞? Օռի՞ճա՞ ռի՞ ճի՞մա՞? Զա՞ո՞՞?

Կոգա՞ ճա՞նո՞ւա՞ թրձղա՞? Ա կոգա՞ սւրձիւա՞? Կա՞ւո՞ Է ւրձմետո՞ թրձ, թրձղա՞? Կա՞ւի՞ ճրձի՞ թռի՞ճա՞մս թրձ թրձղա՞? Օռի՞ճա՞ ռի՞ թրձղա՞? Զա՞ո՞՞?

7. Սոսա՞ղե՞ք սնյա՞նձի ւրձո՞ւսի ճա՞ ռյո՞ղո՞ղ ո՞ Էսենձա՞.

8. Կա՞ղե՞ք կո՞նկո՞ սեզո՞նա՞ իմա՞ ւա՞ ճա՞ թա՞նա՞ թրձ ճրձի՞ ցի.

9. Զա՞նո՞նե՞ք!

- Կոյ՞ ճա՞նա՞ Է ճնես? - Գնես Է 5 օկտո՞ւրնի.

10. Օտձորե՞ք նա ւրձո՞ւսիտե:

Коя дата е днес?
 Коя дата беше вчера?
 Коя дата беше завчера?
 Коя дата ще бъде утре?
 Коя дата ще бъде в другиден?
 На коя дата е рожденият Ви ден?
 Колко месеца има годината?
 Кой са те?

11. Отговорете на въпросите по модела.

Модел: Кой е първият месец на годината? - Първият месец на годината е **януари**.

Кой е вторият месец на годината? - .....
 Кой е третият месец на годината? - .....
 Кой е петият месец на годината? - .....
 Кой е седмият месец на годината? - .....
 Кой е единадесетият месец на годината? - .....

12. Поставете въпроси към следните изречения по модела.

Модел: Април е пролетен месец. - Какъв месец е април?
 Декември е зимен месец. - .....
 Юли е летен месец. - .....
 Ноември е есенен месец. - .....

13. Съставете въпроси и отговорете по модела.

Модел: Какъв месец е януари? - Януари е зимен месец.

декември	март	юни	септември
януари	април	юли	октомври
февруари	май	август	ноември

14. Отговорете на въпросите:

Кой са зимните месеци?
 Кой са летните месеци?
 Кой са пролетните месеци?
 Кой са есенните месеци?

15. Попълнете празните места с думите *зимен, пролетен, летен,*

Четвърти урок

В книжарницата

- Добър ден, Радка. Къде отиваш?
  - Добър ден, Ека. В книжарницата.
  - За какво?
  - Искам да си купя тетрадка, молив и писалка. Ела с мене.
  - Добре. Ще дойда. А аз трябва да си купя един речник.
- Радка и Ека влизат в една книжарница.

Радка: Моля, дайте ми една тетрадка, един молив и една писалка.

Продавачката: Ето, заповядайте.

Радка: Колко струва всичко?

Продавачката: Четирийсет стотинки. А вие какво желаете?

Ека: Един българско-английски речник.

Продавачката: Дайте ми един лев и шейсет и пет стотинки.

Ека: А пликове имате ли?

Продавачката: Да. Колко плика искате?

Ека: Четири плика.

Продавачката: Дайте ми всичко един лев и седемдесет и пет стотинки.

Ека: Ето Ви точно един лев и седемдесет и пет стотинки.

Упражнения

1. Запомнете!

- Какво обичате? = Какво желаете?
- Моля, дайте ми

{	еден речник
	една книга
	едно списание
- Заповядайте! = Вземете!
- Благодаря! Колко струва?

Аз	зная, чета, пиша	Ние	знаем, четем, пишем
Ти	знаеш, четеш, пишеш	Вие	знаете, четете, пишете
Той	} знае, чете, пише	Те	знаят, четат, пишат
Тя			
То			

Аз	говоря, работя, ходя
Ти	говориш, работиш, ходиш
Той	} говори, работи, ходи
Тя	
То	

Ние	говорим, работим, ходим
Вие	говорите, работите, ходите
Те	говорят, работят, ходят

2. Прочетете внимателно:

еднѝ рѣчник	една кнѝга	едно списание
еднѝ блок	една тетрадка	едно лепило
еднѝ молив	една гума	едно огледало

много рѣчници	много кнѝги	много списания
много блоци	много тетрадки	много лепила
много моливи	много гуми	много огледала

два рѣчника	пет кнѝги	осем списания
три блока	шест тетрадки	девет лепила
четири молива	седем гуми	десет огледала

3. Подредете думите по род:

Мъж, жена, писмо, студентка, автобус, тролей, маса, тебешир, лекарка, книга, преподавател, седмица, шинѣ, стол, легло, ябълка, общежитие, грозде, вълк, жито, круша, плик, вѣстник, списание.

мъжки род	женски род	среден род
еднѝ	една	едно
.....	.....	.....

4. Напишете шест думи от упражнение №3 по модела.

Модел: един стол - два стола - много столове.

един	два	много .....
един	два	много .....
един	два	много .....
един	два	много .....
един	два	много .....
един	два	много .....

5. Напишете шест изречения по модела.

Модел: Тук има един стол. - Там има три стола.

6. Напишете пет изречения по модела.

Модел: Тук има един автобус. - Там има много автобуси.

7. Напишете пет думи по модела.

Модел: една маса - три маси - много маси

една	три	много .....
една	три	много .....
една	три	много .....
една	три	много .....
една	три	много .....

8. Напишете пет изречения по модела.

Модел: Тук има една книга - Там има две книги.

9. Отговорете на въпросите по модела.

Модел: Койко молива искате? - Три молива.
 - Няколко молива.
 - Много моливи.

Койко речника искате? - .....

Койко етикета искате? - .....

Койко плика искате? - .....

Койко вестника искате? - .....

Койко албума искате? - .....

Койко магнетофона искате? - .....

10. Поставете въпроси към следните отговори.

ՀԱՄԱՅՆՈՒԹՅԱՆ
ՆՈՇՆՈՒՄՈՒՄԵՆ

Например: Стаята има два прозореца.
Койко прозореца има стая?

В аудитория има десет чина.
В кабинета работят дванайсет магнетофона.
На масата има осем мотиwa.
Тя има два речника.
В университета има няколко кабинета.
На масата има няколко вестника.

Петти урок

Как уча български език

Ека е студентка. Тя следва славянска филология.

Радка: Започнахте ли да учите български език?

Ека: Да, започнахме. Много ми е интересно. В началото не пишем и не четем. Гледаме учебния филм - упражнение за говорене. След това преподавателката говори, а ние всички повтаряме. После преподавателката задава въпроси, а ние отговаряме. Накрая всеки студент задава въпроси на другия.

Радка: Когат ще започнете да четете и да пишете?

Ека: Вече започнахме. Казват, че не е трудно да четеш и да пишеш на български.

Радка: Да. Така е. Пожелавам ти успех!

Ека: Благодаря! Всичко хубаво!

Упражнения

1. Запомнете!

- Довиждане! Всичко хубаво!
- Пожелавам ти успех!
- Пожелавам Ви успех!
- Довиждане! Благодаря!

საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს განყოფილება

- Благодаря, подобно!
- Уча български език.
- Разбирате ли ме?
- Разбирам вас, но ми е трудно да говоря.

- Не ви разбирам. Какво означава тази дума?
- Как се произнася тази дума?
- Как се нарича това на български?
- Моля, обяснете по-просто!

Сегашно време

Аз	уча	Ние	учим
Ты	учиш	Вие	учите
Той	учи	Те	учат
Тя	учи		

2. Научете диалога наизуст и разговаряйте.

3. Попълнете празните места с форми на глагола *говоря*.

Например: Аз говоря малко български език.

Ты ..... грузински език.

Той ..... руски език.

Тя ..... английски език.

Ние ..... френски език.

Вие ..... полски език.

Те ..... немски език.

4. Поставете въпроси по модела.

Модел: Аз уча български език. - Какво правиш ти?

Ты учиш чешки език.

Той учи руски език.

Тя учи турски език.

Ние учим гръцки език.

Вие учите грузински език.

Те учат български език.

5. Попълнете празните места с форми на глагола *уча* или *праща*.

- Той ..... български език.
 Ние ..... грешки по български език.
 Аз ..... гимнастика.
 Тя не ..... български език.
 Ти ..... ли гимнастика?
 Вие ..... ли български език?
 Ти ..... ли грешки по български език?
 Тя не ..... ли български език.

Сегашно време

Аз	пи́на писмо́	Ние	пи́шем писмо́
Ти	пи́неш писмо́	Вие	пи́нете писмо́
Той	пи́ше писмо́	Те	пи́шат писмо́
Тя	пи́ше писмо́		

6. Попълнете празните места с форми на глагола *чета*

Модел: Аз чета вестник.

- Ти ..... списание.
 Той ..... книга.
 Тя ..... писмо.
 Ние ..... домашното си.
 Вие ..... книги.
 Те ..... уроците си.

7. Попълнете празните места с форми на глаголите *чета* или *пиша*:

Той ..... много писма.	Ти ..... ли списания?
Тя ..... домашното си.	Ти ..... ли писма?
Ние ..... много книги.	Вие ..... ли много книги?
Те ..... вестници.	Вие ..... ли вестници?
Тя не ..... списания.	Тя не ..... ли списания?

8. Работете по модела.

Модел: Аз започвам да пиша.

Ти .....
Той .....
Ние .....
Вие .....
Те .....

Аз започвам да четя.

Той .....
Ти .....
Те .....
Вие .....
Ние .....

Аз започвам да уча.

Той .....
Ти .....
Вие .....
Ние .....
Те .....

Шести урок

В сладкарница

- Къде отиваш?
- Отивам да закуся.
- Къде закусваш?
- В сладкарницата.
- Аз също закузвам в сладкарницата.
- Хайде да закусим заедно! Не си ли гладен?
- Как да не съм гладен! Умирам от глад!

***

- Моля, какво имате за закуска?
- Кифли, баички, гевреци, яйца, прясно и кисело мляко.
- Дайте ми една баичка и чаша топло мляко.
- Заповядайте!
- На мене ми дайте една кифла и кисело мляко със захар.
- Да седнем на тази маса! Има свободни места.
- Яж бързо! До края на почивката оставят четири минути.

***

- Искан ли мляко?
- Не, благодаря! Искам само една чаша чай.
- Заповядай!
- Благодаря!
- Взем си кифла!
- Не искам. Не съм гладна.
- Не си ли гладна?
- Не, не съм.

***

- Какво обичате?
- Моля, един сандвич!
- Кой сандвич искате?
- Този тук!
- Заповядайте!
- Нещо друго? Чай? Кафе?
- Дайте ми едно кафе!
- Ето ви и чаша кафе!
- Благодаря!
- А захар? Не искате ли захар?
- А, да! Искам. Благодаря!

Упражнения

1. Запомнете!

Отивам	}	да закуся
Искам		
Трябва		

ՀԱՐՈՅԵՄԸՆ
ՆՈՅՄԸՆԻՐՈՍԵՅՅ

Վսեկի ըն զակւսեամ:

Մմրամ օտ {
 զլաժ
 յաճկա
 ստւժ
 սմյա
 ստրա

2. Օտտօրեդե ըն վնրօսիտե:

Յակւսեադե ըն վսյաճա սւտրին? Կճեճ յակւսեադե սւտրին? Կակվօ յլեդե ըն յակւսճա սւտրին? Քիեդե ըն մլյաճո? Կակվօ յակւսեադե սլեճօբեճ? Իսճադե ըն յակւսիտե? Կճեճ յեճ յակւսիտե? Կակվօ յեճ յակւսիտե?

Ղաճըն ըն սի?

Ղաճնա ըն սի?

Ղաճըն ըն սե?

Ղաճնա ըն սե?

Ոսի ըն զլաճըն?

Ոսի ըն զլաճնա?

Ոսե ըն ըն զլաճըն?

Ոսե ըն ըն զլաճնա?

3. Քաբօդեդե ըն մօճեղա:

Մօճեղ: Վսյաճա սւտրին աճ յակւսեամ ըն կաճեճ-սլաճկարնիճա:

Վսեկի ըն ըն ..... .

Ղի ճեճտ ..... .

Ղօյ վննաճի ..... .

Ղյ ճեճտ ..... .

Վսեկի ըն ըն ..... .

Վնե վննաճի ..... .

Վսյաճա սւտրին ըն ..... .

Մօճեղ: Ղաճի սւտրին աճ յրյօվա յա յակւսեմ ըն ստյադա սի:

Մտրե Ղօյ յրյօվա ..... ճըրճօ:

Ղնես Ղի յրյօվա ..... ճօբը:

Ղաճի սւտրին Ղյ յրյօվա ..... ճըրճօ:

Ղնես ըն ըն յրյօվա ..... ըն սլաճկարնիճադա:

Ղաճի սւտրին վնե յրյօվա ..... ճըրճօ:

Ղնես ըն ըն յրյօվա ..... ըն սլաճկարնիճադա:

Մօճեղ: Ղաճի սւտրին իսճամ յա յակւսեմ սաճճվիճ:

Մտր տոյ իճկա ..... Բանիճկա.
ՏլեԹեԹ տի իճկաՃ ..... ցեճրեճ.
Դնեճ նիե իճկաճե ..... կիճեԼո մլյաճ.
Դան ՏՄտրին Վիե իճկաճե ..... թրյաճե մլյաճ.
ՏլեԹեԹ տե իճկաճ ..... ճայ և Տիրեճ.

ՄոԹեԼ: Դան ՏՄտրին աճ մոճա ճա ճաճԻս ճաճո կաճե.

Մտր տոյ մոճե ..... ճայ և Տիրեճ.
ՏլեԹեԹ տի մոճեՃ ..... ցեճրեճ.
Դնեճ նիե մոճեճ ..... կիճլի.
Դան ՏՄտրին Վիե մոճեճե ..... կաճե և կիճլա.
ՏլեԹեԹ տե մոճաճ ..... ճանճճիճ.

4. Սոճիճնեճ րյաճնիե մեճաճ ճ ճորմի ճա ցլաճոճնիե ճաճԻսճճ Վիե ճաճԻսճ.

Մտր Վիե տրյոճճա ճա ..... Վ ճլաճկարնիճաճա.
Դան ՏՄտրին իճկաճ ճա ..... Վ ճաճաճա ճի.
Դնեճ տրյոճճա ճա ..... Թրյո.
Մյաճկա ՏՄտրին ..... Վ ճլաճկարնիճաճա.
Մտր իճկաճ ճա ..... ճոճրեճ.
Դյա մոճե ճա ..... Վ կաճե-ճլաճկարնիճաճա.
Մյեճկի ճեճ տե ..... Վ ճաճաճա ճի.
Դի կյեճ ..... Վիաճի?
Դոյ ճեճո ..... Վ ճաճաճա ճի.
Մյաճկա ՏՄտրին ճի ..... ճոճլո մլյաճ ճ Բանիճկա?

5. Սոճիճնեճ րյաճնիե մեճաճ ճ ճորմի ճա ցլաճոճնիե կոճԻսճճ Վիե կոճլա.

ՄոԹեԼ: Մյաճկա ՏՄտրին աճ ճի կոճԻսճճ մլյաճ.

Դոյ ճեճո ճի ..... ճյոճլկի.
Մյեճկի ճեճ ճի ..... Վյեճնիճ.
Դյա Վիաճի ճի ..... ճլյաճ.
Միե Մյաճկա ՏՄտրին ճի ..... Տիրեճ.
Միե Մյաճկա ճեճաճ ճի ..... մաճլո.
Դե ճեճո ճի ..... մեճո.

ՀԱՐՈՅԵՅԻ
ՅՈՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

Модѐл: *Մտրե аз մոգա да си կսւյա կիֆլի.*
Տաւս սստրին տի մոյեշ да си ..... мляко.
Մտրе той мոյе да си ..... кիֆլի
Ըнес тја мոյе да си ..... ваֆլи.
Մտրе ние мոյекем да си ..... саидвич.
Ըнес вие мոյеке те да си ..... геւրѐци.
Ըвеѐчера те мոгат да си ..... ֆлодоւѐ.

Модѐл: *Ըнес аз тրябува да си կսւյա два вѐстника.*
Ըнес ти тրябува да си ..... ֆե տмолива.
Տաւս սստրին той тրябува да си ..... три стола.
Մտրе тја тրябува да си ..... ѕегирн гуми.
Ըвеѐчера ние тրябува да си ..... две гуми.
Մտրе вие тրябува да си ..... нյаколке вѐстника.
Ըнес те тրябува да си ..... нյаколке сֆисаւնия.

Модѐл: *Ըвеѐчера аз йскам да си կսւյա бонбони.*
Մտրе ти ..... геւրѐци.
Տաւս սստրին той ..... мляко.
Ըнес тја ..... ваֆլи.
ՏлеԸбед ние ..... маֆло.
Ըвеѐчера вие ..... ֆлодоւѐ.
Տաւս սստրին те ..... кիֆլи.

6. Փոֆլնѐте ֆրաւնнте мѐստա с ֆоֆрми на глаголите *кսւյувам* или *кսւյա*.

Ըнес вие йскате да си ..... нյаколке мѐլива.
Տաւս սստրին ти тրябува да си ..... вѐстннцн.
Те ѕѐсто си ..... ֆисаւկн.
Տսѐкн Ըен аз си ..... вѐстннк.
Ըнес тја не мոյе да си ..... хляб.
Մտրе тրябува да си ..... кннйа.
Տսյака սստրին той си ..... мляко.

7. Փոֆլնѐте ֆրաւնнте мѐստա с *йскам да си կսւյа*, *мога да си կսւյа* или с *трянбува да си կսւյа*.

9141936320

2022-11-10 10:33

Те не могат без часовник. Те ..... един часовник за стаята.
Тази рокля е хубава. Аз ..... тази рокля.
Не можеш без речник. Ти ..... един българско-английски речник.
Тази книга е интересна. Ние ..... тази книга.
Не можете без куфар. Вие ..... един куфар.
Тя няма пари. Тя не ..... палто.

8. Запомнете!

Аз	ям кифла.	Ние	ядем бонбони.
Ти	ядеш вафли.	Вие	ядете сандвичи.
Той	яде баничка.	Те	ядат плодове.
Тя	яде геврек.		
Аз	пия чай.	Ние	пием какао.
Ти	пиеш кафе.	Вие	пиете бира.
Той	пие мляко.	Те	пият прясно мляко.
Тя	пие лимонада.		

9. Попълнете празните места с форми на глаголите *ям* или *пия*.

Аз често ..... кафе. Ти ..... ли често чай? Тя ..... кисело мляко. Ти ..... геврек. Вие ..... ли кифла с кисело мляко? Всяка сутрин аз ..... прясно мляко. Всеки ден вие ..... ли какао? Следобед ние ..... кафе.

Седми урок

Писмо от София

15.10.1995 г.

София

Мила мамо,

Вече съм в София. Живей в студентско общежитие. Говоря малко български, но, разбира се, често греша. Имам съквартирантка.

Сутрин закувам топло мляко с кифла. На обед обядвам в студентския стол, който се намира в общежитието. Вечер също вечерям в стола.

Всеки ден имам лекции. До университета пътувам с тролей или автобус.

София е хубав град. Харесва ми много. Вече е есен и често вали.

Аз нямам много свободно време, но понякога ходя на кино или на опера. Добре съм, не се тревожи за мене. Ти как си? Какво правят татко, дядо и баба? Аз често мисля за вас.

Много поздрави на всички в къщи!

Чакам с нетърпение отговор.

Целувам те

Ека.

***

- Извенете, може ли тук да подам телеграма за Грузия?
- Да, заповядайте. Каква телеграма желаете да изпратите - бърза, луксозна или обикновена?
- Обикновена.

Ека поиска една бланка за телеграма и написа:

Мили родители,

*Пристъгнах благополучно. Чувствавам се много добре.
Сърдечни поздрави*

Ека.

314135340
 018 2001010333

Ека подаде телеграмата на служителката, и тя провери правилно ли е попълнила всичко. Служителката провери внимателно телеграмата и каза:

-Попълнете, ако обичате, адреса на подателя.

Ека написва адреса си в България:

София 1000

ул. "В.Левски" №13

III блок, стая 35

Ека Иашвили

Упражнения

1. Запомнете!

Най-важните официални и църковни празници в България:

1 януари - *Нова година*

3 март - *Освобождението на България от турското робство и национален празник*

април - май - *Великден*

1 май - *Ден на труда*

24 май - *Ден на Кирил и Методий, на славянската писменост и на българската просвета и култура*

25 декември - *Рождество Христово*

***

Честит празник!

Честит рожден ден!

Честит имен ден!

Честита Нова година!

Честито Рождество Христово!

Пожелавам ти (Ви)
 Пожелавам на Вас и
 на Вашето семейство

{ здраве, щастие и успех!
 успех в работата!
 щастие в личния живот!
 всичко най-хубаво!

Национална библиотека
на Българската академия на науките

Много поздрав
Сърдечни поздрав на
брат ти
сестра ти

Много поздрав на
Сърдечни поздрав на

С поздрав!
Целувам те
Асѐн.

2. Работѐте по моделѐта.

Модел: Аз изпращам поздрав на майка си.

- Ти ..... на брат си.
- Той ..... на сестра си.
- Тя ..... на баща си.
- Ние ..... на всички в къщи.
- Вие ..... на другарите си.
- Те ..... на преподавателите си.

3. Съставѐте изречѐния по моделѐта.

Модел: Много поздрав на мама.

- ..... на татко.
- ..... на баба.
- ..... на дядо.

Модел: Поздрав баща си !

- Поздрав ..... \
- Поздрав ..... \
- Поздрав ..... \
- Поздрав ..... \
- Поздрав ..... \
- Поздрав ..... \

4. Поставете въпроси към отбелязаните думи.

Например: Петър пише писмо. - Кой пише писмо ?

Чавдар живѐе в София. Милѐна изпраща поздрав на всички в къщи. Асѐн вечерѐя в стола. Петър има лекции. Сийка обѐдва в стаята си. Камѐн закусва в кафѐ-сладкарницата. Румѐна мисли за майка си.

Национална библиотека
и архив

Например: Той пише писмо на майка си. **Къде пише той писмо?**

Тя пише писмо на баща си. Любчо изпраща писмо на Мария. Той подава телеграма на дядо си. Петър изпраща поздрав на баба си. Румяна мисли за майка си.

Например: Румен чака Мария. - **Кого чака Румен?**

Йордан търси баща си. Румяна целува майка си. Румен чака приятеля си. Ние търсим преподавателка. Любчо обича сестра си.

5. Поставете въпроси към отбелязаните думи:

Студентът учи. Чавдар мисли за всички в къщи. Любчо обича баща си. Вие търсите Мария. Румен пише писмо на баща си.

6. Отговорете на въпросите:

Какво пише Ека? На кого пише тя писмо? Къде живее? Какво прави тя всеки ден? Какво пише за София? Какво пише за времето? Говори ли тя български език? Какво прави свободно време? На кого изпраща поздрав?

7. Напишете писмо на сестра си или брат си, на приятеля си или на приятелката си.

8. Напишете една телеграма, с която съобщавате, че имате новия адрес.

9. Напишете честитка по случай Нова година до свой близък.

94935940

труден - работа, въпрос, език, изречение, думи, ~~упреждение~~
 силен - момче, мъже, вятър, дъжд, жена;
 памучен - риза, панталон, чорапи, одеяло.

8. Попълнете празните места с форми на думата *топъл*:

Стаята на Иван е .....
 Тук продават ..... закуски.
 Днес времето е .....
 Ще си купя ..... хляб.
 През зимата носим ..... дрехи.

9. Попълнете празните места с форми на думата *добър* в следните изречения:

Асен е ..... приятел на Любчо.
 Той е ..... човек.
 Тя е ..... жена.
 Те са ..... родители.
 Те имат ..... дете.

10. Напишете изречения с думите:

тесен	}	антре, кухня, стаи, апартамент.
широк		
голям	}	прозорец, стая, маса, огледало.
малък		
дълъг	}	палто, перде, коса, панталон.
къс		

11. Задайте въпроси към отбелязаните думи.

Например: Апартамент е нов. - **Какъв** е апартамент?
 Масичка е малка. Холът е широк. Библиотеката е голяма.

Канѝпето е ширѝко. Килимѝт е пѝстър. Леглѝто е новѝ. Пѝстѝната е тѝха. Чаршафите са бѝли. Дюшѝците са сѝви. Покрѝвката е жѝлта.

12. Задаѝте въпрѝси към отбѝливаните дѝми.

Напрѝмер: В кѝхнята ѝма нов хладѝлник. - Какѝв хладѝлник ѝма в кѝхнята?

В кѝхнята ѝма електрѝческа пѝчка.

До пѝчката ѝма голѝма мѝвка.

На стената ѝма стѝни шкафѝве.

В шкафѝвете ѝма кѝхненски стѝлове.

В банѝята ѝма малѝка ванѝ.

Їма и малѝк умивѝлник.

Над умивѝлника ѝма малѝко огледѝло.

На закачалката ѝма пѝстра хавлѝя.

Девѝти уроѝк

Семѝйство Хрѝстови

Никѝла Хрѝстов по профѝсия е стрѝителен инженер. Той работѝ в един завод. Бащѝта на Никѝла е съдия. Той е много заѝт. Майката на Никѝла е зѝболекарка. Понѝкога тя е дежѝрна в болницата и през ношѝта.

Никѝла ѝма брат. Кѝзва се Любѝчо. Той е учениѝк. Всяѝка сѝм трин Любѝчо отѝва на учѝлище.

Сестрѝята на Никѝла се кѝзва Румѝяна. Тя ѝще не ходѝ на учѝлище.

Никѝла ѝма дѝдо и баба. Дѝдото е пенсионѝр, а бабата е домакиня.

Сега е вѝчер. Семѝйството е в кѝщи. Бащѝта пише доклад, майката четѝ, Любѝчо учѝ. Бабата плетѝ. Дѝдото е уморѝн. Той лежѝ на дивѝна и разказва приѝказка на Румѝяна. Тя стоѝ до дивѝна и слѝша.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Какъв е по професия Никола? Какъв е бащата на Никола?
Къде работи майката на Никола? Когат е дежурна тя в болницата?
Работят ли дядото и бабата? Какво прави всеки член на
семейството тази вечер?

2. Запомнете!

Никола е по-голям от Любчо.
Румяна е по-малка от Любчо.
Никола е най-големият.
Румяна е най-малката.

3. Поставете въпросите към отбелязаните думи:

Например:

Цветя, Иван, Красимира са внуци на Петър и Иванка
Желязкови.

- Кои са внуци на Петър и Иванка Желязкови?

Петър и Иванка Желязкови са баба и дядо на Цветя, Иван
и Красимира.

- ..... ?

Стоян е син на Петър и Иванка Желязкови.

- ..... ?

Ружа е снаха на Петър и Иванка Желязкови.

- ..... ?

Пенка е дъщеря на Петър и Иванка Желязкови.

- ..... ?

Георги е зет на Петър и Иванка Желязкови.

- ..... ?

Петър и Иванка Желязкови са свекър и свекърва на Ружа.

- ..... ?

Петър и Иванка Желязкови са тъст и тъща на Георги.

- ..... ?

Притежателни местоимения

мой	моя	моё	мои	ми
твой	твоя	твоё	твои	ти
негов	негова	негово	негови	му
неин	нейна	неино	неини	и
наш	наша	наше	наши	ни
ваш	ваша	ваше	ваши	ви
техен	тяхна	тяхно	техни	им
свой	своя	своё	свои	си

4. Обърнете внимание:

Часовникът на Иван е точен. Бащата на Иван е работник.

Но: Часовникът му е точен. Баща му е работник.

Стаята на Красимира е голяма. Майката на Красимира е учителка.

Но: Стаята ѝ е голяма. Майка ѝ е учителка.

Запомнете !

Баща му е лекар.

Майка му е домакиня.

Брат ѝ е студент.

Сестра ѝ е учителка.

Чичю им е работник.

Леля им е работничка.

Но: Родителите му са млади.

Братята ѝ са женени.

Семейството ѝ е задръжко.

5. Работете по модела.

Модел: Майката на Любчо е лекарка. - Майка му е лекарка.

Майката на Цвета е агрономка. - .....

Бащата на Иван е зъболекар. - .....

Бабата на Чавдар е пенсионерка. - .....

Братът на Стефан е ученик. - .....

ՀԱՐԱՅՅԵՆՆԵՐ
ՅՈՋՆԱԳՐՈՒՄ

- Չիփոտո ոն Կրասիմիրա Ե Ինճեներ. - .....
Տնախիտո ոն Բորիսլավ Ե սուչիտելկո. - .....
Յեյոտ ոն Բոլիցո Ե արիստ. - .....
Բրոտովչեփտ ոն Կրոմ Ե շոփյոր. - .....

6. Օտ լոճենիտե զե Իզրեչենիո Երոնիտե Երոնիտե Երոնիտե Երոնիտե.

Ոոնրիտեր: Ազ Իտոմ սեստրո. Կո Ե ոն 15 ցոճիո. -
Տեստրո ոն Ե ոն 15 ցոճիո.

Կրասիմիրո Իտոմ Բրոտ. Կո Ե սուչենիկ.

Ոնե Իտոմե սեստրո. Կո սե կոնոն Բոլիոն.

Իվոն ոն Կրոմ Իտոմ Բրոտովչեփո. Կո սո ստուճենտի.

Քեթր Իտոմ Չիփո. Կո Ե Ինճեներ.

Ոնե Իտոմե Բրոտ. Կո Ե լեկոն.

Կրասիմիրո ոն Քեթր Իտոմ Բոնո ոն ճոնո. Կո ճիվեյոտ ոն սեոո.

Կո Իտոմ իտ Բրոտովչեփո. Կո Ե ոն-ցոլյոնո օտ տեո.

7. Օբյոնեցե ոնճիոնիտե օտոնիոնիո ոն Լոճենիո քրիտեր.

Ոոնրիտեր: Քեթր Իտոմ Չիփո. - Կո Ե Բրոտ ոն Բոնոն ոն.

Կրասիմիրո Իտոմ Չիփո. Կո Ե .....

Չեփեո Իտոմ ճոնո. Կո Ե .....

Քեթր Իտոմ Բրոտովչեփո. Կո Ե .....

Րոնո Ե սնոնո ոն Քեթր. Կո Ե .....

Իվոն Ե Բրոտովչեփ ոն Կրասիմիրո. Կո Ե .....

Չեփեո Ե ճեոե ոն ցեորցի. Կո Ե .....

ցեորցի Ե ճեո ոն Քեթր. Կո Ե .....

Կրասիմիրո Իտոմ Բոնո ոն ճոնո. Կո Ե .....

Կրասիմիրո Իտոմ Չիփո. Կո Ե .....

Քեթր Իտոմ լեկոն. Կո Ե .....

8. ՕԲրեցե ոննոնիոնե:

Չոնոն Իտոմ ոննոն

Չոնոն սոնոնոն ոննոն ոն. Կրոմ սոնոնոն ոննոն ոն.

Չոնոն քոնոնոն ոննոն ոն. Բորիսլավ քոնոնոն ոննոն ոն.

Չոնոն ցոնորի ոննոն ոն. Բոլիցո ցոնորի ոննոն ոն.

Չոնոն օնիչո ոննոն ոն. Ոննոն ոն Ե ճոնոն !

94135300
303001101333

Чавдар пише на майка си.   Майка му е работничка.

Раѓица има баща.

Раѓица уважава баща си.	Крум уважава баща ѝ.
Раѓица пиѓа баща си.	Красимира пиѓа баща ѝ.
Раѓица говори с баща си.	Борислав говори с баща ѝ.
Раѓица обича баща си.	Баща ѝ е добър.

Цвѣта и Иван имаат дядо.

Те обичат дядо си.	Дядо им живее на село.
Те пишат на дядо си.	Борислав познава дядо им.
Те отиват при дядо си.	Крум е викдал дядо им.
Те поздравяват дядо си.	Дядо им е многу стар.

9. Работете по модела.

Модел: Крум има баща. - Баща му живее на село.
- Крум испраќа баща си.

Любчо има майка. - .....
Борислав има сестра. - .....
Раѓица има брат. - .....
Красимира има сестра. - .....
Красимира и Петър имаат чичо. - .....
Крум има братовчеди. - .....
Децаѓа имаат родители. - .....
Иванка има дядо. - .....

10. Работете по модела.

Модел: Крум има ли писмо от майка си ?

Как е майка му ?

Раѓица ..... ?	Как е ..... ?
Любчо ..... ?	Как е ..... ?
Ти ..... ?	Как е ..... ?
Красимира ..... ?	Как е ..... ?
Тя ..... ?	Как е ..... ?
Асен и брат му ..... ?	Как е ..... ?

94936300
808000100000

Рапица и Пегър ..... ?
Сийка и брат и ..... ?
Вие ..... ?

Как е ..... ?
Как е ..... ?
Как е ..... ?

11. Работете по модела.

Модел: Онази книга е на Любчо. - Любчо, дай книгата си ?
Онази книга е на Любчо. - Сийка, дай книгата му !

Онази писателка е на Чавдар. - Круме, ... !
Онзи вестник е на Йордан. - Рапице, ... !
Онази тетрадка е на Чавдар. - Чавдаре, ... !
Онзи мотив е на Крум - Рапице, ... !
Онзи вещи са на Асен. - Круме, ... !
Онзи дрехи са на Крум. - Йордане, ... !

12. Попълнете празните места с необходимите местоимения.

Например: Красимира има баща.
Тя обича баща си. Баща и е инженер.

Рапица има леля. Леля ..... живее във Варна. Рапица пише писмо на леля ..... . Цвета е дъщеря на леля ..... .

Любчо има сестра. Той разговаря със сестра ..... . Любчо ще отиде на гости у сестра ..... . Рапица е приятелка на сестра ..... .

Стоян и Ружа имат деца. Любчо и Румяна са децата ..... . Дъщеря ..... учи в София. Те пишат писма на дъщеря ..... . Ружа често получава писмо от дъщеря ..... . Синът ..... е ученик. Рапица е приятелка на дъщеря ..... .

Цвета и Иван имат братовчеди. Цвета и Иван често пишат писма на братовчедите ..... . Братовчедите ..... живеят във Варна. Цвета и Иван обичат братовчедите ..... . Братовчедка ..... се казва Красимира. Те често се събират с братовчедите ..... .

13. Заместете отбелязаните местоимения с пълните им форми:

ед.ч.	м.р. свой - своя (т) ж.р. своя - -та ср.р. свое - -то
мн.ч.	свои - -те

Национална библиотека
и архив

Например: Чавдар пише писмо на майка си.
Чавдар пише писмо на своята майка.

Любчо говори с приятеля си.
Красимира говори с преподавателката си.
Майката се грижи за детето си.
Раица живее с приятелката си.
Йордан пише на родителите си.
Крум и Асен подготвят изпитите си.
Боряна пише писма на брат си.

14. Напишете съчинение на тема "Моето семейство".

Десети урок

На екскурзия

Любчо и Георги се готвят за екскурзия на Витоша.

Любчо пита по телефона метеорологическата станция:
"Какво ще бъде времето утре? Ще вали ли дъжд? Няма ли да духа
вятър?"

Отговарят му: "Утре няма да вали. Времето ще бъде
слънчево. Ще духа слаб вятър".

Георги и Любчо купуват хляб, салам, сирене, масло,
конфитюр и нареждат всичко в раницата.

Утре те ще пътуват с автобус до спирка "Златни мостове",
а след това ще вървят пеш. Ще обядват в планината. Там ще
играят на топка, ще пият, ще правят снимки. Колко весело ще бъде!

През седмицата ще се чувствуват добре и ще работят с
удвояни сили.

Упражнения

1. Запомнете!

ՀԻՎԻՅԵՅԱՆ
ՅՈՅՆՆԻՐՈՅՅՅ

Բիճեաե րեմե նա գլաղո՛ւա

աե սՅմ (աե Բիճա)	աե սՅմ լի (աե Բիճա լի)
աե սի (աե Բիճեա)	աե սի լի (աե Բիճեա լի)
աե ե (աե Բիճե)	աե ե լի (աե Բիճե լի)
աե սե (աե Բիճեմ)	աե սե լի (աե Բիճեմ լի)
աե սե (աե Բիճեաե)	աե սե լի (աե Բիճեաե լի)
աե սա (աե Բիճաա)	աե սա լի (աե Բիճաա լի)
նիճա ճա սՅմ (նիճա ճա Բիճա)	նիճա լի ճա սՅմ (Բիճա)
նիճա ճա սի (նիճա ճա Բիճեա)	նիճա լի ճա սի (Բիճեա)
նիճա ճա ե (նիճա ճա Բիճե)	նիճա լի ճա ե (Բիճե)
նիճա ճա սե (նիճա ճա Բիճեմ)	նիճա լի ճա սե (Բիճեմ)
նիճա ճա սե (նիճա ճա Բիճեաե)	նիճա լի ճա սե (Բիճեաե)
նիճա ճա սա (նիճա ճա Բիճաա)	նիճա լի ճա սա (Բիճաա)

2. Բաղղեաե ու ճղղեա.

Ճղղեա: Մրե աե օաիճեա լի նա լեճաի? - Ոե, նիճա ճա օաիճա.

- Մրե աե սաեաեա լի վ 8 աեա? - .....
- Մրե աե աըղաեա լի աիո? - .....
- Մրե աե աիաիա լի նա աըղեի? - .....
- Մրե աե վըրվիա լի աեա? - .....
- Մրե աե աիաիա լի վեաաիա? - .....
- Մրե աե օաիճեա լի վ աիաերսիաեա? - .....
- Մրե աե սե աըաիաիա լի իա աըրա? - .....

Ոաիաեաե սըճաաե իաըաեաիա վ Բիճեաե րեմե.

Ոաըիաըա: Վ նեճեա Քըա ոե աըղի. - Վ նեճեա Քըա նիճա ճա աըղի.

Տօի ե վ աիա. Քըա աեա ըօաի, աըսե գըաա աեաևիաը. Քըա իա գօաի. Տե իաըաա աաա, աեաա աըսի, աաաըաա. Տըա աօա գըաաա աը աեաևիաա իաաըաեա լիա. Քըա ե ճղղեա.

3. Բաղղեաե ու ճղղեա.

УЧЕНИЧЕСКА

Модел: Вие ще говорите по телефона. - Вие ~~не говорите~~ ли по телефона? Вие ~~нема да говорите~~ по телефона. Вие ~~има ли да говорите~~ по телефона?

- Крум ще се храни в ресторанта. - .....
 Любчо и Георги ще ядат в хибката. - .....
 Ние ще се разхождаме в парка. - .....
 Работникът ще почива в неделя. - .....
 Доктор Христова следобед ще приема пациенти. - .....

4. Попълнете празните места с съответните форми на глаголи.

Модел: Милена помага на брат си. Тя ще ..... масата (подредя). - Тя ще подреди масата.

- Камён отива в магазина. Той ще ..... нещо за пиене (купя).
 Борислав обича да танцува. Той ще ..... магнетофона си (донеса).
 Гостите са поканиени на вечеря. Те ще ..... в 8 часа (дойда).
 Масата е в средата на стаята. Камён ще я ..... в ъгъла (премества).
 До вечерта има достатъчно време. Милена ще ..... да приготви всичко (успее).

5. Работете по модела.

Модел: Прозорецът е отворен. Ти ще ..... (затвори). - Ти ще го затвориш.

- Стаята е разхвърлена. Крум и Ружа ..... (подредя). - .....
 Мария отива на екскурзия. Ние ..... (изиратя). - .....
 Гостите пристигат навреме. Камён ..... (посрещна). - .....
 Кафето е готово. Кой ..... (поднесе). - .....
 Вратата е заключена. Аз ..... (отключа). - .....

Модел: Камён следва журналистика. - Той ще бъде журналист.

Те ..... медицина.	-	Те ..... лекари.
Ние ..... филология.	-	Ние ..... филолози.
Тя ..... химия.	-	Тя ..... химичка.
Аз ..... биология.	-	Аз ..... биолог.
Ти ..... физика.	-	Ти ..... физик.

949136320
818-1110133

Модел: Потърсете ме довечера. - След осем часа ще бъда в къщи.

Гостите пристигат тази вечер. В седем часа ..... на гарата.
Ние тръгваме веднага. След десет минути .... пред къното.
Събранието започва след пет минути. Ти .... ли на събранието?
Милена приготвя вечерята. След малко вечерята ..... готова.
Магазинът вече е затворен. В 16 часа ..... отворен.

Модел: Моля, не отваряйте прозореца! - Добре, няма да го отварям.

- Моля, не четете тази книга! - .....
- Моля, не ми звъни повече! - .....
- Моля, не яжте това грозде! - .....
- Моля, не тръгвайте толкова рано! - .....
- Моля, не закъснявайте довечера! - .....

Единадесети урок

Най-скъпоценният плод

Трима братя тръгват по света да търсят щастие. Бащата им ги изпраца с думите: "Вие отивате в различни краища на земята. Там растат дървета с прекрасни плодове. Искам да ми донесете най-скъпоценния плод. Който изпълни желанието ми, ще получи цялото ми богатство".

След пет години братята се връщат в къщи. Бащата се обръща към най-големия син:

- Е, синко, какво ми носиш?

Синът му му отговаря:

- Аз бях в различни страни, татко. Навсякъде има вкусни плодове. Най-сладко от всички е гроздето. Нося ти грозде. Ето мой подарък.

- Хубав е подаръкът ти - казва бащата.

- Ами ти къде беше, какво ми носиш? - обръща се той към средния син.

- Тако, аз бях в топлите страни и ти нося южни плодове: банани, портокали, лимони. Вкусът им е чудесен.

- Благодаря ти - казва бащата и се обръща към най-малкия син. - Виж, сине, колко подаръци ми носят братята ти. А защо твоите ръце са празни?

- Не се връщам с празни ръце - отговаря синът. - Нося скъпи плодове. Те са в ума ми и в сърцето ми. Цети пет години бях на учение. Знанията са моите скъпоценни плодове.

- Прав си, синко, знанието е сила. Ти заслужаваш наградата ми.

(По народна приказка)

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Къде тръгват тримата братя? Какво иска от тях баща им? След колко време се връщат синовете? Какво донася първият син? А вторият? Кой получава наградата? Коя е основната идея на приказката?

2. Запомнете!

Минало несвършено и минало свършено време
на спомогателният глагол съм

аз	бях	бях ли	не бях	не бях ли
ти	беше / бе	беше ли	не беше	не беше ли
той	} беше / бе	} беше ли	} не беше	} не беше ли
тя				
то				
ние	бяхме	бяхме ли	не бяхме	не бяхме ли
вие	бяхте	бяхте ли	не бяхте	не бяхте ли
те	бяха	бяха ли	не бяха	не бяха ли

94935940
80840101000

3. Работете по модела

Модел: Вие бяхте на работа. - Вие бяхте ли на работа?

- Вие не бяхте на работа.

- Вие не бяхте ли на работа?

В стаята беше топло. - .....

Плодовете бяха вкусни. - .....

Аз бях доволен от представлението. - .....

Вчера той беше на спортни състезания. - .....

В неделя вие бяхте на екскурзия. - .....

Ти беше облечен в нов костюм. - .....

4. Попълнете празните места със съответните форми на спомагателния глагол съм:

Вчера ние ..... на събрание. Днес те ..... на лекции до пет часа. Утре тя ..... свободна. След няколко години ти ..... студент. Преди една седмица той ..... във ваканция. Те винаги ..... весели. Тази сутрин аз не ..... в къщи. Вие ..... ли снощи на концерт?

5. Работете по модела.

Модел: Аз бях на концерт. А ти къде беше ?

Аз бях на театър. А Петър .....

Аз бях на лекции. А Боряна и Дамян .....

Аз бях на екскурзия. А вие .....

Аз бях на тренировка. А Боряна .....

Аз бях на репетиция. А ти .....

Дванадесети урок

Първият космонавт

На 12 април 1961 г. Съветският съюз изпрати в космоса първи в света кораб-спътник с човек на борда.

Пилот на космическия кораб "Восток 1" беше съветският гражданин Юрий Алексеевич Гагарин. Той лети около Земята 89,1 минути със скорост 29 000 километра в час, издържа всички трудности и се приземи успешно в определения район на СССР.

След полета Гагарин заяви: "Радостен съм, че изпълних задачата, която ми поставиха Централният Комитет на Комунистическата партия и съветското правителство. Чувствам се чудесно и съм готов да изпълня всякаква нова задача".

Подвигът на Гагарин учуди целия свят. Милиони хора от всички краища на земята приветстваха летяца - герой, който осъществи най-смелата мечта на човека - да лети в космоса.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Какво се случи на 12 април 1961 г.? Кой е Юрий Гагарин? Къде лети той? Колко време лети? Как се приземи? Какво заяви Гагарин след полета? Защо милиони хора приветстваха космонавта?

2. Запомнете!

Минало свършено време
на глаголите от III и II спрежение.

аз - х	ние - хме
ти - --	вие - хте
той - --	те - ха

ՀԱՐՈՅԵՆԵՐ
ՆՈՅՆԵՐԻՍՅՅՅ

привѣтствуам

аз	привѣтствуа <u>х</u>	ние	привѣтствуа <u>х</u> ме
ти	привѣтствуа	вие	привѣтствуа <u>х</u> те
той	привѣтствуа	те	привѣтствуа <u>х</u> а

изстрѣлям

аз	изстрѣля <u>х</u>	ние	изстрѣля <u>х</u> ме
ти	изстрѣля	вие	изстрѣля <u>х</u> те
той	изстрѣля	те	изстрѣля <u>х</u> а

ходя

аз	ход <u>и</u> х	ние	ход <u>и</u> хме
ти	ход <u>и</u>	вие	ход <u>и</u> хте
той	ход <u>и</u>	те	ход <u>и</u> х <u>а</u>

летя

аз	летя <u>х</u>	ние	летя <u>х</u> ме
ти	летя	вие	летя <u>х</u> те
той	летя	те	летя <u>х</u> а

мълча

аз	мълча <u>х</u>	ние	мълча <u>х</u> ме
ти	мълча	вие	мълча <u>х</u> те
той	мълча	те	мълча <u>х</u> а

3. Работѣте по моделу.

Модел: (Защитя) своя другар. - Аз защитях своя другар.
 Ти защитях своя другар.
 Той защитях своя другар.
 Ние защитяхме своя другар.
 Вие защитяхте своя другар.
 Те защитяха своя другар.

Миналата недѣля (празнувам) рождения си ден. - .....

(Вървя) бавно по улицата. - .....

(Лежа) болен няколко дни. - .....

4. Превърнете следните глаголи в минало свършено време.

Цъфтята (предцъфтя). Космонавтите (проявя) Голям геройъм при полетите. Самолетите се (приземя) успешно. Ние (изпуша) цигарите. Крум и Асен (реша) да отидат на Вигоша. Там те (прекарам) цял ден. Аз не (спя) цяла нощ. Не (строя) ли този завод български инженери? Тя (среща се) набързо. Вие (осъществя) Вашето желание. Всички (мълча). Вие (гледам) ли новия български филм? Тя (изпратя) любезно гостите си. Ти (ходя) ли на опера? Вие (видя) ли Гагарин? Вчера (валя) силен дъжд. Ние (сложа) книгите в библиотеката. Любчо (издържа) ли добре изпитите си? Вие кога (събудя се) тази сутрин? Ти какво (купя) от магазина?

Тринадесети урок

На гарата

Днес група студенти от Софийския университет "Климент Охридски" посрещнаха студенти от Грузия.

Отговорникът на групата Крум беше много развълнуван. Той се върна от лекции в къщи, написа приветствено слово, прочете го, преоблече се и отиде при един свой другар, грузин по народност. Двамата преведоха словото на грузински език. После извихоха, купиха цветя и тръгнаха за гарата.

Цялата група се събра на перона половин час преди пристигането на влака. Там чакаха нетърпеливо много посрещачи и изпращачи с букети, пътници, носачи с кюфари в ръце.

Високоговорителят съобщи за пристигането на влака. Скоро всички видяха в далечината светлините на локомотива.

Влакът пристигна. Студентите се запътиха към първия коловоз и сприха пред третия вагон. Оттам слезоха грузинските младежи. Студентки им поднесоха цветя. Крум произнесе приветственото си слово, поздрави гостите с "Добрé дошли!" и накрая каза: "Да креине дружбата между нашите братски народи!"

Водачът на грузинските студенти преговаря с Кримова благодарни на български език. После цялата група тръгна към изхода на гарата.

На летище Сѳфия

Много хора пътуват със самолет за Европа, Азия, Америка, Африка и Австралия. На летище Сѳфия пристигат пътници от различни страни - Австрия, Англия, Франция, Швеция, Гърция, Германия, Югославия, Русия, Чехия. Хора идват от Япония и Съединените Щати, от Китай и Мексико, от Виетнам и Уругвай и от всички страни в света.

Ало, "Справки"

- Ало, "Справки"? Извенете, бързият влак от Варна има ли закъснение?

- Няма закъснение. Ще пристигне навреме.
- Благодаря!

***

- Ало! Добър ден! Автогара справки.
- Моля, в колко часа има автобус за Боровец?
- За Боровец автобуси тръгват в осем и петнайсет, дванайсет нула, нула и в четиринайсет и пет.
- Благодаря.

На гипето за билети

- Моля, дайте ми един билет за Димитровград с бързия влак.
- Коя класа - първа или втора?
- Втора. Ако има, дайте ми билет със запазено място.
- Запазените места са продадени. Ако искате спален вагон, има едно свободно легло.

Упражнения

1. Запомните!

	отիճա	прочեճա՛	сляճա
аз	отիճօք	прочեճօք	сляճօք
ти	отիճե	прочեճե	слեճե
той	отիճե	прочեճե	слեճե
ние	отիճօք <u>մե</u>	прочեճօք <u>մե</u>	сляճօք <u>մե</u>
вие	отիճօք <u>տե</u>	прочեճօք <u>տե</u>	сляճօք <u>տե</u>
те	отիճօք <u>ա</u>	прочեճօք <u>ա</u>	сляճօք <u>ա</u>

	поднесճա՛	облеճա	
аз	поднесօք	облеճօք	
ти	поднесե	облеճե	к перед е → ч
той	поднесе	облеճե	
ние	поднесօք <u>մե</u>	облеճօք <u>մե</u>	
вие	поднесօք <u>տե</u>	облеճօք <u>տե</u>	
те	поднесօք <u>ա</u>	облеճօք <u>ա</u>	

	трыճնա	кճնյա	разбера՛ (пера՛, дера՛)
аз	трыճնաք	кճնաք	разбраք
ти	трыճնա	кճնա	разбра
той	трыճնա	кճնա	разбра
ние	трыճնաք <u>մե</u>	кճնաք <u>մե</u>	разбраք <u>մե</u>
вие	трыճնաք <u>տե</u>	кճնաք <u>տե</u>	разбраք <u>տե</u>
те	трыճնաք <u>ա</u>	кճնաք <u>ա</u>	разбраք <u>ա</u>

փճա   փլաճա   մօճա   կաճա   կճա
 ш → с   ч → к   г → ж   ж → з   ж → г

спրա՛սե (умրա՛, доփրա՛, сьзրա՛, простրա՛, провրա՛)

аз	спրաք	ние	спրաք <u>մե</u> սե
ти	спրա սե	вие	спրաք <u>տե</u> սե
той	спրա սե	те	спրաք <u>ա</u> սե

ՅԻՐԳՅԵՅԸՆ
ՅՈՅԸՆՆԻՐՈՍԵՅՅ

2. Обърнете внимание!

Сегашно време

Той четё редовно списание
"Паралели".

Тя всеки ден метё стаята си.

Минало свършено време

Вчера той чёге до късно вестници.

Преди половин час тя метё стаята
си.

3. Работете по модела.

Модел: (Сека) дърва -

Аз секох дърва.

Ти сече дърва.

Той сече дърва.

Ние секохме дърва.

Вие секохте дърва.

Те секоха дърва.

(Разкажа) приказка на детето. - .....

(Върна се) рано от работа. - .....

4. Превърнете следните глаголи в съответните форми на минало свършено време:

Например: Пъгниците (прочета) разписањето на
влаковете. - прочетоха.

Ти рано ли (прибѳра се) снощи у вас? - .....

Посрещачите (вляба) в чакалњята. - .....

Пѳтер (облека се), (кажа) на майка си довиждане и (трѳгна) за
гарата. - .....

Ти (донеса) ли ми куфара? - .....

Днес ти (къпя се) ли? - .....

Ти (дам) ли вѳщите си на багаж? - .....

Гостите (ям) много плодовѳ. - .....

Днес вие (постѳля) нови покрѳвки на леглаќа си. - .....

Аз (изпера) чорапите си и ги (простра) да сѳхнат. - .....

Вчера (стана) железопѳгна катастрофа. - .....

Ти (нареќа) ли хляба за обѳд? - .....

Вапцаров (умра) през 1942г. - .....

Защо (заплаќа) децата? - .....

Вие (опеќа) ли тортата за рождѳния ден? - .....

ՀԱՐՈՅԵՆԵՐ
ՅՈՅՆԵՐԻՍՅՅ

Защо ме (излъжа)? - .....
Не те (излъжа), а (пошегувам се). - .....

5. Какво е време на отбелязаните глаголи? Поставете ударение.

Например: Виктор **чете** добър български език. - **че**те - сегашно време.
Той **чете** вчера този текст. - **че**те - минало свършено време.

Тя **иска** да **поднесе** цветя на артистката. - .....

Тя **поднесе** голям букет на гостите. - .....

Влакът **влезе** в тунела. - .....

Когато влакът **влезе** в тунела, ще стане тъмно. - .....

Пътникът **даде** куфара си на носача. - .....

Носачът **каза** на пътника да му **даде** куфара си.

Виктор **отива** да **яде** във вагон-ресторанта. - .....

Виктор **яде** преди 15 минути във вагон-ресторанта. - .....

Четиринадесети урок

Добър урок

Вагоните на влака бяха пълни с хора. Един закъснял пътник беше още в бюфета на гарата. Той **чу** свирката на локомотива, **изни** набързо чапата си с бира, плати и се затече към последния вагон. Влезе в едно купе, видя в ъгъла свободно място и **пожела** да седне. Един от пътниците го спря: "Другарю, мястото е заето. Приятелят ми слезе за майко на перона. Веднага ще се върне. Ето куфарчето му". И пътникът **показа** майко куфарче на мрежата над седалището. Но той **излъга**. Куфарчето беше негово.

В този момент началникът на влака **даде** сигнал на тръгване.

- Къде е приятелят Ви? - попита закъснелият пътник.
- Изпусна влака.
- Тогава по-добре да му върнем багажа! - каза пътникът

94936300

303000000000

без място, **взе** кюфарчето и го хвърли на перона през отворения прозорец.

“Приятелят” едва сдържа гнева си, простря ръце към прозореца, но **не посмя** да протестира.

Всички в купето се **разсмяха**.

Анекдот

Поговорка: На лъжата краката са киси.

Упражнения

1. Запомнете!

пожелая		сменя се			
аз	пожелаях	смях се	ние	пожелаяхме	смяхме се
ти	пожела	смя се	вие	пожелайте	смяйте се
той	пожела	смя се	те	пожелаха	смяха се
	пих	чуя		плюя	взема
аз	пих	чух		плюх	взех
ти	пи	чу		плю	взе
той	пи	чу		плю	взе
	пихме	чухме		плюхме	взехме
вие	пихте	чухте		плюхте	взахте
те	пиха	чуха		плюха	взеха

2. Работете по модела.

Model: (Пя) народна песен. - Аз пях народна песен.
 Ти пях народна песен.
 Той пях народна песен.
 Ние пяхме народна песен.
 Вие пяхте народна песен.
 Те пяха народна песен.

(Мечтая) да отида на море. - .....

(Заема) празното място в купето. - .....

(Ушия) си нови дрехи. - .....

94936900

207 002 010 010 00

3. Образувайте съответните форми на глаголите в минало свършено време.

Например: Аз и моята сестра (живея) няколко години в София - живяхме.

След пътуването те бяха много жадни и (изпий) по три чаши бира.

- .....

Снощи много (смея се) на комедията в театъра. - .....

Кучето беше много гладно и (ляя) цяла нощ. - .....

Ти (запознай се) ли с водача на младежката делегация? - .....

Аз (узнай) някои подробности за живота на този човек. - .....

Пътниците (снема) куфарите от мрежата над седалището. - .....

Вие (закъснея) ли за влака? - .....

Вие (засея) ли вече нивите? - .....

Девето (простра) ръце към майка си и тя го взема. - .....

Днес ние (чуя) тази новина по радиото. - .....

Девето (играя) до късно и веднага (заспя). - .....

Тази сутрин аз бързах за работа и (обуя) старите си обувки. - .....

4. Напишете съчинение на тема: "Какво правих вчера?", като употребите следните глаголи в минало свършено време: *сбудя се, ставам, облека се, обуя се, закуся, работя, почивам, разхождам се.*

5. Работете по модела.

Модел: Винаги ставам в 7 часа. И вчера станах в 7 часа.

Винаги тръгвам рано. - .....

Винаги си купувам вестник. - .....

Винаги слизам на моста. - .....

Винаги излизам в 7.30 часа. - .....

Винаги влизам навреме. - .....

Винаги закусям бавно. - .....

Винаги се разхождам. - .....

Винаги се храня в стола. - .....

Винаги се срецам с приятели. - .....

Национална библиотека

България

Model: Кога ставаш? - Обикновено ставам рано.
Но днес станах късно.

- Кога тръгваш? - .....
- Кога закусваш? - .....
- Кога изливаш? - .....
- Кога се храниш? - .....
- Кога се разхождаш? - .....
- Кога отиваш на стола? - .....

Model: Трябва да закусиш! - Аз вече закусих.

- Трябва да станеш! - .....
- Трябва да се качиш! - .....
- Трябва да тръгнеш! - .....
- Трябва да седнеш! - .....
- Трябва да се разходиш! - .....
- Трябва да се нахраниш! - .....
- Трябва да си купиш вестник! - .....

6. Попълнете празните места със съответните форми на всеки глагол.

Например:

Сегашно време	Бъдеще време	Минало свършено време
Всеки ден отивам.	Утре ще отида.	Вчера отидох.
Тръгвам	.....	Тръгнах
.....	Ще се кача	.....
Слизам	.....	.....
.....	Ще вляба	.....
Купувам	.....	.....
.....	.....	Закусих
Сядам	.....	.....
Разхождам се	.....	.....
.....	Ще се нахраня	.....
.....	.....	Срещнах се

7. Напишете с всеки от горните глаголи по едно изречение в

сегашно, бъдеще и минало свършено време.

Например: Винаги отивам на лекции.
Утре ще отида на лекции.
Вчера отидох на лекции.

8. Напишете следните изречения, като заместите *Чавдар* с *аз, ти, ние, вие, те* и направите необходимите промени:

а). Чавдар отвори прозореца. Направи гимнастика, изми се и оправи леглото си.

б). Чавдар се избърсна и се върна в стаята. Той се срѣса и тръгна за лекции.

в). Чавдар отиде на лекции. След това дойде в читалнята. Прочете лекцията от учебника. После даде учебника на Виктор и излезе.

9. Напишете следното изречение, като заместите *аз* с *той, ти, ние, вие, те*:

Снощи аз съблякох дрехите си, събух обувките си и облякох пижамата си.

10. Напишете следните изречения в минало свършено време и в бъдеще време:

Студентът пита преподавателя за новите думи.

Преподавателят отговаря на студента.

Красимира и Чавдар отговарят на въпросите.

Студентите питат преподавателя.

Аз питам Крум за учебника.

Отговарям на писмото от брат ми.

Чавдар пита Крум и той отговаря.

Преподавателят пита и ние отговаряме.

Крум пита Чавдар къде отива.

Чавдар му отговаря, че отива на лекции.

11. Попълнете празните места със *се* или *си*.

Например: Всяка сутрин аз се мия. Всяка сутрин аз си мия лицето.

Аз ..... мия лицето, ръцете и зъбите. Чавдар .....
Той ..... мие зъбите с четка и паста за зъби. След като ..... измия,
аз ..... обличам. Обличам ..... бързо. Чавдар също ..... облича
много бързо. Първо ..... обличаме дрехите, след това ..... обущите
обувките. Аз ..... обличам шлифер, а Чавдар ..... облича палто.

Петнадесети урок

В ресторанта

Борислав и Крум влязоха в ресторант "България" и потърсиха маса. Един келнер ги видя и ги покани:

- Заповядайте, тук има свободна маса. Елате.

Двамата приятели се приближиха до масата. Борислав каза на келнера:

- Моля, дайте ни листата за ястия и донесете прибори.

Келнерът им подаде листата:

- Заповядайте. Вижте листата. Изберете си.

След малко той сложи на масата чинии, вишници, ножове и хляб.

- Преди вечерята да изпием по чашка българска сливова ракия - предложи Борислав. - Ще поръчам и зелена салата.

Келнерът прие поръчката. Скоро той се върна с поднос и понига:

- Какво вино желаете?

- Две бутилки "Тракия", моля!

Борислав прегледа листата за ястия и каза на Крум:

- Има пържена риба, телешко задушено, свинска пържола, пиле печено. Какво желаш?

- Ще взема свинска пържола. Ако обича, кажи на келнера да донесе цигари. Аз пуша "Слънце".

Келнерът отново се приближи. Отвори една бутилка и наля вино в чашите. Крум му каза:

Национална библиотека
България

- Недейте отваря втората бутилка веднага. Не бързайте!

Нека изпием първата.

Крум вдигна чашата си и се чукна с Борислав:

- Наздраве! Да пием за нашето приятелство!

Упражнения

1. Запомнете!

Искаме да платим.

Може ли да платим?

Сметката, моля!

2. Отговорете на въпросите, като използвате подходящи думи:
поз, тейнджера, лъжица, тиган, тава, чиния, чаша, вилица.

С какво ядем супата, таратора, киселото мляко, бульона? - .....

С какво ядем салатата, кебапчетата, кюфтетата, пницел? - .....

С какво режем хляба, месото, плодовите? - .....

В какво варим месото, супата, картофите? - .....

В какво печем месо, кифли, баница? - .....

В какво сервираме яденето? - .....

В какво сервираме чая, кафето? - .....

От какво пием вода, бира, лимонада, плодов сок, оранжева? - .....

3. Отговорете на въпроса, какво пием и какво ядем - месо, кафе, зеле, риба, супа, сок, бира, говежд, ракитя, пиле, вино, чай, коняк.

Например: Хляба го ядем.

Водата я пием

4. Работете по модела.

Модел: Когато варим месо, тогава ядем варено месо.

Когато варим картофи, ядем .....

Когато варим яйца, ядем .....

Когато варим зеленчуци, ядем .....

Когато варим телешко месо, ядем .....

Когато пържим месо, ядем .....

Когато пържим картофи, ядем .....

- Когато пържим лук, ядем .....
- Когато пържим риба, ядем .....
- Когато печем месо, ядем .....
- Когато печем кокошка, ядем .....
- Когато печем риба, ядем .....
- Когато печем агнешко месо, ядем .....
- Когато печем свинско месо, ядем .....

5. Отговорете как ядете месото, зеленчуците, плодовите - сурови, варени, пържени или печени.

Например: Как ядете ябълките? - Ябълките ядем сурови.

- Как ядете
}	картофите? - .....
	яйцата? - .....
	агнешкото месо? - .....
	лукa? - .....
	чушките? - .....
	рибата? - .....
	ориза? - .....

6. Кажете какви яденета (ястия) обичате да ядете.

Например: Обичам да ям печена кокошка.

- Обичам да ям .....
- Обичам да ям .....
- Обичам да ям .....
- Най-много обичам да ям .....
- Обичам да пия .....
- Обичам да пия .....
- Обичам да пия .....
- Най-много обичам да пия .....
- Не обичам да ям .....
- Не обичам да пия .....

7. Отговорете на въпросите:

Къде се храните? Какво ядете на обяд, на вечеря? Коё е любимото Ви питие? Какви цигари пушите?

ՀԱՐՈՅԵՅԻ
ՅՈՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

8. Работե՛րք по моделա.

Модел: Ի՜սկամ да изլի՜նա с те՛бе.

Не՛ка да излѐзем ! Добре՛, да излѐзем.

- Ի՜սկամ да սի՛նա с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да ра՛ծոյն с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да սի՛նա с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да գո՛րոյն с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да սի՛նա с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да յա՛մ с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да սե՛ր ըզհո՛յն с те՛бе. - .....
Ի՜սկամ да սե՛ր ըզհո՛յն с те՛бе. - .....

9. Работե՛րք по моделա.

Модел: Մտրե՛րք սե՛ր տրի՛նա ըա՛ն. - Ու՛րի տրի՛նա !

- Մտրե՛րք սե՛ր կո՛ւնա բիլե՛տի. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըո՛ւնա ըա՛ն. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըզմի՛նա ը 9 ժա՛ս. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըտի՛նա ըա՛ն կի՛նո. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըզսո՛ւնա ը սո՛ւնա. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըզհո՛յն ըզ ըա՛րկա. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըզմի՛նա կի՛նո. - .....
Մտրե՛րք սե՛ր ըզկա՛ն ըա՛ն Ու՛րի.

10. Ունի՛նե՛րք ըզրե՛նոյնա ըտր. №9 ը մո՛թե՛ստե՛ս ըսո՛ւ.

Ունի՛նե՛րք: Մտրե՛րք տրի՛նա ըա՛ն. - Ու՛րի տրի՛նա !
Մտրե՛րք տրի՛նե՛րք ըա՛ն. - Ու՛րիտրի՛նա !

Шестнадесети урок

В магазините за хранителни стоки,
хляб, плодове и зеленчуци

В гастронома

Магазинът е на самообслужване. Купувачите вземат кошница, слагат в нея продуктите, които искат да купят, и отиват на касата да плащат.

Касиерката: Какво имате?

Купувачката: Половин килограм кашкавал, триста грама телешки салам, четвърт масло, един пакет захар, един литър олио, един буркан компот от сливи и една кутия бонбони.

Касиерката: Дайте ми пет лева и осемдесет стотинки.

Купувачката дава една банкнота от 10 лева.

Касиерката: Нямате ли по-дребни пари? От сутринта всички ми дават само едри пари. Не мога да Ви върна.

Купувачката дава една банкнота от 5 лева и една от 2 лева. Касиерката ѝ връща остатъка в монети.

В хлебарницата

Сийка: Какъв хляб имате?

Продавачката: Типов, "Добруджа" и бял.

Сийка: Дайте ми един "Добруджа".

Продавачката: Заповядайте!

Сийка: Нямате ли по-пресен хляб? Този е много корав.

Продавачката: Типовият е топъл.

Сийка: Дайте ми два типова хляба, но по-изпечени.

В магазина за плодове и зеленчуци

Продавачката: Какво вземате?

Национален център за разработване на учебници
1113 Бургас

Йордан: Една връзка моркови, една връзка просен тук
две връзки пресен чесън и една маруля.

Продавачката: Друго желаете ли?

Йордан: Претеглете ми тази краставица и тези лимони.

Продавачката: Краставица тежи 300 грама, а лимоните
точно половин килограм.

Упражнения

1. Запомнете!

Българските пари

Банкноти: 1 (едни) лев, 2 (два) лева, 5 (пет) лева, 10 (десет)
лева, 20 (двадесет) лева.

Монети: 1 (една) стотинка, 2 (две) стотинки, 5 (пет)
стотинки, 10 (десет) стотинки, 20 (двадесет)
стотинки, 50 (пядесет) стотинки.

2. Попълнете празните места в диалога.

Например: Имате ли дрѣбни? Можете ли да ми
развадите 10 лева? - Да, ето Ви пет по 2 лева.

- Имате ли дрѣбни? Можете ли да ми развадите 10 лева?

- Да, ...

- Имате ли дрѣбни? ..... 50 стотинки?

- Да, ...

- Имате ли дрѣбни? ..... 20 стотинки?

- Да, ...

- Имате ли дрѣбни? ..... 5 стотинки?

- Да, ...

- Имате ли дрѣбни? ..... 20 лева?

- Да, ...

3. Попълнете празните места с подходящи думи: *кутия, бурканче, бутилка, кофичка, пакетче, килограм, връзка.*

ՀԱՐՅԵՅՆՈՒՆ

- ..... բոնբոններ!
- ..... конфитюр !
- ..... օրիշ !
- ..... յայտ !
- ..... սիրեն!
- ..... կիսօ մլայկո!
- ..... վինո!
- ..... րիբա!
- ..... մադանէ!
- ..... քրէսէն լոկ!
- ..... յաճկա!
- ..... հլայբ!
- ..... չախար!
- ..... չայ!

Մօլայ, ճայտէ մի

4. Օտգօրէտէ յա վարօսա, կօն քլօճօւէ և շէլէնչիւնի Օբիճատէ.

Քլօճօւէ շէրէշա, յայգօճա, սլիվա, կրիւշա, քրասկօվա, շարշալա, օրէխ, գրօշէ, ճինյա, քիւնէշ.

Շէլէնչիւնի: լոկ, ճօմատ, շիւշկա, քատլաճայն, շէսէն, կրաստաւիշա, շէլէն փասլ, կարտօփի, մօրկօվ, շէլէ.

Նաքրիմէր: Օտ քլօճօւէտէ Օբիճատ ճա յայ յայգօճի.
Օտ շէլէնչիւնիտէ Օբիճատ ճա յայ մօրկօվ.

5. Քրէվարիտէ սլէճնիտէ վարօսի և Օտգօրի Օտ քրիյա վ նէքրիյա ռէշ.

Նաքրիմէր: Լիւբչօ: - ճա շէտալի ? → Լիւբչօ գօ քօնիգա ճա շէտէլի.

Կրոմ: - Քիւշի ! → Կրոմ մո կաճա ճա քիւնէ.

Շավճար: - ճա քիւշա լի ? → .....

Լիւբչօ: - Շէտի ! → .....

Կրասիմիրա: - ճա շատրօրյա լի ? → .....

Քրիւշիշա: - Շատրօրի ! → .....

Կրոմ: - ճա կիւնյա լի յաճկաքիտէ ? → .....

Շիւնյա: - Կիւշի գի. → .....

ՀԱՐՈՅԵՆԵՐ
ՅՈՅՆԵՐԻՍՈՅՅՅ

- Մայիկա: - Դա Լամ Լի Խլլլբա ? → .....
Կըսըրլ: - Դալ ցո ! → .....
ՍրոԿաՎաճըտ: - Դա սրեղլա Լի Լիմոնիտե ? → .....
ԿսսըՎաճըտ: - Սրեղլեղե ցի ! → .....
ԻորԿան: - Դա Վլեմա Լի սրաճկոՎիտե ? → .....
ՍրոԿաՎաճըտ: - Վլեմեղե ցի ! → .....
Ասլեն: - Դա ԿոյԿա Լի նա ըաճոԿԿա ? → .....
Միլենա: - Ելա ! → .....

6. ՍրեՎըրնեղե սլեԿնիտե Վըսրոսի ու օղցոՎորի օղ սրլլկա Վ նըսրլլկա ըըճ.

Ոսրլլմըր:

Միլենա: - Մողա Լի Կա Վլլլլլլա ? → Միլենա յ սոսիղա Կալի
մողե Կա Վլլլլլե.

Լեկարկա: - Ոս ֎լլլլլա ! → Լեկարկա յ կաճա Կա ոս ֎լլլլա.

- Միլենա: - Մողա Լի Կա իլլլլլա ? → .....
Սղիղըլկա: - Ոս իլլլլլա ! → .....
Ղալիլկա: - Մողա Լի Կա սղաճա ? → .....
Լեկարկա: - Ոս սղաճա ! → .....
Ղալիլկա: - Մողա Լի Կա տրղնա ? → .....
Մայիկա: - Ոս տրղճա ! → .....
Կրսմ: - Մողա Լի Կա յա ? → .....
Միլենա: - ՈսԿլ յաԿե ! → .....
Կրսմ: - Մողա Լի Կա օղիԿե ? → .....
Լյոճո: - ՈսԿլ օղիՎա ! → .....
Կրսմ ու Լյոճո: - Մողե Լի Կա ԿոյԿեմ ! → .....
ԲորիսլաՎ: - ՈսԿլ յԿճա ! → .....
Կրսմ ու Լյոճո: - Մողեմ Լի Կա տրղնեմ ? → .....
ԲորիսլաՎ: - ՈսԿլիտե տրղճա ! → .....

В Централния универсален магазин

Искаш ли да отидем в ЦУМ?

Крум: Трябва да си купя костюм. Искаш ли да отидем заедно в ЦУМ? Там има най-голям избор.

Любчо: Добре. Утре съм свободен. Съгласен ли си да отидем утре?

Крум: Съгласен съм.

Любчо: В колко часа да се срещнем?

Крум: В колкото кажеш. ЦУМ е отворен непрекъснато от 8.30 часа сутринта до 9 часа вечерта.

Любчо: Тогава да се срещнем в 10 часа на щанда за готово мъжко облекло. Той е на третия етаж, нали?

Крум: Да. Освен костюми там продават и балтони, пардесюта, шлифери, якета.

На щанда за мъжка конфекция.

Крум: Извенете, може ли да пробвам тази костюм?

Продавачката: Да, влезте в кабината вляво.

Крум влиза в кабината за проби. След малко излиза и застава пред огледалото.

Крум: Любчо, какво ще кажеш? Добре ли ми стои?

Любчо: Сакото ти стои добре, но панталонът е малко дълъг.

Продавачката: Пробвайте друг. Ето заповядайте!

Крум влиза отново в кабината за проби. След малко той е пак пред огледалото. Оглежда се от всички страни.

Любчо: Този ти е съвсем по мярка - и панталонът, и сакото. Взем го!

Накрая Крум плаща на касата. Връща се на щанда, дава касовата бележка на продавачка и получава костюма в един книжен плик.

Продавачката: Честито! Със здраве да го носите.

Крум: Благодаря!

Любчо: Круме, ела да видим какви обувки продават.

На щанда за мъжки обувки

Любчо пробва един чифт черни обувки с гумени подметки.

Любчо: Моля, дайте ми от същия модел един номер по-големи.

Продавачката: Кой номер носите?

Любчо: Четирийсет и първи, но тези ми са малки. Дайте ми четирийсет и втори.

Продавачката: Четирийсет и втори номер с гума ги свършихме. Имаме с гън. Ето, заповядайте.

Любчо обува дясната обувка, а после и лявата.

Любчо: Тези ми са удобни и много ми харесват. Койко струват?

Продавачката: Петнайсет лева.

Любчо отваря портфейла си.

Любчо: Круме, парите не ми стигат. Можеш ли да ми дадеш назаем пет лева?

Крум: Мога, заповядай!

Любчо плаща на касата. Двамата приятели напускат ЦУМ. Крум има нов костюм, а Любчо - нови обувки.

Упражнения

1. Запомнете!

- Искаш ли да отидем в ЦУМ?
- Искаш ли да отидем на кино?
- Искаш ли да отидем а сладкарница?
- Искате ли да закусим заедно?
  - Добре.
  - Да, искам.
  - С удоволствие.

УЧЕБНИК
ПО
МАТЕМАТИКА

Има богат избор

Има голям избор

} на {
 костюми
 ризи
 рокли
 платове

- Може ли пробвам

}
 този костюм
 тази рокля
 тези обувки
 това палто

- Може.
- Разбира се.
- Заповядайте.

- Можеш ли да ми дадеш назаем 5 лева?

- Можеш ли да ми послужиш с 5 лева?

- Мога. Заповядай!
- Съжалявам, но не мога!

Един чифт

{
 обувки
 чорапи
 ръкавици

2. Попълнете празните места по следните два модела.

Модел: Искаш ли да отидем в ЦУМ?

- ..... в парка?
- ..... на ресторант?
- ..... на кино?
- ..... по покупки?

Модел: Искаш ли да срещем пред магазина?

- ..... пред киното?
- ..... в ресторанта?

..... на спирката?

3. Предложете на другаря си:

да отидете в ЦУМ (в магазина за обувки; на щанда за готово облекло; по покупки);

да се срещнете в ЦУМ (на третия етаж в ЦУМ; пред щанда за ризи; на спирката);

да се разходите из парка (по улицата, в градината).

Например: Хайде да отидем в ЦУМ!

4. Работете по модела.

Модел: Този костюм стои добре на Крум.

Този костюм му стои добре.

Този костюм му е по мирка.

Това сакó стои добре на Любчо.

Този панталон стои добре на тебе.

Тази риза стои добре на мене.

Този балтон стои добре на Крум.

Това пардесю стои добре на него.

Този шлифер стои добре на тебе.

Тези дрехи стоят добре на Чавдар.

Това яке стои добре на мене.

5. Работете по моделите.

Модел: Костюмът ми е от вълна. - Той е вълнен.

Панталонът ми е от вълна. Той е .....

Сакото ми е от вълна. ....

Ризата ми е от вълна. ....

Палтото ми е от вълна. ....

Модел: Ризата ми е от памук. - Тя е памучна.

Панталонът ми е от памук. Той е .....

Фланелата ми е от памук. ....

Гащетата ми са от памук. ....

Осемнадесети урок

В магазина за готово дамско облекло

Продавачката: - Синият цвят много Ви отива. И моделът на роклята е чудесен.

Купувачката: - На мене синьо ми прилича. А този модел ми харесва.

Продавачката: - Тия рокли са ушити по последния моден журнал. Получихме ги скоро.

Купувачката: - Вижда ми се майко дълга.

Продавачката: - Можем веднага да я скъсим. Това е дребна работа.

Купувачката: - Ще я взема. Скъсете я с два-три сантиметра.

Имаш ли толкова пари ?

Днес майката на Румен има рожден ден. Румен и дядо му отиват да ѝ купят подарък.

Продавачката: - С какво мога да ви услужа?

Дядото: - Не зная какъв подарък да взема за една млада жена.

Продавачката: - Вземете ѝ един парфюм! Имаме най-различни парфюми. Ето изберете си!

Дядото: - Извенете! Аз нищо не разбирам от парфюми. Вие кой ще ми препоръчате?

Продавачката: - Помиришете тези два!

Дядото: - Харесват ми и двата. Вие как мислите? Кой от тях е по-подходящ?

Продавачката: - Според мене този е по-хубав от другия. Той е най-добрият, но и най-скъпият.

Дядото: - Колко струва?

Продавачката: - Цената му е 25 лева.

Дядото: - Нищо. Ще го купя. Увийте го красиво!

Румен: - Дядо, ти имаш ли толкова пари ?

94935940

308400000000

Дядото: - Имам, естѣствено. Защо нѣмам?

Румен: - Защо го забрави вкѣци на масата.

Защо са ти два учебника?

Румен е ученик и има нужда от някои неща за училище.

Румен и дядо му са в една книжарница.

Продавачката: - Какво желаете?

Дядото: - Три тетрадки по 40 листа и две химикалки.

Продавачката: - Какъв цвят химикалки искате? Сини или черни?

Дядото: - Сини. Освен това на малкия му трябва цветни моливи - 12 цвята и блок за рисуване.

Продавачката: - Имаме няколко вида блокове. По-големи, по-малки. От кой да ви дам?

Дядото: - Дайте от по-малките!

Продавачката: - Колко блока? Един?

Дядото: - По-добре два.

Продавачката: - Ето блоковете. Да опаковам ли всички заедно?

Дядото: - Да, направете един пакет. Колко прави всичко?

Продавачката: - 4 лева и 75 стотинки.

Дядото: - Имате ли да ми развалите 20 лева? Трябва ми дребни.

Продавачката: - Какви искате? По левче? По два?

Дядото: - Ако може, по лев. Много ви благодаря! Румене, трябва ли ти още нещо?

Румен: - Дядо, купи един учебник по математика!

Дядото: - Нали в училище ви дават учебници? Защо ти са два учебника?

Румен: - Единият за мене, другият - за тебе. Докато аз уча уроците, ти ще ми решаваш задачите.

Упражнения

1. Запомнете!

Тази риза
Това палто } ти прилича (ти отива)
Този плат

Очите ми останаха в { онзи шлифер
онази блуза
онова сако

2. Обяснете какво значат следните думи.

Например: Скъсявам - правя нещо по-кисо.

удължавам - правя нещо .....

увеличavam - .....

усиavam - .....

намалявам - .....

отслабвам - .....

3. Работете по моделите.

Модел: Ето роклята на Милена.

Ето роклята и.

Ето полата на Цвета.

Ето блузата на Сивка.

Ето палтото на Иванка.

Ето шапчето на Боряна.

Ето ръкавиците на майката.

Ето обувките на бабата.

Модел: Тази рокля е на Цвета. - Тази рокля е нейна.

Този - неин

Тази - нейна

Това - нейно

Тези - нейни

Тази пола е на Милена. - .....

Този шал е на бабата. - .....

- Това палто е на майката. - .....
 Тези чорапи са на Раица. - .....
 Тази шапка е на Пенка. - .....
 Този балтон е на Румяна. - .....
 Това яке е на Мария. - .....
 Тези ръкавици са на Цвета. - .....

4. Заместете отбелязаните думи със съответните местоимения:

Този часовник е на Чавдар. Тези моливи са на студентите. Тази рокля е на Красимира. Тези книги са на Румяна. Това палто е на Милена. Тази тетрадка е на Раица. Тази стая е на Иван и Крум. Този чин е на Борислав и Любчо. Това яке е на Асен. Тези моливи са на Румяна.

5. Работете по модела.

Модел: Аз имам молив. - Ето молива ми. Този молив е мой.

- Аз имам балтон. - Ето ..... Този ..... мой.
 Аз имам блуза. - ..... моя.
 Аз имам палто. - ..... мое.
 Аз имам ръкавици. - ..... мои.
 Аз имам часовник. - .....
 Аз имам книга. - .....
 Аз имам учебници. - .....
 Аз имам легло. - .....

6. Работете по модела.

Модел: Ти имаш речник. - Къде е речникът ти?

Този речник твой ли е?

твой
 твой
 твоё
 твой

- Ти имаш плик. - Къде ..... ? Този ..... ?
 Ти имаш чафта. - ..... ? ..... ?
 Ти имаш огледало. - ..... ? ..... ?

Национална библиотека
и архив на Република България

- Ти имаш книги. - ..... ? ..... ?
Ти имаш писалка. - ..... ? ..... ?
Ти имаш молив. - ..... ? ..... ?
Ти имаш куче. - ..... ? ..... ?
Ти имаш куфари. - ..... ? ..... ?

7. Работете по модела.

Модел: Ето масата ни. - Тази маса е **наша**.

наш
наша
наше
наши

- Ето стаята ни. - Тази стая е .....
Ето жилището ни. - .....
Ето стола ни. - .....
Ето кухнята ни. - .....
Ето дрехите ни. - .....
Ето книгите ни. - .....
Ето обувките ни. - .....

8. Работете по модела.

Модел: Къде е апартаментът ви ?
Този апартамент **ваш** ли е ?

ваш
ваша
ваше
ваши

- Къде е моливът ви ? - ..... ?
Къде е чантата ви ? - ..... ?
Къде е огледалото ви ? - ..... ?
Къде са куфарите ви ? - ..... ?
Къде е реникът ви ? - ..... ?
Къде е писалката ви ? - ..... ?
Къде е палтото ви ? - ..... ?
Къде са дрехите ви ? - ..... ?

Къде се намира Народният театър?

Нодар пристига в София от Тбилиси. Отсяда в хотел "Балкан".

Сега той се намира на улицата. Той не знае къде е Народният театър. Идва една жена.

Нодар: - Извенете, къде се намира Народният театър?

Жената: - Народният театър? Хм. Далече е. Ние се намира на улица "Вигоша". Там е спирката на тролей №9. Ще се качите на тролей и ще пътувате в тази посока.

Нодар: - Добре, а после?

Жената: - След това ще повървите малко и след няколко минути ще бъдете пред Народния театър. Той е близо до спирката.

Нодар: - Много ви благодаря!

***

- Моля, другарю, къде се намира улица "Незабравка"?
- Тази улица е в новия квартал "Изток".
- Далеч ли е? Мога ли да отида дотам пеш?
- Много е далеч. Най-напред ще пътувате с трамвай номер четири до спирката пред университета, а после ще вземете тролей номер пет. В тролей ще попитате кондуктора за улица "Незабравка".

- Благодаря, другарю.

- Моля.

Попитайте милиционера

- Извенете, знаете ли къде се намира улица "Тракия"?
- Съжалевам, но не знам. Най-добре попитайте милиционера на кръстопътя.

Шофьор: - Ясно. Карам направо към Южния парк.
Боряна: - Да, ето го парка.

Шофьор: - А сега? Наляво или надясно?

Боряна: - Наляво. Завийте след червената кола. Чакайте!
Чакайте! Спрете! Ами сега?

Шофьор: - Какво стана?

Боряна: - Обърках се ... Прощавайте!

Шофьор: - Нищо, нищо ...

Боряна: - Виждате ли она блок?

Шофьор: - Кой блок?

Боряна: - Жълтия ... Това е блокът, който търся.

Шофьор: - Тъх ... Значи, връщаме се обратно!

Боряна: - Благодаря ви ... Колко?

Шофьор: - Лев и трийсет.

Боряна: - Заповядайте! Приятна работа. Довиждане!

Шофьор: - Довиждане! Всичко добро!

Упражнения

1. Запомнете!

- 1 едно - единица
- 2 две - двойка
- 3 три - тройка
- 4 четири - четворка
- 5 пет - петица (петорка)
- 6 шест - шестица (шесторка)
- 7 седем - седмица (седморка)
- 8 осем - осмица (осморка)
- 9 девет - деветица (деветорка, деветка)
- 10 десет - десетица (десеторка, десятка)

2. Кой от двата предложения трябва да употребите - *в* или *от*:

Рапица излиза ..... университета. Тя се качва ..... тролей.
След три спирки тя слиза ..... тролей и влиза ..... един магазин.
Купува си ръкавици и излиза ..... магазина. Рапица среща

Красимира и те тръгват заедно. Отиват ..... пощата. Красимира
 пушка едно писмо ..... пощенската кутия. Двете приятели отиват
 ..... пощата и отиват ..... стола.

3. Кой от двата предложения трябва да употребите - по или из:

Крум обича да се разхожда ..... София. Ето, той слиза .....
 стълбите на университета и тръгна ..... булеварда ..... тротоарите
 бързат хора. Крум не бърза. Той върви бавно ..... града и гледа
 хората, колите, тролите и трамваите, които минават ..... улиците.

4. Кой от двата предложения трябва да употребите - през или край:

Тролей №5 минава ..... университета. Сутрин минавам
 ..... парка, за да дишам чист въздух. Крум видя Чавдар на
 тротоара отереща. Той мина ..... улицата и отиде при него. Всяка
 сутрин Красимира минава ..... един паметник. Трамвай №4
 завива ..... университета и минава ..... Орлов мост.

5. Попълнете празните места с отивам на ... или отивам в ... (ходя на ...).

Например: Отивам на кино = Отивам да гледам филм.

Отивам в киното = $\left\{ \begin{array}{l} \text{Отивам да купя билети.} \\ \text{Отивам в сградата на} \\ \text{киното.} \end{array} \right.$

Тази вечер съм зает. Отивам ..... театър.

Отивам ..... театър да купя билети.

Обичам футбола. Често ходя ..... мач.

Борислав има рожден ден. Затова той и приятелите му ще отидат
 ..... ресторант.

Чавдар загуби часовника си. Той отиде ..... ресторанта, за да го
 потърси.

Учениците всеки ден ходят ..... училище.

Днес учениците ще отидат ..... училището, защото имат празник.

Бащата на Ралица всеки ден ходи ..... работа.

Двадесети урок

Познавате ли Борислав?

Борислав е строен младѣж, среден на ръст. Лицѣто му е продълговато, чѣлото - високо, а косата - къдрава. Той има големи черни очи и правилен нос.

Борислав не е красив, обаче ако го познавате, сигурно ще кажете, че той е много симпатичен младѣж.

Обича да се шегува и обикновено е весел и засмян.

По характер е добър, услужлив, искрен и трудолюбив.

Упражнения

1. Запомнете!

Части на човешкото тяло:

Глава, коса, чело, око (очи), вежда, мигла, нос, уста, устна, ухо (уши), брада; врат, шия, рамо (рамена, раменѣ), гърди, корѣм, ръка (ръце), китка, пръст, лакът (лакти), бедро, крак (крака), коляно (колена, коленѣ), стъпало.

***

Тоалетни принадлежности:

Сапун, грѣбен, огледало, шампоан, паста за зѣби, четка за зѣби, четка за коса, крем за лице, червило, дезодорант, гѣба, крем за бриснене, самобрисначка, лак за нокти, кърпа за лице, хавлия.

***

Очите са органи на зрѣнието. С тях виждаме, гледаме.

Ушите са органи на слуха. С тях чуваме, слушаме.

Носът е орган на обонянието. С него миришем.

Бѣните дробове са органи на дишането. С тях дишаме.

2. Попълнете празните места със съответните глаголи: *чувам, ходя (вървя), дѣча, хващам, вкувам, гледам, слушам, виждам.*

Например: С помощта на бѣните дробове дишам.

- С помощта́ на очите́ .....
- С помощта́ на ръце́те .....
- С помощта́ на краката́ .....
- С помощта́ на уши́те .....
- С помощта́ на зъби́те .....
- С помощта́ на езика́ .....

3. Дайте антонимите на следните думи:

краси́в -	висо́к - .....
у́мен -	добъ́р - .....
весе́л -	трудолюби́в - .....
симпати́чен -	и́скрен - .....
услу́жлив -	

4. Кажете какъв може да бъде на ръст един човек и какви могат да бъдат лицето, челото, косата, очите, веждите, носът, устата, устните.

Например: Лицето може да бъде .....

5. Кажете какъв може да бъде човек по характер.

Например: По характер човек може да бъде добър, искрен ..... (продължавайте).

6. Опишете един ваш приятел. Опишете неговите външни черти (лицето, очите ..... ; опишете и неговите вътрешни черти (характера му).

7. Напишете съчинение на тема: "Моят приятел".

8. Заместете отбелязаните думи с членувани притежателни местоимения.

Например: Тялото на Любчо е стройно.
 Неговото тяло е стройно.
 негов + ня (т)
 негова + та
 негово + то
 негови + те

- ..... гъбата .....
- ..... шампоанът .....
- ..... самобръсначката .....
- ..... обувките .....
- ..... огледалото.....

12. Отговорете какво правите и ще направите, ако ви питат за:
зъбите, обувките, пуловера, ризата, чоращите, лицето.

- Например:*
- Какво правиш?
  - Мия се
  - А косата?
  - Ще си измия и косата.

Огледалото

Преди няколко месеца се скарах с приятеля си. Видях го с една млада жена и направих скандал. Той се опита да ми обясни нещо, аз не чух и не разбрах. Тръгнах си и ... край!

Върнах се вкъщи и се замислих: може би не бях права. Започнах да чакам. Нямах желание за нищо. Така минаха повече от два месеца. Той не се обади.

Една сутрин внимателно се погледнах в огледалото. Знаете ли какво видях? Една непозната жена с дълга грозна коса, с безцветно лице и безизразни очи. Раменете бяха отпуснати, ръцете, краката не бяха моите. Това не бях аз.

“О, не! Така не може! Не трябва!” - реших изведнъж. Облякох си бялата рокля, обух обувки на токчета, сресвах се, сложих си крем на лицето, малко грим, червило на устните. После изправих гръб, вдигнах глава и излязох. Отидох на фризьор. На излизане отново се огледах. Вече бях аз. Казах си: “Благодаря ти, огледало! Ти ме събуди за живот. Има и други мъже.”

Отговорете на въпросите:

- Кой разказва? /Мъж, жена или момиче?/
- Каква е причината да няма желание за нищо? /Приятелят, който

94135300
1120001101333

- не се обажда; друга жена; мислята, че не е правъ
- Какво се случи една сутрин?
- Какво направи огледалото?

Двадесет и първи урок

При лекаря

Бай Иван, дядото на Румен, е болен. Той е в кабинета на лекаря по вътрешни болести.

Лекарката: - От какво се оплаквате?

Бай Иван: - Напоследък не се чувствам добре. Лесно се уморявам.

Лекарката: - Съблечете се да ви прегледам! Боли ли ви нещо?

Бай Иван: - Често ми боли глава. Като чета, ме болят очите. След ядене имам болки в стомаха.

Лекарката: - Кашляте ли?

Бай Иван: - Кашлям само сутрин.

Лекарката: - Обърнете се! Сигурно пушите. Трябва да се откажете от цигарите.

Бай Иван: - Докторе, това главоболие от какво е? Кажете какво ми е?

Лекарката: - Здрав сте. Нищо ви няма. Ще ви мине. Имате нужда от нови очила. Идете при очния лекар!

Бай Иван: - А умората? Страх ми е за сърцето.

Лекарката: - Няма нищо страшно. На колко години сте?

Бай Иван: - На шейсет

Лекарката: - Не са малко. От възрастта. Сърцето ви е здраво, но и то не е младо. Предписвам ви хапчета. Вземайте по едно три пъти дневно!

Бай Иван: - Какво ще ме посъветвате за стомаха?

Лекарката: - Давам ви сироп. От него пийте по една супена лъжица половин час преди ядене. Добре е да ядете по-леска

УЧЕБНИК
ЗА
УЧЕНИЦИТЕ

храна - мляко, плодове, зеленчуци. Пиете ли? Ако не пиете, не се оздравявате, не трябва да пиете.

Бай Иван: - Какво по-точно не трябва да пия? Вино или ракия?

Лекарката: - Съветвам ви никога да не поглъждате чапата. Трябва повече да се грижите за себе си, за здравето си.

Бай Иван: - Как? Какво да правя?

Лекарката: - Разхождайте се на чист въздух! Редовно си почивайте следобед. Ето ви рецептата!

Бай Иван: - Благодаря за съветите, докторе! Довиждане!

Лекарката: - Довиждане!

Красимира била болна

Крум: - Знаеш ли, че Красимира била болна?

Любчо: - Кой ти каза?

Крум: - Днес срещнах Раица. Тя ми каза, че миналата нощ Красимира не могла да спи. Боляло я гърлото, кашляла, имала силно главоболие. На сутринта, макар че имала температура, излязла и отишла в поликлиниката. Лекарят я прегледал и й казал, че има ангина. Дал й лекарства. Снощи яла само кисело мляко и взела лекарствата. През нощта спала добре.

Любчо: - Искаш ли да отидем у тях да я видим?

Крум: - Разбира се!

Упражнения

1. Запомнете!

От какво се оплаквате?

Какви оплаквания имате?

Какво чувствувате?

Боли ме

{ рката
гърлото
коляното
гърбът

91411363220
2833311101333

Имам болки		в кръста в гърба в корема в рамото в коляното	Имам		главоболие ревматизъм сърдечбене високо ниско ангина висока температура
					} кръвно налягане

По един прах / на два часа / преди ядене.

По една лъжица /

По едно хапче / три пъти на ден / след ядене.

Страх ми е		от {	инжекции.		Не бой се!
Страхувам се			операция.		
			изпити.		Не се страхувай!

2. Обяснете по дадения пример какво значи:

Лекар по дъски болести .....

Лекар по кожни болести .....

Лекар по нервни болести .....

Лекар по уши, нос, гърло .....

Очен лекар .....

Зъболекар .....

Хирург .....

Например: Лекар по вътрешни болести е лекар, който лекува вътрешни болести.

2. Попълнете празните места с подходящи думи.

Например: Лекарят преглежда болния (пациента).

Лекарят преслушва .....

Лекарят пише .....

Лекарят предписва .....

Лекарят лекува .....

Лекарят съветва .....

4. Попълнете празните места със съответните думи: *ударих се,*

порязал се, простудил се, пил студена вода, ядох лова храна.

Например: Защо те боли кракът? - Защото се ударих.

- Защо кашляш? - .....
- Защо тече кръв от пръста ти? - .....
- Защо имаш температура? - .....
- Защо те боли ръката? - .....
- Защо те боли гърлото? - .....
- Защо те боли китката? - .....
- Защо те боли стомахът? - .....
- Защо те боли кръстът? - .....

5. Попълнете празните места по дадения пример.

Например: Преди една седмица се разболях. - От една седмица съм болен.

- Преди два месеци дойдох в Варна. - .....
- Преди половин час влязох в библиотеката. - .....
- Преди три дни пристигнах в България. - .....
- Оня ден повредих часовника си. - .....
- Миналия месец счупих вазата си. - .....
- Вчера оздравях. - .....

6. Работете по модела.

Модел: Любчо не е добре. Боли го главата.

аз	мене	ме	ми	ние	нас	ни	ни
ти	тебе	те	ти	вие	вас	ви	ви
той	} него	} го	} му	те	тях	ги	им
то							
тя	нея	я	и				

- Красимира не е добре. ....
- Вие не сте добре. ....
- Ти не си добре. ....
- Ние не сме добре. ....
- Любчо и Крум не са добре. ....

ՀԱՅԿԱՅԵՆ
ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՄԻՆԻ

- Ազ և Բա՛նիստա չեսքե ճո՛ւրե՛ . . . . .
Ասե՛ն և տի չեսքե ճո՛ւրե՛ . . . . .
Չավճար չեսքե ճո՛ւրե՛ . . . . .
Ազ չեսքե ճո՛ւրե՛ . . . . .

7. Բաճոճե՛ք յո՛ւ ճո՛ւրե՛.

Մոճե՛լ: Բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն . - Մե՛նե՛ս մե՛ ճո՛ւրե՛ն.

- Բո՛լի յո՛ւ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի տե՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի նի՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի յա՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի յի՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի յա՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի յի՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .
Բո՛լի տե՛ ճո՛ւրե՛ն . . . . .

8. Զաճոճե՛ք յո՛ւրե՛ն.

Նաճոճե՛ր: Ե՛րբո՛ւրե՛ն - Ե՛րբո՛ւրե՛ն յո՛ւ ճո՛ւրե՛ն ?
Օճոճո՛ւր: - Ը՛ս, բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն.

- Ե՛րբո՛ւրե՛ն: - . . . . . ?
Օճոճո՛ւր: - Ը՛ս, բո՛լի յո՛ւ ճո՛ւրե՛ն.
Ե՛րբո՛ւրե՛ն: - . . . . . ?
Օճոճո՛ւր: - Ը՛ս, բո՛լի յա՛ ճո՛ւրե՛ն.
Ե՛րբո՛ւրե՛ն: - . . . . . ?
Օճոճո՛ւր: - Ը՛ս, բո՛լի յի՛ ճո՛ւրե՛ն.
Ե՛րբո՛ւրե՛ն: - . . . . . ?
Օճոճո՛ւր: - Ը՛ս, բո՛լի յի՛ ճո՛ւրե՛ն.

9. Սոճոճե՛ք ճո՛ւրե՛ն յո՛ւրե՛ն, յո՛ւրե՛ն ճո՛ւրե՛ն ճո՛ւրե՛ն ճո՛ւրե՛ն ճո՛ւրե՛ն.

Նաճոճե՛ր: Ը՛ս, բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն.
Ը՛ս, բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն.
Ը՛ս, բո՛լի մե՛ ճո՛ւրե՛ն.

гражданин + ът (а)
 лекар }
 приятел } + ят (я)

Любчо поздравява един преподавател.

Любчо поздравява .....

..... поздравява Любчо.

Иван разговаря с един лекар.

Иван разговаря .....

..... разговаря с Иван.

Крум говори с един приятел.

Крум говори .....

..... говори с Крум.

Иван говори с един аптекар.

Иван говори .....

..... говори с Иван.

Раица отговаря на един професор.

Раица отговаря .....

..... пига Раица.

Румен говори с един ученик.

Румен говори .....

..... говори с Румен.

Двадесет и втори урок

При зъболекаря

Крум: - Добър ден. Кой е дежурният зъболекар?

Зъболекар: - Вие с болка ли сте?

Крум: - Да, падна ми пломбата и зъбът започна да ме боли.

Зъболекар: - Заповядайте. Седнете на стола! Кога Ви е пломбиран зъбът?

Крум: - Преди няколко месеца.

Зъболекар: - Отворете устата да видим. Зъбът е отворен.

949359330

383 000 ПП101933

Преди да се пломбира, трябва да му направите снимка.

Крум: - Кога мога да направя снимка?

Зъболекар: - Още днес, но не в момента. Първо ще почиствам зъба и ще сложа лекарство, за да не Ви боли. Трябва да Ви кажа, че имате още един болен зъб.

Крум: - Кой зъб?

Зъболекар: - Последният кътник долу вдясно.

Крум: - Той не ме боли.

Зъболекар: - Ако не го лекувате, ще започне да Ви боли. И то твърде скоро. Вземете мерки навреме!

Крум: - Непременно ще отида да ми го оправят.

Зъболекар: - Лекарството ще трябва да се смени най-късно след два дена. Ето белешка за зъболекаря, при когото лекувате зъбите си. С другата белешка ще отидете на втория етаж да Ви направят снимка. Утре минете да вземете снимката.

Крум: - Много Ви благодаря!

Зъболекар: - И не забравяйте, че два часа не бива нищо да ядете!

***

- Какво ти е? Не изглеждаш добре. Да не си болен?
- Не ми е добре. Лошо ми е.
- Защо не отидеш на лекар?
- Ами. Имам само хрема и главата ме боли. Ще ми мине.
- Все пак аз мисля, че трябва да отидеш на лекар.
- Може би си прав. Ще отида в поликлиниката.

***

- Какво става с тебе? Отдавна не съм те виждал.
- Бях болен.
- От какво?
- Имах болки в стомаха и корема. След рентгеновия преглед диагнозата на лекаря е - гастрит.
- Не бой се! Трябва да пазиш диетата и ще ти мине.
- Диетата ще пазя. Това не е трудно. Но ...
- Какво но?
- Пушенето е забранено!

- Е, заради здравето ще се откажеш от пушенето?

Упражнения

1. Запомнете!

- Заболя ли те? - Не ме заболя!
- Нищо не усетих!
- Просто не усетих!
- Много ме заболя!

Пушенето е забранено!

Вливането е забранено! Вход забранен!

Минаването е забранено!

- Защо не отидеш на лекар?
- Трябва да пазим диета.

2. Напишете изрази, подобни на:

- Не ми е добре -
- Мина ми -
- Имам болки в стомаха -
- Отдавна -
- Напоследък -

3. Попълнете празните места по дадения пример.

Например: Ти си прав. - Съгласен съм с тебе.

Той е прав. ....

Тя е права. ....

Ние сме прави. ....

Вие сте прави. ....

Те са прави. ....

4. Задайте въпроси.

Например: - Какво ти е? - Лошо ми е.

Въпрос: - ..... ?

- Отговор: - Лошо му е.
 Въпрос: - ..... ?
 Отговор: - Добре се е.
 Въпрос: - ..... ?
 Отговор: - Лошо ми е.
 Въпрос: - ..... ?
 Отговор: - Добре ни е.

5. Работете по модела.

Например: На Любчо му е лошо. - На него му е лошо.

- На Ралица ѝ е добре. ....
 На мене и на Ралица ни е лошо. ....
 На тебе и на Любчо ви е тежко. ....
 На мене и на Крум ни е весело. ....
 На тебе и на Милена ви е трудно. ....
 На Асен и на Чавдар им е топло. ....
 На Асен му е лошо. ....
 На Милена ѝ е весело. ....

6. Напишете следните изречения по друг начин:

Например: На Ралица ѝ е лошо. Боли я стомах.
 На нея ѝ е лошо. Ней я боли стомах.

- На Милена ѝ е добре. Не боли я главата.
 На Любчо му е лошо. Боли го гърло.
 На мене и на Любчо ни е лошо. Боли ни глава.
 На Крум и на Асен им е добре. Не боли ги стомах.
 На тебе и на Боряна ви е зле. Боли ви корем.
 Лошо ми е. Болят ме ушице.
 На Асен му е зле. Боли го стомах.
 На Ралица не ѝ е добре. Боли я зъб.
 На Асен не му е добре. Боли го зъб.

7. Напишете следните изречения по друг начин.

Например: Трудно ми е да говоря български. - На мене ми е трудно да говоря български.

Приятно му е да се разхожда.
 Тѣжко ѝ е да нѳси куфара.
 Трудно ми е да пиша.
 Лѣсно ми е да уча.
 Интереснѳ им е да слѳшат музика.
 Лѣсно ви е да говорите бѳлгарски.
 Неудѳбно ѝ е да пита.
 Удѳбно ти е да дойдеш.

8. Работѣте по моделѣте.

Модел: Любчо купи баѳничка. - Ядѣ му се баѳничка.

Крум купи ябѳлки. - .....
 Милѣна купи колбаси. - .....
 Аз купиѳ круши. - .....
 Любчо и Милѣна купиѳа яйца. - .....
 Борѳна и ти купиѳте сирене. - .....
 Ти купи кифла. - .....
 Аз и Любчо купиѳме мляко. - .....
 Те купиѳа бонбѳни. - .....

Модел: Асѣн исѳка да отидѣ на ѳпера. - Хѳди му се на ѳпера.

Борѳна и Иван исѳкат да отидат на кино. - .....
 Те исѳкат да отидат на цирк. - .....
 Асѣн исѳка да отидѣ на концерт. - .....
 Ти исѳкаш да отидеш на разходка. - .....
 Аз исѳкам да отида на ексѳурзия. - .....
 Ти и Асѣн исѳкате да отидете на мач. - .....
 Аз и Милѣна исѳкаме да отидем на театър. - .....

Модел: Асѣн ще дойде ли на цирк? - Не, не му се хѳди.

Ти ще дойдеш ли на Виѳоша? - Не, ...
 Милѣна ще дойде ли на театър? - Не, ...
 Румен и Асѣн ще дойдат ли на мач? - Не, ...
 Асѣн ще дойде ли на разходка? - Не, ...
 Вие ще дойдете ли на ексѳурзия? - Не, ...

94935920
30320101033

Двадесет и трети урок

София

София е столица на република България. Тя се намира в полите на Витоша. Българската столица е един от най-старите градове на Балканския полуостров и в Европа. Тя е по-стар от Париж и Лондон.

Две хиляди години преди нашата ера тук живеят траките. По-късно идват римляните. Те я наричат Сердика. През VII век идват славяните. Те започват да я наричат Средец. След XIV век срещаме името София.

Днес София е съвременен град. Тук има много паметници, които напомнят за богатата история на София. В центъра на града и в околностите му бликат минерални извори.

Забележителни сгради в столицата са храмът-паметник "Александър Невски" и Софийският университет "Климент Охридски". Тук учат не само българи, но и чужденци. В народната библиотека "Кирил и Методий" се пазят около един милион тома книги. В София има богати музеи, опера, театри, кина. Софийци се гордеят с културния живот на града.

Всеички харесват София, защото е чист град с много градини, паркове и хубава вода. Кое е най-красивото в София? Може би Витоша или пък паркът на свободата? А може би светлите сгради и кестените по булеварди? Или пък старинните църкви и тихите улици и градини, където играят деца?..

Четири хилядолетия живее София! И все пак и днес тя изглежда млада!

Коя е тази улица?

София. Това са група туристи. Те разглеждат столицата.
Екскурзоводката: - Сега ние сме в центъра на София.
Турист: - Коя е тази сграда?

Екскурзоводката: - Това е Народната библиотека.

Туристка: - Този паметник кой е?

Екскурзоводката: - Паметникът на Кирил и Методий.

Туристка: - А! Коя е тази църква?

Екскурзоводката: - Това е храмът-паметник "Александър Невски".

Турист: - Храмът е голям!

Туристка: - Каква красива църква!

Турист: - Как се казва това място?

Екскурзоводката: - Площад "Народно събрание"... Ето, това е Народното събрание, българският парламент.

Туристка: - Площадът е малък, но хубав.

Туристка: - И улицата е много приятна. Тя как се казва?

Екскурзоводката: - Булевард "Руски".

Турист: - Гледайте! Там има планина!

Екскурзоводката: - Планината се казва Витоша.

Турист: - Колко улици, площици и църкви! Улиците, площиците и църквите на София са хубави.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Коя е столицата на България? Къде се намира тя? Какъв град е София? Коё напомня за историята на София? Кои са първите жители на града? Кои идват след тях и как я наричат? Кои я наричат Средец? Кога за пръв път срещаме името София? Какъв град е българската столица днес? Защо софиянци се гордеят с културния живот на града? Защо всички харесват София?

2. Пигайте кой къде живее, ако ви отговарят:

- Те ли? На улица "Яворов".
- Ние ли? В квартал "Вазов".
- Тя ли? В София.
- Аз ли? В Тбилиси.
- Той ли? На улица "Незабравка".

Национален център за
външноезиково образование

- Ние ли? На улица "Шипка".
Например: - Къде живееш?
- Аз ли? На улица "Раковски".

3. Питайте за:

- Паметника Левски.
  - Площад "Народно събрание".
  - Булевард "Стамболийски".
  - Софийският университет.
  - Улица "Шипка".
- Например:* - Коя е тази сграда.
- Народната библиотека.

4. Обяснете защо не знаете:

- Къде е площад "Свобода"? - .....
  - Къде е църквата "Св. Петка"? - .....
  - Къде е булевард "Витоша"? - .....
  - Къде е магазин "Перла"? - .....
  - Къде е хотел "Балкан"? - .....
  - Къде е улица "Шипка"? - .....
- Например:* - Къде е улица "Искър"?
- Не зная. Тук има много улици.

5. Питайте, ако ви казват:

- Във Варна има много булеварди. - .....
  - В Търново има много църкви. - .....
  - В Пловдив има много паметници. - .....
  - На "Слънчев бряг" има много хотели. - .....
  - В България има много планини. - .....
- Например:* - В София има много улици.
- Да. Харесвате ли улиците на София?

6. Отговаряйте, като употребявате "красив", "хубав", "интересен"!

- Например:* - Харесвате ли тази сграда?
- Да, много е красива!

941135300
 212 000 11101333

9. Образувайте по едно изречение от дадените две.

Например: В центъра има един площад. Там се намира Народното събрание. - В центъра има един площад, където се намира Народното събрание.

Близо до църквата "Света София" има малка градина. Там се намира гробът на народния поет Иван Вазов. - .....

Край София се намира Витоша. Там софиянци прекарват почивните си дни. - .....

Край София има и други красиви местности. Там софиянци почиват. - .....

Българската столица има много музеи. Там се пазят ценни исторически паметници.

10. Вместо местоимението (във второто изречение) употребете членуваното съществително.

Например: В София има голяма библиотека. Тя се нарича "Кирил и Методий". Библиотеката има над 1 милион книги.

София е стар град. Той има богата история. .... има много музеи.

Край София се намира голям металургичен комбинат. Той се нарича "Кремиковци". .... произвежда стомана.

В София са живели римляне. Те я нарекли Сердика. .... имали висока култура.

София има интересни паметници. Те напомнят за историята на града. .... са свързани с различни епохи.

В центъра на града има красива църква. Тя се нарича "Александър Невски". .... е интересен архитектурен паметник.

11. Попълнете празните места с членуваното прилагателно име.

Например: До София се намира един металургичен комбинат. Металургическият комбинат се нарича "Кремиковци".

В столицата има един стар университет. .... университет се нарича "Климент Охридски".

София е българска столица. .... столица е красив град.

Национална библиотека
и архив на България

София е старинен град. .... град София има особена атмосфера.
В София има много висши институти . В .... институти учат много студенти.

През VII век София получава славянско име. .... име на София е Средец.

Столицата има модерни сгради. .... сгради правят София съвременен град.

Двадесет и четвърти урок

В библиотеката

Народната библиотека "Кирил и Методий" се намира до университета "Климент Охридски". Тя е голяма сграда, в която има стотици хиляди томове книги.

Радка влезе в библиотеката. В предверието имаше много студенти и граждани. Те стояха пред каталозите и разглеждаха фишове. Като намъреха сигнатура на книгата, те подаваха бележката на библиотечния служител. Той влизаше в книгоохранилището да търси книгата. Често библиотекарят се връщаше и казваше: "Книгата е заега".

Радка отиде в една от читалните на библиотеката. Около масите седяха студенти и студентки и четяха. Някои си водеха бележки. Всички пазеха тишина. Радка намъри в шкафа запазената си книга и взе от рафта голям енциклопедически речник. После седна, разлисти книгата и зачете задълбочено.

На гости у Бойка

Дамян: - Имате голяма библиотека. Мога ли да я разгледам?

Бойка: - Естествено.

Дамян: - Ботев, Каравелов, Иван Вазов, Алеко Константинов, Димчо Дебелянов ... Цялата българска литература!

94935340
303400000000

Бойка: - Почти.

Дамян: - Кой е купувал всичките тези книги?

Бойка: - Тук има много стари книги, още от дядо ми. Той е започнал да ги купува. После - родителите ми.

Дамян: - Медицинска литература ... предполагам, че е на баща ти.

Бойка: - Да. А тези книги са исторически - археология, етнография ... Те са на майка ми.

Дамян: - Изкуство, музика, живопис ... Това е цяло съкровище! Чета ли си всичко това?

Бойка: - Не съм чела всичко, разбира се.

Дамян: - Виждал съм този албум, но не съм го разглеждал.

Бойка: - Иконите ли? Те са слабост на Петър. Много ги обича. Искаш ли малко музика? Какво да ти пусна? Класическа или съвременна?

Дамян: - Все ми е едно ... Нещо съвсем тихо.

Бойка: - Слушал ли си тази плоча?

Дамян: - Какво че ли не съм ... Вивалди? Изпълнява Минчо Минчев? Пусни я!.. Възрожденска архитектура - Трявна, Жеравна, Копривщица, старият Пловдив ... Великолепно!

Бойка: - Ходил ли си по тези места?

Дамян: - Не навсякъде.

Бойка: - Бил ли си в Копривница?

Дамян: - Бил съм. Това е любимото ми градче. Ти ли рисувала това?

Бойка: - Не съм аз. Петър го рисува минало лято.

Дамян: - Чудесно!

Упражнения

1. Запомнете!

Вся си бележки.

Пазя тишина.

Минало не свършено време

аз - х

ние - хме

ՀԱՐՅԵՅՈՒՆ
ՅՈՅՆՈՒՄՆԵՐ

ти - ше   вис - хте
той - ше   те - ха

	чета́	мълча́	уча́	ча́кам	вече́рям
аз	чета́х	мълча́х	уче́х	ча́ках	вече́рях
ти	чете́ше	мълче́ше	уче́ше	ча́каше	вече́ряше
той	чете́ше	мълче́ше	уче́ше	ча́каше	вече́ряше
ние	чета́хме	мълча́хме	уче́хме	ча́кахме	вече́ряхме
вис	чете́хте	мълче́хте	уче́хте	ча́кахте	вече́ряхте
те	чета́ха	мълча́ха	уче́ха	ча́каха	вече́ряха

2. Понہلیнеге прăзните места́ с подходя́щи дүми: *ромăн, научна литература, дома́шен прочит, абони́ран сѐм, пътепис, художественна литература, изда́ние, подвѐрзѝя, приключе́нски, абонаме́нт, автор, беспла́тно.*

- Откъде́ взѐмаш книги́ за ..... ?
- Аз ..... в една́ гра́дска библиоте́ка.
- Има ли там интере́сна ..... литература?
- Има ..... .
- Какѝв ..... чете́ш сега́?

- Вче́ра вѐрнах "Под и́гото" от Ива́н Ва́зов и взех "До Чика́го и наза́д" от Але́ко Константи́нов. В това́ произведе́ние ..... опи́сва едно́ свое пътуване до Чика́го. Кни́гата е интере́сен ..... .

- Хубаво ..... ли е "Под и́гото"?
- Да, с илюстრო́вана ..... .
- Ко́лко стру́ва ..... в гра́дската библиоте́ка?
- Там да́ват книги́ ..... .
- Така́ ли? Аз искам да́ чета́ ..... ромăни.

3. Отгovoре́те на въпрoсите:

Има ли вѝв ва́шия град библиоте́ка? Абони́ран ли сте в не́я? Какѝви кни́ги заѐмате от библиоте́ката? Какѝв е годи́шният абонаме́нт? Какѝво впи́свате в заѐмната белѝжка? Кога́ е отворѝена библиоте́ката?

9141135320
010-1110130

4. Превърнете следните изречения в минало несвършено и минало свършено време:

Един зимен ден Петър завързва му ушите с кърпа и тръва за града.

На Захаринчо му става мъчно. Той заплаква, но не казва нищо.

Пътят изви́ва през снежната пустиня. Те вървят през нея. Чичо му бърза. Той крачи направо, а Захаринчо се мъчи да не остане назад. На сърцето му тежи камък. Той върви като насин и се отдалечава от селото. Там оставят другарчетата му, дято му, стрийна му и големият бор.

Минало свършено време

Веднъж...

Само един път...

Определено число пъти...

Ограничено време...

Минало несвършено време

Много пъти...

Често...

Винаги ...

Неограничено време...

Никога...

Всичко не правя това...

*През август ходих на Пирин.
До 1978 г. живях в Русе.*

*В миналото често ходех на Пирин.
Там живеях с родителите си.*

Двадесет и петти урок

На кино

От няколко дни в София се прожектира филмът "Титаник". Той е награден на международен кинофестивал. Поради големия интерес към филма в много кина има извънредни прожекции.

Аз съм голям любител на киното. Вечера отидох за билети в кино "Москва". Моят приятел беше вече там. Пред касата имаше много хора. Един разговаряха, други четяха вестник. Двама студенти се смееха високо. Взехме билети за вечерно представление.

Пристигнахме със закъснение. Когато влязохме в залата, публиката гледаше вече прегледа.

Главният филм започна. Артистите играят много добре. Зрителите следяха филма с интерес и напрежение. Останахме много доволни.

На излизане посетителите шумно споделяха впечатленията си.

Върнах се късно и дълго не можах да заспя от възбуждение.

***

Борислав: - Вечерял ли си?

Крум: - Да.

Борислав: - Ела да отидем на кино. Купил съм два билета от 8 часа.

Крум: - За кой филм?

Борислав: - За филма "Тютюн". Казват, че бил много хубав.

Крум: - Да, хубав е. Гледах го. Чел съм и романа.

Борислав: - Когато го гледа?

Крум: - Миналата седмица.

Борислав: - Значи трябва да продам единия билет.

Крум: - Защо не си покавил Красимира?

Борислав: - Покавил я, но и тя го е гледала.

Крум: - Съжалявам, но не обичам да гледам два пъти един и същ филм.

Упражнения

1. Запомнете!

- Какъв филм дават в кино "Москва"?
- Какво дават в (кино) "Изток"?
  - Дават един нов български филм.
  - Дават "Тютюн".

2. Отговорете на въпросите:

Кой филм се прожектира в кино "Москва"? Какво представлява той? Как играят артистите? Как публиката следи

филма? Обичате ли киното? От кои филми се интересувате?

3. Попълнете празните места с необходимите форми на дадените глаголи в минало неопределено време:

Например:

Аз съм вечерял
 Ти си вечерял
 Той е вечерял
 Тя е вечеряла
 Ние сме вечеряли
 Вие сте вечеряли
 Те са вечеряли

Аз съм измил
 Ти си измил
 Той е измил
 Тя е измила
 Ние сме измили
 Вие сте измили
 Те са измили

Аз съм обявявал.
 Милена .....
 Чавдар .....
 Детето .....
 Ти .....
 Крум и Любчо .....
 Ти и Асен .....
 Аз съм бил на кино.
 Ти .....
 Той .....
 Милена .....
 Момчето .....
 Това момиче .....
 Ние .....
 Вие .....

Тя е закусила.
 Любчо .....
 Децата .....
 Ние .....
 Аз .....
 Ти .....
 Те .....
 Аз съм се нахранил.
 Ние .....
 Те двамата .....
 Вие .....
 Рапица .....
 Той вече .....
 Асен .....
 Аз и Любчо .....

4. Задайте въпроси.

Например:

- Ти ходи ли си на кино?
- Аз съм ходил на кино.

- .....
- Аз съм ходил на Вигоша.
- .....

- Той е ходил на Рила.
- .....
- Тя е ходила на театър.
- .....
- Те са пътували по Дунава.
- .....
- Красимира е била в Сливен.
- .....
- Крум не е бил в Пловдив.
- .....
- Ние не сме чели тази книга.
- .....
- Красимира е виждала Боянската църква.
- .....
- Ние сме виждали паметника на Левски.
- .....
- Те се гледали операта "Аида".

5. Отговорете на въпросите с да и с не.

- Например:*
- Учил ли си?
  - Да, учил съм.
  - Не, не съм учил.

- Закусил ли си ? - .....
- Обядвал ли си ? - .....
- Ял ли си ? - .....
- Спал ли си ? - .....
- Почивал ли си ? - .....
- Работил ли си ? - .....
- Пътувал ли си ? - .....
- Измил ли си се ? - .....
- Облякъл ли си се ? - .....
- Къпал ли си се ? - .....
- Милена обядвала ли е ? - .....
- Любчо излязъл ли е ? - .....
- Те дошли ли са ? - .....

ՀԱՅԿԱՅԵՆ
ՆԱԾԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

- Вие изліваілі лі сте ? - .....
- Тя купіла лі е білеті ? - .....

6. Отгворе́ге на вьпрóсите с *да* и *не* по моде́ла.

Моде́л: Закусі лі ? - Да, закусіх.

- Не, не сьм закусіт.

- Спа лі ? - .....
- Изчисти лі ? - .....
- Изра лі ? - .....
- Изми лі се ? - .....
- Облече́ лі се ? - .....
- Нахрани лі се ? - .....
- Разхо́ди лі се ? - .....

7. Отгворе́ге на вьпрóсите, ка́то́ заме́стите отбеля́ваните ду́ми сьс сьответните местоиме́ния.

Напри́мер: - Вьжда́л ли си Кру́м ?

- Вьжда́л сьм го.

- Вьжда́л ли си Миле́на ? - .....
- Сре́щал ли си Кру́м ? - .....
- Вьжда́л ли си те́зи карти́и ? - .....
- Чел ли си то́зи рома́н ? - .....
- Чел ли си това́ стихотворе́ние ? - .....
- Слушал ли си та́зи о́пера ? - .....
- Купил ли си ве́стник "Наро́дна младе́ж" ? - .....
- Взел ли си білеті за кїно ? - .....
- Кру́м вьжда́л ли е Ра́ица ? - .....
- Взел ли е купо́ните ? - .....
- Че́ла ли е ве́стника ? - .....
- Харесал ли е филма ? - .....
- Гле́дал ли е прегле́да ? - .....
- Гле́дали ли са филма ? - .....
- Чули ли са новїна́та ? - .....
- Разбра́ли ли са уро́ка ? - .....

Внима́вайте!

Вьжда́л го е

- Например:*
- Казал ли си на Асен да дойде ?
  - Казал съм му.
  - Казал ли си на Милена да дойде ? - .....
  - Писал ли си на майка си ? - .....
  - Казал ли си на Крум и Асен за уроците ? - .....
  - Съобщил ли си на студентите за лекцията ? - .....
  - Обещал ли си на Любчо да отидеш ? - .....

Внимавайте!

Казал му е

- Крум писал ли е на майка си ? - .....
- Тя казала ли е на Асен да дойде ? - .....
- Той обяснил ли е на Милена лекцията ? - .....
- Той съобщил ли е на студентите за изпитите ? - .....
- Обещал ли е на Асен да се срещнат ? - .....
- Те казали ли са на Крум за екскурзията ? - .....
- Обещали ли са на Цвега да пишат ? - .....

8. Отговорете на въпросите, като замествате отбелязаните думи съответното местоимение.

- Например:*
- Дал ли си речника на Любчо ?
  - Дал съм му го.
  - Дал ли си учебника на Асен ? - .....
  - Дал ли си тетрадката на Любчо ? - .....
  - Дала ли си молива на Крум ? - .....
  - Дала ли си белажката на Румен ? - .....
  - Дали ли сте чантата на Милена ? - .....
  - Дали ли сте ключите на Иван ? - .....
  - Дали ли сте парите на Крум ? - .....
  - Изпратил ли си писмото на родителите си ? - .....
  - Изпратил ли си поканата на преподавателите ? - .....
  - Изпратила ли си подаръците на роднините си ? - .....
  - Изпратили ли сте колета на майка си и на баща си ? - .....

Внимавайте!

Дал му го е

- Той дал ли е ключа на портiera ? - .....
- Тя дала ли е речника на Милена ? - .....
- Любчо изпратил ли е писмото на родителите си ? - .....
- Тя изпратила ли честитката на Цвета ? - .....
- Преподавателят върнал ли е тетрадките на студентите ? - .....
- Върнал ли книгите на Крум ? - .....
- Обяснил ли лекцията на Любчо ? - .....

9. Превърнете слешните въпроси и отговори от пряка в непряка реч.

Например:

Крум: - Вечеря ли ? → Крум попита Любчо вечерял ли е ?

Любчо: - Да, вечерях. → Любчо му отговори, че е вечерял.

Крум: - Обядва ли ? → .....

Любчо: - Да, обядвах. → .....

Крум: - Закуси ли ? → .....

Любчо: - Закусих. → .....

Крум: - Спа ли ? → .....

Любчо: - Спах. → .....

Крум: - Ходил ли на кино ? → .....

Любчо: - Ходих. → .....

Крум: - Купил ли вестник ? → .....

Любчо: - Купих. → .....

Крум: - Разходил ли се ? → .....

Любчо: - Разходих се. → .....

Крум: - Нахранил ли се ? → .....

Любчо: - Нахраних се ? → .....

Крум: - Видя ли Милена . → .....

Любчо: - Видях я. → .....

Крум: - Прочете ли романа ? → .....

Любчо: - Прочетох го. → .....

94936940
80840101030

Крум: - Каза ли на Милена да дойде? → .....

Любчо: - Казах и. → .....

Двадесет и шесті урок

В театъра

Народният театър "Иван Вазов" се намира в центъра на София. Той е красива сграда на три етажа.

Тази вечер в Народния театър се играе "Иван Шишман" - българската пиеса в три действия.

Нодар и Крум се срещат във фойето на театъра. Двамата приятели оставят палтата си на гардероба, купуват програма и сядат на двадесет и втория ред в партера.

Първият звънец звъни. Всички места са вече заети.

След втория звънец завесата се вдига. Представлението започва. Чужденецът следи играта на артистите с интерес. Третата картина на първото действие е много напрегната.

След всяко действие зрителият възторжено ръкопляска. Артистите няколко пъти излизат на сцената и се покланят. От първите редове хвърлят цветя.

След представлението зрителият оживено споделят впечатленията си от пиесата.

***

Телефонът на Кожухарови звъни. Райна вдига слушалката.

Райна: - Ало! Дом Кожухарови.

Боряна: - Извинете! Може ли да се обади Бойка?

Райна: - Да, почакайте един момент! Ще я повикам.

Бойке, на телефона!

Бойка: - Ало!

Боряна: - Здравей, Бойке! Обажда се Боряна.

Бойка: - Здравей! Кажй какво има?

Боряна: - Искам да те попитам нещо ... Може ли да те видя?

3141135320

Бойка: - Да ме видиш ли? Нали всяка сутрин в училище? Говори по-ясно! Не разбирам.

Боряна: - Как не можеш да разбереш? Искам да се срещем, да поговорим. Хайде да отидем някъде заедно! Например на театър.

Бойка: - На театър ли? Може. Кога?

Боряна: - Когато кажеш. Предлагам утре. Да купя ли билети за Сатиричния театър?

Бойка: - Какво дават в сатиричния утре вечер?

Боряна: - "Господин Балкански". Ще дойдеш ли?

Бойка: - Ами нямам нищо против. Къде ще ме чакаш?

Боряна: - Къдего искаш. Най-добре пред театъра в 7 без 15. Съгласна ли си?

Бойка: - Добре, съгласна съм. Благодаря за поканата! Хайде довиждане! Ще се видим утре в 7 без 15.

***

- Какво ще правим утре вечер?

- Да отидем на театър?

- Дават ли някоя интересна пиеса?

- Да, в Народния театър дават "Празникът" от Хайтов.

- Защо не? Къде ще се видим? Да купя ли билети?

- Къдего искаш. Предлагам по-рано. Например в 6 часа в сладкарница "Роза".

- Може. Съгласна съм. Довиждане до утре!

Упражнения

1. Запомнете!

Направи ми силно впечатление { играта на тази артистка
картината на този художник
този човек

- Какво впечатление ти (Ви) направи този човек?

- Направи ми добро (лошо) впечатление.

- Не ми харесва.

2. Обяснете какво значат следните думи.

Например: Разпоредител е човек, който посочва местата в театъра.

- Артист е човек, който .....
- Певец .....
- Композитор .....
- Писател .....
- Художник .....
- Публика са хората .....
- Сцената е място, където .....
- Зала .....
- Фоайе е .....

3. Обяснете:

Кога лампите в театъра угасват?

Кога завесата се вдига?

Кога публиката ръкопляска?

Кога звъни звънецът в театъра?

Например: Лампите в театъра угасват, когато представлението започва.

4. Отговорете на въпросите:

Къде се намира Народният театър? Коя пиеса се играе тази вечер? На кой ред са местата на двамата приятели? Кога започва представлението? Какво правят зрители след всяко действие?

5. Попълнете празните места с необходимите глаголи.

Артистът ..... много добре. Зрители ..... с интерес играят. Другата седмица ..... нова пиеса. Тази артистка ..... за пръв път на сцената. Завесата ..... след представлението. Крум и Нодар ..... впечатленията си от българската пиеса. Артистът излиза на сцената и .....

6. Превърнете следните изречения в минало несвършено време (в единствено и множествено число):

94935340

Например: Публиката ръкопляска ~~за~~ ~~на~~ артистите.
 Публиката **ръкопляскаше** на артистите.
 Хората **ръкопляскаха** на артистите.

Артистите изпълняват ролите си много добре. - .....

Крум гледа представлението с интерес. - .....

Лекцията започва в 9 часа. - .....

Студент излиза от аудиторията. - .....

Асен отива на лекции. - .....

На обед Крум обядва в стола. - .....

След това той разхожда из парка. - .....

Красимира вечеря в стола. - .....

7. Напишете по едно изречение от дадените две, като направите необходимите промени във времената.

Например: Наближава 7 часа. В това време Красимира идва.

- Когато Красимира дойде, наближаваше 7 часа.

м. св.вр.   м. несл.вр.

Лекцията започва. В това време Крум влиза в залата. - .....

Рапицата разговаря с Милена. В това време идва Крум. - .....

Асен закусва. В това време Крум тръгва за университета. - .....

Крум чака тролей. В това време Чавдар го вижда. - .....

Рапица излиза от стаята. В това време Красимира ѝ казва:
 "Довиждане!". - .....

Милена гледа телевизия. В това време пристига Рапица. - .....

Двадесет и седми урок

На стадиона

Днес няма футболен мач, но въпреки това на стадион "Славия" са дошли много любители на спорта. Борис и Асен също са на стадиона. Тук се провеждат състезания по лека атлетика. В тях участва и един от приятелите на Борис. Той ще бяга на 200 метра с препятствия. Асен познава един от участниците в щафетата.

В момента двамата приятели наблюдават височината при жените. Кolkото летвата се вдига по-високо, топкава състезателките оставят по-малко. В момента височината е вече 190 сантиметра, а участничките са само две. Първият опит и на двете е неуспешен, но при втория едната успява. Другата състезателка отпада, но състезанието продължава. Височината се увеличава с още два сантиметра. И тази височина е преодоляна. Зрителите се радват на доброто постижение.

Борис вече наблюдава бягането на 400 метра при мъжете. В първата група стартира един от състудентите му. В състезанието участвуват и спортисти от други страни. На първо място се класира състезателят, който изминава разстоянието за 47 секунди. В бягането на 800 метра при жените първа се класира румънската състезателка. Тя пристигна на финала за 1 минута и 58 секунди. Второто място зае италианската състезателка с време една минута и 58,99 секунди.

***

Любчо и Чавдар привършваха вечерята, когато Крум влезе в стола. Той си взе храната и седна на тяхната маса.

Крум: Бях на мач.

Любчо: Какъв е резултатът? Кolkо на kolkо?

Крум: Три на един за нашия отбор.

Любчо: Хайде, разказвай!

Крум: Още в седмата минута Асенов откри резултата.

Любчо: Браво!

Крум: Обаче към края на първото полувреме топката се намери в нашата врата и резултатът беше изравнен. След почивката играта стана по-динамична. След едно нападение на нашите Иванов вдига топката пред вратата на противника и Асенов с глава вкара втори гол.

Любчо: Браво!

Крум: Към края на мача един от играчите беше спянат в наказателното поле и съдията свири наказателен удар. Иванов изпълни наказателния удар и вкара третия гол, макар че вратарят на противника пазеше много добре!

94936920

Чавдар: Три на един! Това се казва резултат!

Не помага

(анекдот)

След един решителен мач победеният с нокаут боксьор дълго време не можел да се успокои и страдал от безсъние.

Накрая отишъл при лекар. След прегледа лекарят го попитал: - Опитвали ли сте да броят, за да заспите? Например до сто.

- Разбира се, докторе, опитвал съм, но не помага. Щом стигна до девет, и веднага скачам.

Аз пазех вратата

(анекдот)

Майката: - Къде можа да изцапаш толкова новата си шапка?

Иванчо: - Момчетата играха с нея на футбол.

Майката: - А ти къде беше?

Иванчо: - Аз пазех вратата.

Упражнения

1. Работете по модела.

Модел: Часът е 15. Мачът започва в 17.30 → До започването на мача остават 2 часа и 30 минути.

Часът е 21. Филмът започва в 21.45. → .....

Часът е 18. Филмът започва в 19.30. → .....

Часът е 19.20. Влакът пристигна в 21.40. → .....

Часът е 22.05. Влакът пристигна в 23.44. → .....

2. Попълнете празните места с *въпреки* или *поради*.

Например: Състезанието се отложи *поради* лошото време.

Въпреки лошото време състезанието започва навреме.

94935940
6084090933

Той не взе участие в това състезание ..... заболяване.
Отборът претърпя загуба ..... добрата си игра.
Състезателят бе отстранен ..... груба игра.
..... дъжда трибуните бяха препълнени.
Отборът не се класира за финала ..... отсъствието на най-добрите състезатели.
Отборът се класира за финала ..... отсъствието на най-добрите състезатели.
Те продължиха да играят грубо ..... предупреждението на съдията.

3. Попълнете празните места със *защото* или със *за да*.

Например: Той излезе, *защото* имаше билет за мач.
Той излезе, *за да* отиде на мач.

Крум ходи на мач, ... се интересува от футбол.
Крум отиде в зала "Универсиада", ... гледа състезанията по бокс.
Милена и Асен се качиха на Вигоша, ... искаха да разходят.
Милена и Асен отидоха на Вигоша, ... се пързаят с шейна.
Той отиде в Пангарево, ... днес има плувни състезания.
Тя беше в Пангарево, ... гледа плувните състезания.
Милена отиде на море, ... лекарят я посъветва.
Всяка вечер ходя на стадиона, ... там се пързялям с кьнки.
Всяка вечер ходя на стадиона, ... се пързялям с кьнки.
Отборът замина за Англия, ... ще участва в международни състезания.
Отборът замина за Англия, ... участва в международни състезания.

4. Отговорете на въпросите:

Защо на стадиона има много зрители? Защо Борис и Асен са сред зрителите? Какво наблюдават двамата приятели? Каква височина трябва да преодолеят състезателките? Какъв е първият им опит? Какво е постижението на най-добрата участничка? Какво наблюдава Борис? За колко време изминава разстоянието победителят в състезанието? Кой побеждава в бягането на 800 метра? Какво е постижението на втората състезателка?

Обичате ли да спортувате и кой е любимият ви спорт? Участвувате ли в някой отбор? Кой вид спорт упражнявате - футбол, волейбол, баскетбол, тенис, тенис на маса, бягане, гимнастика, бокс, борба или ...? Кой вид зимен спорт харесвате - ски, пързаляне с кънки, пързаляне с шейна, хокей на лед? Карате ли - ски, кънки, колело, мотоциклет, кола? Плувате ли добре? Яздите ли кон? Кой спорт е най-популярен във вашата страна? Някои световни рекорди принадлежат ли на вашата страна? Спортуват ли масово във вашата страна? Колко места има най-големият стадион във вашия град? Вашата страна участва ли в международни състезания? Кой отбор стана световен шампион по футбол миналата година?

Двадесет и осми урок

Срещу Нова година

Днес е 31 декември - навечерието на Нова година. Навсякъде царят празнично оживление. Магазините са пълни с хора. Блестящи витрини привличат погледите на многочислените минавачи. Те бързат да направят последните си новогодишни покупки.

Тази вечер на тържествено наредените трапези ще се съберат близки и познати. Топовни гърмежи ще възвестят настъпването на Нова година. Тогава ще се вдигнат наздравици за щастие и успехи.

Нова година! Това е един от най-тържествените дни. Всички го очакват с голямо вълнение.

В Япония децата украсяват с цветя вишневи дървета. В Европа правят елхи от борчета. В България по стар обичай на Нова година момчетата сурвакат с украсени дрянови пръчки. Те обхождат роднини и близки, пеейки новогодишни песни.

Светът празнува Нова година по различен начин и в различно време, но смисълът на този ден е един и същ. Това е празник на светли надежди, на смели мечти. Хората посрещат Нова година, мислейки за бъдещето.

Национална библиотека

282 33810333

Вдигайки новогодишен тост, ние ще си пожелаем Новата година да бъде година на плодотворен труд, на щастие и мир за всички народи в света.

Упражнения

1. Запомнете!

Честита Нова година!

Вдигам поздравница

Изпращам честитка

2. Отговорете на въпросите:

Кой ден е днес? Какво правят многочислените минавачи? Как посрещат те Нова година тази вечер? Какъв празник е Нова година? Как посрещат го в Япония, в Европа, в България, във вашата страна?

3. Призвиейте новогодишен тост.

4. Напишете следните изречения по друг начин:

Например: Милена стои на вратата, като маха с ръка. -

Милена стои на вратата, махайки с ръка.

Крум и Асен вървят по перона, като търсят Милена. - .....

Крум четё, като слуша музика. - .....

Любчо слиза по стълбата, като свири с уста. - .....

Райна върви по улицата, като гледа по витрините. - .....

Асен превежда, като търси думите в речника. - .....

Асен прочетё вестника, като пътуваше с влака. - .....

Крум влезе в Университета, като гледаше часовника си. - .....

Райна мина на другия тротоар, като пресече улицата. - .....

Крум отиваше на изпит, като мислеше за трудните въпроси. -

.....

маха - м	-	айки
вечеря - м	-	яйки
чет - а	}	ейки
върв - я		

91411363000

Например: Борис **чакаше** приятеля си и **разглеждаше** витрината на книжарницата. - **Чакайки** приятеля си, Борис **разглеждаше** витрината на книжарницата.

Те **разгледаха** изложбата и **разговаряха** тихо. - .....

Той **седеше** до прозореца и **четеше** вестник. - .....

Ние **превждахме** текста и **търсехме** непознати думи в речника. - .....

Те **минаха** край новия магазин и се **отбиха** в него. - .....

Двамата **приятели** **разговаряха** оживено и **отминаха** автобусната спирка. - .....

Двадесет и девети урок

Разходка из София

Неделя е. По улиците няма бързащи хора. Закъснели ученици не тичат към училище. През нощта е валило. Дъждът е измил покривите, дърветата и улиците. Целият град изглежда по-свеж и хубав. Празнично облечени хора се разхождат по алеите на парка. Възрастни хора са насядали по измитите от дъжда пейки и следят с погледи играещите наоколо деца.

Крум и Нодар също минават през парка. Те вече са решени, че няма да отидат на Витоша, а ще разгледат центъра на София. Двамата излизат от парка, минават край университета "Климент Охридски" и се насочват към булевард "Руски". Нодар вече е бил в Университета заедно с Крум. Познава и Народната библиотека "Кирил и Методий", където от един месец ходи да чете.

Двамата приятели стигат до Паметника на освободителите, издигнат в знак на признателност към руския народ, извоювал освобождението на България от османско робство. На площада срещу паметника се вижда сградата на Народно събрание, а до нея вляво е Българската академия на науките. Това е само централното здание. В София са построени много нови, модерно обзаведени институти към Българската академия на

УДК 82.093.67
УДК 82.093.67

науките. Крум и Нодар минават покрай сградата и отиват към храма паметник "Александър Невски". Нодар е ходил няколко пъти в криптата на храма, където са изложени стари български икони. Влизал е в църквата, но сега му се иска пак да мине край нея, защото много я харесва. Нодар това иска да види римската базилика от VI век "Света София", която е дала името на днешната българска столица.

Крум предлага да посетят Националната художествена галерия, уредена в бившия царски дворец, който по време на робството е бил турски конак. Надписът отвън напомня, че тук е съден Васил Левски, Апостолът на българската свобода.

В изложбените зали е тихо и спокойно. Нодар и Крум разглеждат дълго творбите на най-видните български художници от XIX и XX век. Когато излизат от галерията, вече е време за обед. Те тръгват към дома на Крум, тъй като Нодар е поканен у тях на обед.

***

Казанлъшката гробница

Българската земя е известна със своите културни и исторически паметници. Един от тях е тракийската гробница край Казанлък.

Алекс: - От коє време е тази гробница?

Илия: - От четвърти век преди новата ера.

Алекс: - Кой я е построил?

Бойка: - Построена е от траките, нашите прадеди.

Ека: - Докойкото зная, те са имали висока култура.

Йордан: - Гледайте! Истинско тракийско изкуство!

Алекс: - Чий е гробницата? Кой е погребан тук?

Бойка: - Един тракийски вожд. Гробницата е негова.

Йордан: - Стенописите разказват за семейството му, за жена му, за неговия живот.

Илия: - Обърнете внимание на тази сцена!.. В центъра е седнал той. Облечен е в бял хитон, обу̀т е с червени сандали. На главата му е сложен венец от злато...

94935300

Ека: - Коя е тази жена? Неговата съпруга?

Илия: - Да, той гледа към съпругата си. С еднага си ръка и подава сребърна чаша с вино ... Тя е сложила своята ръка върху неговата.

Ека: - Лицето ѝ е много красиво и тъжно...

Йордан: - Защото се разделя завинаги със своя съпруг.

Илия: - Сцената е наистина драматична...Тя е символ на семейната любов и вяроност.

Алекс: - От кого са създадени стенописите? Кой е художникът?

Бойка: - Никой не знае. Неизвестен е.

Ека: - Възхитена съм от таланта му!

Йордан: - Хей, Алекс! Какво става? Хайде!

Алекс: - Гледам конете ... Нарисувани са като живи. Какъв художник! Как е могъл да рисува толкова хубаво!

Ека: - Виے добре пазите своите паметници...

Йордан: - За да живеем в бъдещето, трябва да пазим миналото си...

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Как изглежда градът в неделния ден? Какво може да се види в парка? Какво решават Крум и Нодар? Откъде минават двамата приятели? Какво виждат те срещу сградата на Народното събрание? Защо Нодар иска да мине край храма паметник "Александър Невски"? Какво още иска да види той? В коя страна е уредена Централната художествена галерия? Къде отиват Крум и Нодар, когато излизат от Художествената галерия?

2. Работете по модела.

Модел: Крум предлага на Нодар да посети Националната художествена галерия. - Нодар е съгласен да посети Националната художествена галерия.

Нодар предлага на Крум да минат край храм-паметника

94935940

80840000000000

“Александър Невски”. - .....

Той **предлага** на гостите да разгледат центъра на града. - .....

Борис **предлага** на приятелката си да го чака пред погледа на ЦУМ. - .....

Нодар **предлага** на Крум да отидат на Вигоша. - .....

Илия **предлага** на приятеля си да влязат в сладкарницата. - .....

3. Работете по модела.

Модел: реша / решавам ... да → реша / решавам, **че**

Например: Той **решава** днес да **посети** приятеля си в болницата. → Той **решава, че** днес **ще посети** приятеля си в болницата.

Тя **реша** да пътува вечерта с бързия влак. → .....

Най-после ние **решихме** да не се обаждаме на никого. → .....

Учениците **решиха** да поканят и учителката си на екскурзия. → .....

Решихме да вечеряме в някой ресторант на Вигоша. → .....

Те **решиха** да останат в хотела още два дена. → .....

4. Попълнете празните места със съответните думи: *влизам, насочвам се, минавам, отивам, стигнам, тръгвам, ходя.*

Двамата приятели ..... към центъра на града.

Те ..... до Паметника на освободителите.

Екскурзиантите ..... към храма паметник “Александър Невски”.

Крум и Нодар ..... през парка.

Нодар ..... често да четя в библиотеката.

Двамата приятели ..... към булевард “Руски”.

Гостите ..... в Националната художествена галерия.

5. Работете по модела.

Модел: Предложиха на гостите да разглеждат Археологическия музей (центъра на града) →

Гостите предпочигат да разгледат центъра на града.

Национална художествена галерия

Ние му предложихме да посети Националната галерия. (Боянската църква) → .....

Предложиха ми да отида на кино. (театър) → .....

На тях им предложиха да отидат на морé. (планина) → .....

Предложиха му да тръгне сутринта. (вечерта) → .....

Предлагам ви да отидем на Вигоша. (Боровец) → .....

Предложиха и да следва медицина. (биология) → .....

6. Запомнете, как говорим за културен или исторически паметник:

- От кое време е този гробница?
- От IV век преди новата ера.
- Кой е построил гробницата?
- Построена е от траките, нашите прадеди.
- Вие добре пазете своите паметници.

Време	Изречения
Сегашно	Гробницата е построена от траките.
Минало	Жилището беше подновено от Дамян.
свършено	
Бъдеще	Прозорците ще бъдат измнени от момичетата.

Деятелен залог	Страдателен залог
Траките са построили гробницата.	Гробницата е построена от траките.
Семейството е погребало вожда.	Вождът е погребан от семейството.
Художникът е създавал стенописите.	Стенописите са създадени от художника.
Той е нарисувал конете.	Конете са нарисувани от него.

7. Работете по модела.

живея - живеем -а, -о, -и
 пиша - пишем -а, -о, -и
 работя - работим -а, -о, -и
 търся - търсим -а, -о, -и

10. Работете по моделите.

- Модел:* Моля, затворете прозореца! - Той е вече затварян.
 Моля, напишете адреса си! - Той е вече .....
 Моля, заключете вратата! - Тя е вече .....
 Моля, залепете плика! - Той е вече .....
 Моля, подпишете молбата! - Тя е вече .....
 Моля, пригответе багажа си! - Той е вече .....
 Моля, предайте му съобщението! - То е вече .....

гледам - гледам -а, -о, -и
 избира - избирам -а, -о, -и
 пиша - пишем -а, -о, -и
 четя - четем -а, -о, -и
 изгоня - изгоним -а, -о, -и

Модел: Този шум не може да се понася. - Шумът е непоносим.

- Този плат не се мачка. - Платът е .....
 Този уред не може да се разглоби. - Уредът е .....
 Красота на града не може да се опише. - Красотата му е .....
 Тази грешка не може да се поправи. - Грешката е .....
 Това жилище не може да се използва. - Жилището е .....

11. Попълнете празните места със съответните форми на минало страдателно причастие.

Например: В криптата на храма-паметник е ..... изложба на икони и църковни шампи. (уредя) →
 В криптата на храма-паметник е уредена изложба на икони и църковни шампи.

Национална библиотека
"Кирил и Методий"

Там са ..... стари български икони (изложба) → .....
Паметникът на освободителите е ..... в знак на признателност
към руския народ (построя) → .....
Много църкви и манастири са ..... по време на османското
робство (разруша) → .....
Изложбата ще бъде ..... утре в 18 часа (открива) → .....
През 1878 г. София е ..... за столица на България (избира) → .....

12. Работете по модела.

Модел:

говоря -	говорещ	говорил	говорел	говорен
вдигна -	.....	.....	.....	.....
влизам -	.....	.....	.....	.....
измина -	.....	.....	.....	.....
измива -	.....	.....	.....	.....
освободя -	.....	.....	.....	.....
превърна -	.....	.....	.....	.....

13. Попълнете празните места със съответните думи: *получен, построен, проведен, уреден, ходил, чакащ.*

Нодар е ..... вече няколко пъти в храма-паметник "Александър Невски".

Гостите посетиха изложбата, ... в Народната библиотeka "Кирил и Методий".

В София са ..... много институти.

Автобусът спря пред ..... пътници.

Те разглеждат с интерес ..... книги.

Телефонен разговор

Чавдар взе изпита по математика. Като излезе от Университета, той се сети, че трябва да се обади по телефона на Борислав. Влезе в една телефонна кабинка на улицата, пушна две стотинки в апарата, вдигна слушалката и набра номер 66-74-69. Чу се женски глас:

- Ало, кого търсите?
- Извенете, може ли да говоря с Борислав?
- Да, ей сега!
- Благодаря.
- Ало, кой е? Кой се обажда?
- Обажда се Чавдар. Здравей, Бориславе.
- Здравей, Чавдаре. Какво стана? Яви ли се?
- Взех изпита по математика. Край!
- Честито! Какво ти се падна?
- Ще ти разкажа, като се видим. Писа ми пет.
- Bravo! Много се радвам. Ще черпиш!
- Разбира се. Слушай! Обади се на Крум и елаге довечера у дома. Имам колет. От вчера стои неразпечатан.
- Добре. Непременно ще дойдем.
- Дочуване!

Телефонът е повреден

- Работи ли този телефон?
- Не. Не дава никакъв сигнал.
- Значи е повреден. А другият?
- Не зная. Опийгайте!

***

Стефан и Никола са приятели. Те заедно посещават курс по английски език. Вече няколко пъти Никола отсъства. Стефан му се обажда.

94936940

Телефонът на Никола звъни. Той вдига слушалката.

- Ало, кой е?

- Здравей, Кольо. Стефан е на телефона. Защо не идваш на курса по английски език и не се обаждаш? Започвам да се безпокоя за тебе. Здрав ли си?

- Здрав съм, но имам много работа в завода.

- Но ти не бива да се губиш уроците.

- Аз продължавам да се занимавам в къщи. Това, разбира се, не може да трае дълго. Език се учи, като се говори. Как вървят заниманията?

- Много добре. С всеки нов урок стават по-интересни.

Много съм доволен от преподавателя.

- Още какво ново има?

- Друго нищо особено. Имаш поздравии от курсистите.

- Благодаря, Стефчо, и ти поздравии всички.

- Довиждане.

- До скоро виждане.

Упражнения

I. Запомнете!

- Ало, кой е?

- Кой е на телефона?

- Кой се обажда?

- Асен, е на телефона.

- Обажда се Асен.

- Може ли да се обади Крум?

- Може ли да говоря с Крум?

- Да. Ей сега!

- Може. Почакайте майко.

- Няма го в къщи.

Телефонът } звъни
Звънецът } работи
Будилникът }

Телефонът { е развален
Звънецът { е повреден
Будилникът { не работи

2. Отговорете на въпросите:

Какво ще правите, когато искате да се обадите по телефона от улицата? Какво трябва да кажете, когато търсите някого по телефона? Какво можете да кажете, когато вашият телефон звъни и ви вдигате слушалката?

3. Камен звъни по телефона на Асен. Те разговарят. Попълнете празните места в техния телефонен разговор.

Камен: - ..... ?

Асен: - Да, на телефона е Асен. Кой се обажда?

Камен: - ..... !

Асен: - О, ти ли си, Камене! Здравей!

Камен: - ..... ?

Асен: - Не, тази вечер съм свободен.

Камен: - ..... ?

Асен: - На кино ли? Съгласен съм.

Камен: - ..... ?

Асен: - Не, не съм го гледал.

Камен: - ..... .

Асен: - В колко часа? Не чух добре, повтори!

Камен: - ..... .

Асен: - Какво става с този телефон? Не те чувам! Говори по-високо!

Камен: - ..... ?

Асен: - Да, да, сега те чувам. Кажи!

Камен: - ..... .

Асен: - Добре. Разбрах! Ами билети?

Камен: - ..... .

Асен: - Ясно. Разбрах. Значи тази вечер в 6 без 15 пред кино "Благоев".

Камен: - ..... !

Асен: - Дочуване!

4. Напишете диалог по следния текст:

Борис позвъни по телефона на Милена. Обади се сбли

УЧЕБНИК
ЗА
УЧЕНИЦИТЕ

непознајат глас. Борис попита дали Милена е в кјаци и ја извика. Казаха му, че тя е в кјаци и го помолуа да почака. След малко Борис чу гласа на Милена. Тя питаше кой е на телефона. Когато разбра, че и се обажда Борис, тя го поздрави. Борис и се извини че я безпокои и я помолу да му каже знае ли кде се среќават, за да отидат на екскурзија. Милена му каза, че те с Крум, Ралица и Румен са решили да се среќат на трамвајната спирка на петницата в 8 часа сутринта на другиј ден. Борис и благодари и и каза, че ще дојде в 8 часа на среќата и ще земе фотоапарата. Двамата пријатели завршиа разговора с думите "До утре".

5. Опишете едни ваш телефонен разговор.

6. Работете по модела.

Модел: Никола започва да работи в едни завод. -

Аз	започвам да работя.	Ние	започваме да работим.
Ти	започваш да работиш.	Вие	започвате да работите.
Той	започва да работи.	Те	започват да работят.

Ти не бива да губиш уроците. -

Аз	не бива да губя	Ние	не бива да губим
Ти	не бива да губиш	Вие	не бива да губите
Той	не бива да губи	Те	не бива да губят

Ека трябва да учи български език. - .....

Свршвам да пиша писмото. - .....

Може да говоря по телефона. - .....

Крум продължава ли да се занимава в кјаци? - .....

Тридесет и първи урок

На рожден ден

Днес Любчо навършва 18 години. Вече става пълнолетен. Неговата радост е голяма. Той поканва на свой рожден ден съучениците и съученичките си, една своя братовчедка и нейната приятелка.

Часът е 17. Любчо облича новия костюм и влиза в хола. Там е майка му. Тя прави последните приготовления за празника. Румянка непрекъснато я пига: "Мамо, кога ще дойдат гостите? Искам да им покажа голямата си кукла".

Към 18 часа младешките и девойките започват да идват.

- Добър ден, Любчо. Честит рожден ден! - казва Георги. - Пожелавам ти щастие и успех на зрелостния изпит. Заповядай един малък подарък - нов фантастичен роман. Много е интересен. Авторът описва своето пътуване до Луната.

- От името на нашия клас ти пожелавам всичко най-хубаво по случай рождения ти ден и ти поднасям за спомен този албум - казва Петър.

- Тройнат съм, другари. Много благодаря за всички.

- Колко ти прилича цивилен костюм, Любчо! - възкликва Елена и слага във вазата букетче теменуги. - А от когото е този хубав подарък - магнитофонът?

- От родителите ми. От брат си ще получа днес нови ски, а от неговата годеница - пуловер. Готов съм за зимен спорт.

- След един месец и аз ще имам рожден ден - казва Милена.

- Ще ми дойдете на гости, нали?

- Хайде, другари. Чаят е готов. Заповядайте - ками Любчо.

- Мама ще се обиди, ако не изядем всички и сладки. А след това ще запалим свещите на тортата.

- И ти ще ги изгасиш - обажда се Елена. - Но всички изведнъж - с едно духване.

- Да потанцуваме - предлага някой.

Започват танците.

УЧЕБНИК
ЗА
УЧЕНИЦИТЕ

В 22 часа гостите си тръгват. Любчо изпраща ~~небързо~~ своите другари.

- Пак заповядайте. Много ще ми бъде приятно.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Защо се радва днес Любчо? Кого поканва той на рождения си ден? Какво правят у Любчови преди идването на гостите? Какви подаръци получава Любчо по случай рождения си ден? Как се забавляват младешките и девойките у Любчови? Кога си отиват те? Как ги изпраща Любчо?

2. Погълнете празните места с подходящи думи:

На Румяна много ѝ ..... тази рокля.

По радиото вече ..... съгрешните новини.

Виктор ще си купи от София нещо за .....

След два дни Мария ..... 18 години.

3. Напишете съчинение на тема: "На мой рожден ден".

4. Среću всяка дума напишете съответните глаголи.

Например: гости - каня, приемам, имам, отивам на, черпя.

подарък - .....

рожден ден - .....

свещ - .....

успех - .....

щастие - .....

години - .....

костюм - .....

5. Работете по модела.

Модел: Авторът описва **своето** пътуване до Луната. -

Авторът описва пътуването **си** до Луната.

Майката се грижи за **своите** деца. - .....

От **свои** брат ще получи нови ски. - .....

314135320

303201101033

- Любчо ще облече **своя** цивилен костюм. - .....
Любчо кани **својта** братовчедка. - .....
Той испраќа телеграма на **своите** родители. - .....
Помагам на **својта** мајка. - .....

6. Попълнете празните места с необходимите местоимения (пълните и крайките):

Доволни ли сте от ..... апартамент? Всеки трябва да уважава ..... родители. Тя прави приготовления за ..... рожден ден. Любчо слага теменужки в ..... нова ваза. Всяка сутрин те чистят ..... обувки. Всеки трябва да пази ..... паспорт. Ще изпълните ли навреме ..... месечен план? Ходите ли често в ..... родно село? Разкажете ми нещо за ..... родина.

Например: - Доволни ли сте от **своя** апартамент? Доволни ли сте от апартаментата **си** ?

7. Заместете отбелязаните думи с съответните местоимения.

Любчо испраќа гостите **/на Любчо/**.

Гостите **/на Любчо/** са младежи и девойки.

Родината на Чавдар е България. Чавдар обича родината **/на Чавдар/**. Другарките **/на Марии/** ще отидат на екскурзия. Георги ще седне на мястото **/на Любчо/**. Мястото **/на студента/** е свободно. Аз обичам брат **/на аз/**. Брат **/на аз/** следва медицина. Тя слага дрехите **/на тя/** в гардероба. Магнитофонът **/на тя/** е нов.

Тридесет и втори урок

В Зоологическата градина

Днес Любчо и Румянка направиха посещение на Зоологическата градина. Още при влизането си те чуха виене на вълци и ръмжене на лъвове.

- Ах, страх ме е! - извика уплашено Румянка, но Любчо енергично я потегли към клетката на лъвовете.

Тук гледката беше найстина особена! Кръвожадният лъв, царят на дивите зверове, стоеше на няколко крачки от децата.

Ау-у-у - ревише той и показваше зъбите си. Лъвицата пък лениво лежеше на припек.

- Батко, хайде да видим слонове! - молеше се Румянка.

Упътеха се към клетката на слонове. Едър тромав слон се изправи пред тях и ги загледа спокойно. Любчо му подаде в шепата си бучка захар. Слоният протегна хобота си, взе захарта и я пихна в устата си.

- Ех, колко е голям, пък очите му малки! Батко, кой храни слонове?

- В онова помещение живеят пазачи, които се занимават с храненето и почистването на животните.

- Има ли в България слонове?

- Не. Слонове и лъвовете живеят в джунглите сред гъсти гори и тропически растения - започва да обяснява Любчо. - Хората от южните страни опитомяват слона и го използват, както и камилата, за пренасяне на товари.

- А къде е камилата?

- Ще видим и камилата, и мечките, и бизоните, но преди това да отидем при маймунките. Я виж колко хора са се събрали там.

- О, ето ги маймунките! - извика Румянка.

Тя широко разтвори очи и започва да разглежда с голямо любопитство и внимание животните.

- Колко приличат на хората, батко! Те като че ли си

94136920
012-31101933

приказват. Румянка и Любчо дълго наблюдаваха маймуни. После се спряха и пред други клетки. Видяха мечки, тигри, змии.

Румянка се върна в къщи доволна, сякаш и бяха чели чудна приказка.

Упражнения

1. Запомнете!

На няколко крачки.

Лека на припек.

Разтварям широко очи.

Хищни животни

Горски животни: сърна, елѐн.

Грабливи птици: орѐл, сокол.

Нощни птици: бухал, кукумявка.

Отровни змии: пепелянка, усойница.

Муцуна, рог, козина, опашка, грива.

2. Работете по модела.

Модел: хранене - храня

почистване - почиствам

ревяне - рева

вливане - вливам

събиране - събирам

Всеки ден след привършване на полската работа Станка и Донка предяха до късно. През есента и зимата те ще работят в къщи и по двора. Миене, мѐгене, чистене, прѐсене, тъкане, шѐене, пранѐ, гѐгвене, дѐгане, слагане - все едно и също от тъмно до тъмно.

3. Напишете следните изречения по друг начин.

Например: Чакаме с нетърпение настъпването на пролетта.

- Чакаме с нетърпение кога настъпва пролетта.

Той попита за пристигането на влака. - .....

Деца̀та чу̀ха рѐмжѐне на лѐво̀ве. - .....

Имате ли желанѐ да посетѐте Зоологѐската градинѐ ? - .....

ՀԻՎԻՅԵՄԸՈՒ

Верд քիֆналите цветя́ се чува бръмчѐнето на пчелѐта. - .....
 Яденето на плодове́ е полѐзно. - .....

Приземѝването на самолѐта бѐше успѐшно. - .....

4. Работѐте по моделѐта.

Модел: влиза - влизѐне. Още при влизѐнето си Любчо и Румѝянка чуѝа виѐне на вѝлци.

трѝгвам - .....

слуѝам - .....

запѝчвам - .....

лежа - .....

превѝкдам - .....

плуѝвам - .....

греба́ - .....

преподаѝвам - .....

създаѝвам - .....

чета́ - .....

яѝда - .....

миѝя - .....

ходя́ - .....

вѝрвя́ - .....

Тридесет и трѐти урок

Трудово-кооперативното земледѐлско стопѝанство

В края на май група студѐнти посещѝват едно́ трудо-
 кооперативно земледѐлско стопѝанство в Сѐверна Бѝлгария.
 Няколко кооператори ги посрѐщат и всѝкки заѝедно трѝгват към
 стопѝанския двор.

Студѐнтите завѝрзват приятелски разѝговор с коопе-
 раторите.

- Много пѝти сме слуѝали за ваѝшето стопѝанство. И все
 хубѝави неѝца сме чуѝвали. Какво́ сте засѐли тук?

УЧЕНИЦИТЕ

- Тук засяхме бяла пшеница и ръж, а там - жито и овес.
 - А ето и ягоди. Колко много лехи! - възкликва една студентка. - Вие не сте ги обрали.

- Не сме започнали още беригбата.

Гостите влизат в стопанския двор. Кооператорите им показват кравефермата, свинофермата, оборите, хамбарите, работилниците. Тук се отглеждат много животни: коне, овце, свине, птици.

- Къде е зоотехникът? - питат студентите.

- Мисля, че е отишъл в града - отговаря бригадирът.

Селските стопани дават обед на гостите.

Студентите обещават, че ще дойдат през лятото на бригада за жътвата и вършигбата.

Упражнения

1. Запомнете!

Плодове: череша, ягода, слива, круша, праскова, зарзала (кайсия), орех.

Зеленчуци: лук, домати, чушка, патладжан, чесън, краставица, зелен фасул, картофи, морков, зеле, диня, пъпеш.

Домашни животни и птици: котка, кон, крава, овца, агне, коза, свиня, заек, петел, кокошка, пиле, патица, гъска, пуяк.

- Ходили ли са в кооперативното стопанство?

- Не са.

- Не сте ли започнали беригбата?

- Не сме.

2. Работете по модела.

Модел: Студентите (помогна) на кооператорите по жътвата.

- Студентите са им помогнали.

Касиерката (дам) на Виктор бележка. - .....

Камен (обуя) новите обувки. - .....

Аз (върна) книгата в библиотеката. - .....

Национална библиотека
и архив

- Тя (облекá) палтото си. - .....
Бóтев (напиша) стихотворението "Борба". - .....
Кéинерът ве́че (поднесá) на Никола и Крум яденето. - .....
Преподавателят (преведá) текста на студентите. - .....

3. Напишете отбеляваните глаголи в минало свършено или минало неопределено време:

Разговор

Стéфан: - Здравей, Рáдка, къде (хо́дя)?

Рáдка: - (Хо́дя) в пощата.

Стéфан: - Но́сиш колéг, каквó (получá)?

Рáдка: - Ма́ма ми (пра́гя) новогодишен подарък. А ти къде (съ́м)?

Стéфан: - (Съ́м) на кино. (Гле́дам) бългáрския филм "Цар и генерáл". Ти (гле́дам) ли го?

Рáдка: - Още не го (гле́дам).

Стéфан: - Каквó но́во има? Научих, че ти (се омъ́жа).

Рáдка: - Да, (омъ́жа се).

Стéфан: - Честитó, Рáдка.

Рáдка: - Благодаря, и на тебе пожелавам да се ожениш скоро.

Тридесет и четвърти урок

Ваканцията дойде

Краят на юни. Сесията е свършила. Крум, Асен и Чавдар са седнали на пейка в градинката между площад "Александър Невски" и Университета.

Крум: - Дойде и ваканцията.

Асен: - Кога отиваме на бригада?

Чавдар: - Щях да забравя! Ходих в Университета. Има обява.

Асен: - Кога тръгваме?

Чавдар: - В неделя сутринта. Сборен пункт - 7 часа пред Централната гара.

914 P1353 000
0112-11101933

Крум: - Чавдаре, знаеш ли, научих, че край река

Чавдар: - Можем да си вземем въдиците, а?

Крум: - Защо не? Няма да е лошо отвореме навреме да си хапваме пържена риба.

Асен: - Сетих се за Раица. Тя си замина преди два дни. Каза ми да ви поздравя специално и ако след бригадата отидем по Черноморието, да я потърсим. Щяла да бъде от първи до дваисети август в почивната станция в Несебър.

Чавдар: - А Красимира ще бъде във Варна. Аз обаче нямам намерение да ходя на море. Предпочитам планината - петнайсет дни на Пирин, Рила и Родопите!

Крум: - Обичам и морето, и планината, но през лятото морето ме привлича повече. Бих отишъл непременно на море, ако имах карта. Но и без карта след бригадата ще гледам да отида!

Асен: - След бригадата ще се отида на село. Там през лятото има много работа. Но чичо ми си е купил кола, така че не е изключено да прескочим до морето за няколко дни.

Чавдар: - Одобрявам плановете за лятната ваканция. Сега предлагам да се разходим и да пием по едно кафе.

Крум: - Предложението се приема!

Трима приятели стават и тръгват по булевард "Руски".

Упражнения

1. Запомнете!

- Как прекара (през) ваканцията?

- Как прекара на морето?

- Как прекара на екскурзията?

- Хубаво!

- Много весело.

- Чудесно!

2. Напишете изречения с изразите: *нямам намерение да ..., не е*

914135320

изключено да ..., ще гледам да ... и след това обяснете защо
значат.

Например: Нямам намерение да замина. - Не мисля да замина.

Не е изключено да замина. { Има възможност да замина.
Не е невъзможно да замина.

Ще гледам да отида. { Ще се опитам непременно да отида.
Ще направя всичко възможно да отида.

3. Напишете следните изречения по друг начин.

Например: Бих отишъл на море, ако имам карта. → Бих отишъл на море, при условие че имам карта.

Бих тръгнал за Пирин, ако времето е хубаво → .....

Бих се обадил на Крум, ако имам възможност. → .....

Ние бихме заминали на море, ако вземем изпитите си. → .....

Чавдар би се обадил на Ралица, ако отиде в Несебър. → .....

Любчо и Крум биха потърсили Милена, ако отидат във Варна.
→ .....

Те биха ловили риба, ако си вземат въдиците. → .....

Ти би отишъл на мач, ако имаш билет. → .....

4. Попълнете празните места с подходящи изречения, които започват с формите на бих.

Например: Ако не вали дъжд, бих отишъл на екскурзия.

Ако времето е слънчево, Милена .....

Ако взема изпитите си, ...

Ако имаме карта за море, ...

Ако имат възможност, ...

Ако имат необходимите условия, ...

5. Напишете следните изречения в преизказно наклонение.

Например: Асен ще замине на село. → Асен щял да замине на село.

94936300
808000000000

- Рапица ще летува в Несебър. → .....
Крум и Асен ще тръгнат на морé в недéля. → .....
Борислав ще отиде на Пирин. → .....
Приятелите ще взéмат въдици. → .....
Любчо няма да ходи във Варна. → .....
Красимира няма да бъде на морé. → .....
Крум ще се обади на Милена, ако отиде на морé. → .....
Те ще ловят риба, ако си взéмат въдиците. → .....

Тридесет и пéти урок

На морé

Ра̀но сутринта Стефан и Камен пристигнаха в Бургас, където взéха автобуса за Поморие. Там бащата на Камен им бéше запазил стая в един от новите хотéти. Стаята бéше с изглед към морéто и имаше голям слънчев балкóн. Щом Стефан излéзе на балкóна, пред очите му се откри красива глédка. На фона на безкрайното синьо морé пъстрéеше плажът с многоцветните си чадъри.

- Бих искал вече да съм на плажа - каза той на Камен.
- Веднага отиваме. Само да проверим къде е ресторантът и кога се сервира обéдът.
- Бих предпочел да пийна не́що. Много съм жаден.
- И аз бих пил една студена кока-кола. Като тръгнем за плажа, ще видим къде се продават разхладителни напитки.
- Да, тръгваме. Аз съм готов. До обéд няма много време.
- Достатъчно е. Имаме повече от два часа. Ти да не мислиш, че от първия ден ще можеш да се печеш на слънце.
- Цял ден бих лежал на плажа.
- Като изгориш от слънцето, тогава ще видиш. Няма да можеш да се покажеш на плажа.
- Не забравяй, че след две седмици трябва да се връщаме

УЧЕБНИК
ПО
БЪЛГАРСКИ ЯЗИК

в София. А тук е толкова хубаво. Бих останал цял ден.
- Напомни ми да проверям какви екскурзии ще има през тази смяна. Непременно трябва да отидем до Несебър и до Слънчев бряг.

- Бих искал да пътуваме с кораб. И да имаме повече време, за да направя снимки на стария Несебър.

- И да искаш, пак ще пътуваме с кораб. Снимки ще можеш да направиш. Ще имаш достатъчно време.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Кога пристигат Стефан и Камен в Бургас? С какво пътуват до Бургас и Поморие? Каква е запазената за тях стая? Какво се вижда от балкона? Какво трябва да проверят те, преди да отидат на плажа? За какво се безпокои Стефан? Защо бърза да отиде на плажа? Каква екскурзия искат да направят двамата младежи? С какво ще пътуват до Несебър?

2. Попълнете празните места с подходящите думи: *изгоря, вземам, запазя си, открива се, предпочитам, проверя, изляза, отида.*

Двамата приятели ..... автобуса за Поморие.

Пред очите ми ..... красива гледка.

Той ..... да ти нещо.

..... каква екскурзия ще има!

Внимавай да не ..... от слънцето!

Ние предварително ..... стая в хотела.

Утре ще ..... до Слънчев бряг.

Той ..... на балкона да погледа на морето.

3. Работете по модела.

Модел: Кога ще **тръгнем** за плажа? (след пет минути) →

След пет минути **тръгаме**.

Кога ще си вземете **отпуската**? (след една седмица) → .....

Кога ще пристигнем в Бургас? (угре сутринта) → .....
 Кога ще се върнете от командировка? (след десет дни) → .....

Кога ще заміне групата от Сливен? (довечера) → .....

Кога ще отидем до Слънчев бряг? (в събота) → .....

Колко време ще останете в хотела? (до неделя) → .....

4. Работете по моделите.

Модел: Моля, почакайте няколко минути. → **Бихте ли почакали** няколко минути.

Моля, поговорете с него, докато дойда. → .....

Моля, затворете прозореца, защото става течение. → .....

Моля, запазете ми една стая в хотела. → .....

Моля, запишете ме за екскурзията до Слънчев бряг. → .....

Моля, купете един плик и за мене. → .....

Моля, проверете имаме ли писма. → .....

Модел: Не мога да намеря чадъра си. /помогна/ → **Бихте ли ми помогнали** да го намеря.

Тя не може да пренесе багажа си. /помогна/ → .....

Гостите не знаят къде е ресторантът. /кажа/ → .....

Те трябва да отидат в поликлиниката. /покажа/ → .....

Не мога да попълня адресната карта. /обясна/ → .....

Той трябва да отиде при директора. /съобщи/ → .....

Тя трябваше да се обади по телефона. /напомня/ → .....

Любчо трябваше вчера да върне книгите. /помога/ → .....

Модел: Созопол е много красив град. /посети/ → **Бих го посетил** още веднъж.

Този фотоапарат ми харесва много. /купи/ → .....

Кога заминават гостите за морето? /изпират/ → .....

94135340

Изложбата на стари български икони била много **интересна** /разгледам/ → .....

Филмът, който гледахме снощи, ми харесва много. /гледам/ → .....

Може ли да ми дадете книгата на няколко дена ? /прочета/ → .....

Модел: Моля, дайте ни стая за двама души. → **Бихте ли ни дали стая за двама души?**

Моля, запазете ни стаята до довечера. → .....

Моля, поръчайте такси за 19 часа ! → .....

Моля, услужете ми с писанката си ! → .....

Моля ти се, запиши ме за екскурзията ! → .....

Моля ти се, провери дали имам писмо ! → .....

Моля ти се, вземи това писмо да го пуснеш ! → .....

Модел: Камен и Стефан **оти́доха** на почивка в Поморие. →
Чух, че Камен и Стефан **оти́шли** на почивка в Поморие.

В този хотел **няма** свободни места. Казаха ми, че .....

Екскурзията **ще се проведе** в събота. Разбрах, че .....

Старото име на Поморие е Анхиало. Научих, че .....

Гостите **искат** да посетят Созопол. Казаха ми, че .....

Снощи те **бяха** на концерт и **се прибраха** късно. Чух, че .....

Тя **излезе** преди няколко минути. Обясниха ми, че .....

Модел: Иди да **дадеш** писмото на брат си ! → **Иди дай** писмото на брат си!

Стаи да **видиш** кой звъни на вратата ! → .....

Иди да **кажеш** на съседите, че ги чакаме ! → .....

Иди да **извикаш** баща си за вечеря ! → .....

Ела да **разкажеш** как мина екскурзията ! → .....

Или да изпратиш гостите до автобусната спирка! 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Ела да видиш какво съм приготвила за вечеря! 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Тридесет и шест урок

Днес много ми върви

От днес Дамян е в отпуск. Тази сутрин той спи до късно. Става, облича се и закусва към 9 часа. После излиза. Отива в банката и тегли пари. На улицата среща Райна

Райна: - Здравей! Не си ли на работа?

Дамян: - Не. Вече съм в отпуск. Хубаво нещо в отпуската! Няма рано ставане, няма бързане. Така сутрин спя до късно. Ставам, облякох се и закусих към 9 часа. Отидох в банката и изтеглих пари. Утре заминаваме за Пампорово. А вие?

Райна: - Така година ние ще почиваме на море. Тръгваме след една седмица. Ти накъде си?

Дамян: - Ще слеза в подлеза. Трябва да направя справка за пътуването и да купя билети. Довиждане! Приягна почивка!

Райна: - Благодаря, подобно! Довиждане!

Дамян: - Моля, как мога да пътувам от София за Пампорово?

Момичето: - Има две възможности: само с автобус или комбинация от влак и автобус.

Дамян: - По кой начин се стига по-бързо?

Момичето: - С влака. При него имате прекачване, но той тръгва по-рано и печелите време. Преди обяд ще бъдете в Пампорово.

Дамян: - Кой влак трябва да взема?

Момичето: - Експреса до Пловдив, който тръгва в 6 и 15. Той има удобна връзка с автобуса.

Дамян: - Колко време ще имаме за прекачване?

Момичето: - Мисля, че приблизително половин час. Да, ето. Ще имате на разположение 35 минути.

94935940
303400000000

Дамян: - Да не би автогарата да е далече?

Момичето: - Не, тя е съвсем близо до гарата.

Дамян: - Колко трае пътуването от Пловдив до Пампорово?

Момичето: - Почти час и половина. Разстоянието е 85 километра, но пътят има много завой.

Дамян: - Къде мога да купя билети със запазени места?

Момичето: - Отсреща в дъното - за влака, а после там влясно - за автобуса.

Дамян: - Благодаря!

Упражнения

I. Запомнете!

Как даваме предложения:

- Предлагам да отидем на кино.
- Имам едно предложение. Какво мислиш за почивка в хотел?
- Хайде да отидем в "Балкантурист".

Как да приемаме и да отказваме предложения:

- Това предложение ми харесва. Приемам го с удоволствие.
- Нямам ли друго предложение?
- Не, благодаря! Не приемам такава почивка.

Как да запазваме стая в хотел:

- Искам да резервирам (една) стая.
- Резервирайте стаята на името на Райна и Чавдар Кожухарови!
- Трябва ми стая с 2 легла за 14 дни.

Как да правим справки за пътуване:

- Как мога да пътувам от София за Пловдив?
- По кой начин се стига по-бързо?
- Колко трае пътуването от Пловдив до Варна?
- Кой влак трябва да взема?
- Колко време имаме за прекачване?

Как да изразяваме приблизително време и време на връщане?

- Около 5 и половина се връщам.
- Пътуването трае почти час и половина.
- Вечер си лягам към 11 часа.
- Мисля, че приблизително половин час.

Когато не ходя на работа през определен период от време, казваме: → **В отпусък съм.**

Когато съм на почивка край морето → **Почивам на море.**

Когато имам късмет и всичко успявам да свърша лесно и бързо → **Много ми върви.**

Когато някой е на 20 до 30 години → **Първа младост.**

Когато искаме да покажем, че говорим искрено → **Право да ти кажа.**

Когато искаме да обърнем вниманието върху това, което ще кажем на някого → **Виж какво.**

Когато отивам където или няма да се върна на същото място → **Отивам си.**

2. Работете по моделите.

Модел: - **Беше ли на море?** - Това лято не можах. Почивах на планина.

- Кожухарови бяха ли на море? - .....
- Петър беше ли на море? - .....
- Вие с Райна бяхте ли на море? - .....
- Доктор Кожухаров, бяхте ли на море? - .....
- Доктор Кожухаров беше ли на море? - .....

Модел: - **Ходиш ли често у Христови?**

- Да, ходя. И вчера ходих.

- Говориш ли често с Христови? - .....
- Учиш ли редовно английски? - .....
- Работиш ли често с Петър? - .....

- Мислиш ли по въпроса? - .....

Модел: - Стефанови заминават ли?

- Те вече заминаха.

- Христови тръгват ли? - .....
- Те пристигат ли? - .....
- Райна и Милена свикват ли? - .....
- Любчо и Никола стават ли? - .....
- Приятелите ти съдат ли? - .....
- Миана и Бойка лягат ли? - .....

Модел: - Петър трябваше да даде пари.

- Той даде.

- А ти?

- И аз дадох.

- Миана трябваше да донесе марки. - .....
- Бойка трябваше да четё. - .....
- Румён трябваше да ядё. - .....
- Любчо трябваше да доведе гости. - .....
- Румён трябваше да се облечё. - .....
- Асен трябваше да занесе билети. - .....

Модел: - Бойка искаше да излезе.

- Не излезе ли?

- Миана искаше да отиде. - .....
- Асен искаше да слезе. - .....
- Чавдар искаше да послужи. - .....
- Крум искаше да предупреди. - .....
- Райна искаше да купи. - .....
- Любчо искаше да предложи. - .....

Модел: - Ти добре прекара отпуската, нали?

- Доволен съм. Много ходих и видях.

Ядох, пих и спях. Почивах си добре.

- Кожухарови добре прекараха отпуската, нали? - .....

ՀԱՐՈՑԵՆԵՐ
ՅՈՅՆՆԻՐՈՍԻՅՅ

- Ние добре прекарахме отпуската, нали? - .....
- Вие добре прекарахте отпуската, нали? - .....
- Аз добре прекара отпуската, нали? - .....
- Райна добре прекара отпуската, нали? - .....
- Чавдар добре прекара отпуската, нали? - .....

Модел: - Не зная какво да правя утре.

- Предлагам ти да отидеш на разходка.

- Не знам какво да правим утре. (кино) - .....
- Не знаят какво да правят утре. (мач) - .....
- Мина не знае какво да прави довечера. (концерт) - .....
- Асен не знае какво да прави в неделя. (театър) - .....
- Мина и Бойка не знаят какво да правят в неделя. (екскурзия) - .....
- Аз не зная какво да правя довечера. (гости) - .....

Модел: - Той замина. - Може ли да замине?

- Мина свикна. - .....
- Той пристигна. - .....
- Асен тръгна. - .....
- Петър се върна. - .....
- Румен стана. - .....
- Колата мина. - .....

Модел: - Хайде да почиваме на палатка.

- Не, благодаря! Не обичам такава почивка.

- Хайде да закусим кафе с кифла! - .....
- Хайде да се разходим до центъра! - .....
- Хайде да гледаме катастрофата! - .....
- Хайде да купим нещо евтино! - .....
- Хайде да поправим радиото сами! - .....
- Хайде да обиколим центъра! - .....

3. Разговаряйте!

- С какво мога да ви услужа?

914135340

303 000 01010000

- Искам да резервирам стая в хотел "Простор" на
Витоша. Имате ли места?
- От коя дата искате резервация?
  - От първи юни.
  - Каква стая ви трябва?
  - С две легла и баня с душ.
  - Мога да ви предложа такава стая на втория етаж със
западно изложение и изглед към града. Харесва ли ви?
  - Да, запазете я!
  - На чие име да направя резервацията?
  - Петър Кожухаров.

***

- Моля, два билета за Варна и две легла в спален вагон за
сряда, 21 юни.
- За кой влак? Експреса или бързия?
  - За експреса.
  - Коя класа?
  - Първа.
  - Съжалявам. Леглата за първа класа свършиха. Има още
няколко свободни във втора. Искате ли?
  - Ами ... може.
  - Какви легла предпочитате? Горе или долу?
  - Долни.
  - Заповядайте! Вагон 11-и, място 16 и 17.
  - Благодаря! Довиждане!

3141353000
303000100000

Тридесет и седми урок

Деветте паметника на култура

В България се намират девет обекта на световното културно наследство, които са под защитата на ЮНЕСКО.

Това са двете тракийски гробници - Казанлъпката (IV в. пр. н.е.) и гробницата в село Свещари (III в. пр. н.е.). Те са уникални паметници на тракийската култура. Мадарският конник е близо до град Шумен. Неговата фигура, която се намира на 23 метра височина от земята, е единственият монументален паметник на културата на младата българска държава от VIII век. Боянската църква е построена през XII и XIII век близо до София. Тя привлича много туристи и учени със своите изключителни стенописи, създадени от неизвестен български майстор. Ивановските скални църкви от XIV век се намират на 18 км от град Русе. Техните стенописи имат уникална художествена стойност. Друг паметник е Рилският манастир, който е съкровищница на българската култура от епохата на Възраждането (XVIII - XIX). Несебърските църкви - от античността и от средновековието, са уникални паметници на архитектурата и живописа. Планината Пирин и езерото Сребърна (близо до град Силистра) представляват природни резервати. Пейзажът, горите и цветята на Пирин привличат любителите на девствената природа, а в Сребърна човек може да види над сто вида птици.

Упражнения

1. Попълнете празните места със съответните местоимения *си, своята, и, нейните, им, му, неговата*.

България има паметници. България пази паметниците .....
Туристи разглеждат паметниците ..... . България ценя .....
паметници. Алекс харесва ..... паметници.

Българите имат история. Българите знаят ..... история.
Миа се интересува от историята ..... . Те изучават историята .....

ՀԱՐՈՑԵՅՁՈՒ
ՅՈՅՁՈՒՄԻՍԵՅՅ

. Истóрията ..... е интересна.

Вождът има съпруга. Вождът гледа към съпруга .....
Мина гледа към съпруга .....

Той се разделя със ..... съпруга. Всички харесват .....
съпруга. Вождът обича съпругата ..... . Съпругата ..... е красива.

2. Разговаряйте, като замествате отбелязаните думи със следните варианти: *гърне, конник, стапуя, ваза, гривна, бюст, сребро, керамика, дърво, мрамор, бронз, злато.*

- Какъв красив съд !

- Познай от какъв материал е направен !

- Не е ли от сребро ?

- Да, сребърен е.

3. Запишете данните за обектите по дадения пример:

Обект: .....

Адрес: .....

Експонати: .....

I. Национален етнографически музей София, ул. "Московска"
6^а, тел. 88 - 51 - 17

Експозицията представя български тъкани, народни занаяти. Посетителите могат да видят уредба на българското жилище, да се запознаят с домашно производство, да получат впечатление от земледелието и животновъдството в миналото на България.

II. Национална художествена галерия София, ул. "Московска"
6^а, тел. 88 - 51 - 17

Експозицията представя произведения на живописца, скулптурата и графиката от старобългарското изкуство.

Тук се намират картини от Възраждането, представено е изкуството след Освобождението в 1878 г. Галерията представя и съвременно изкуство.

III. Храм-паметник "Св. Александър Невски" София, пл. "Св. Александър Невски"

Храмът е паметник на църковната архитектура и стенописи от началото на XX век. Дóлу, в криптата, се намират

експонати от българското средновековие: икони и други предмети, събрани от църкви и манастири.

4. Напишете картичка по горния пример.

Нодар е посетил Боянската църква край София. Той пише картичка на приятелката си Шорена за впечатленията си. Пише и, че е бил там, че се е запознал с най-интересния паметник на архитектурата и живописата от българското средновековие. Най-много са му харесали стенописите. Научил е, че те са от XII век и са близки на Европейския ренесанс. Накрая пише, че е много доволен от това посещение.

5. Допишете това писмо!

Ека е на екскурзия в България. Тя пътува и записва най-важните събития в белжника си. Всяка вечер тя си казва: "Утре ще напиша писмо на Шорена". Но ето вече третият ден свършва, а тя не пише писмо. Помогнете ѝ, напишете това писмо!

Ето събитията:

Първи ден:

Пристигане в София и настаняване в хотел "Родина". Малка разходка по улиците. Времето - слънчево.

Втори ден:

Заминаване за Пловдив. По пътя - посещение на Рилския манастир. Разглеждане на църквата и музея. Обяд в ресторанта. Времето - топло и приятно. Въздухът - чист. Природата - необикновено красива.

Трети ден:

Заминаване за Казанлък. Минаване през Стара планина. Красива природа, сърдечни хора. Разглеждане на Казанлъкската гробница. Необикновено изкуство. Утре - тръгване за Варна ...

Тридесет и осми урок

Какво мислите за жените?

Една журналистка прави анкета - какво харесват мъжът у жената.

Журналистката : - Извенете! Правя анкета. Ще отговорите ли на няколко въпроса?

Дамян: - Защо не?

Журналистката: - Обичате ли някое момиче?

Дамян: - Да ... обичам.

Журналистката: - Как изглежда тя?

Дамян: - Тя идва. Вижте я! Висока, слаба, стройна. С мила усмивка, с големи черни очи, с дълга права черна коса.

Журналистката: - Какво харесвате най-много у нея?

Дамян: - На мене всичко ми харесва: лицето ѝ, мизата ѝ усмивка, големите ѝ черни очи.

Журналистката: - Влюбени! Щастливи влюбени!

- Вие сте женен, нали? Каква е жена ви по характер?

I мъж: - Жена ми е енергична, със силен характер. Дъщеря прилича на нея.

Журналистката: - Благодаря ви!

- Моля, какви жени предпочитате - с руси или черни коси?

II мъж: - Харесвам всяка хубава интелигентна жена. Предпочитам русите ... като вас.

Журналистката: - Вие женен ли сте?

III мъж: - Не, не съм.

Журналистката: - Каква искате да бъде жена ви?

III мъж: - Добра, работлива и вярна.

Журналистката: - Как мислите? Кои жени са по-верни? Русите или чернокосите? Какво е мнението ви по този въпрос?

II мъж: - Според мене най-верни са онези жени с побелелите коси.

Какви мъже харесват днес жените

Според последната анкета днес жените харесват класическия тип мъж: хубав, строг, с къса тъмна или светла коса. Хубавите очи също имат значение, но не и техният цвят.

Как трябва да изглежда най-красивият мъж? Той трябва да е спортно-елегантен и да не се облича по последния вик на модата.

Повечето жени предпочитат 30-40 - годишните мъже. Това е най-хубавата им възраст - те са млади, но достатъчно зрели и с добро положение. В тази възраст те могат да отдават най-много време и внимание на жената.

Българска жена е еманципирана, но тя желае мъжът да бъде по-силен от нея. Тя мечтае за умен, енергичен, но и бащински нежен съпруг. И още нещо. Много важно е той да знае какво иска и да може да направи всичко, каквото поиска.

Вие, мъже, искате ли да ви харесват жените? Помислете как изглеждате, какъв е характерът ви? Приличате ли на идеалния мъж?

Каква искам да бъде сватбата ми

Журналист от сп. "Семейство и училище" направил анкета с 68 момчета и 92 момичета, всички ученици в София. Въпросът бил: "Каква искам да бъде сватбата ми?" 52 от общо 160-те анкетиранни са предпочели тази "знаменателен", "невероятен", "бляскав", "прелестен", "слънчев" и "весел" ден да премине тихо, скромно, в тесен семеен кръг без подаръци. 23 от анкетираните са били на друго мнение. Според тях този ден трябва да бъде пълен с разточителство, лукс и шум, богата трапеза и много хора. 9 от тях са били категорично против алкохола по време на сватбата. 8 от тях са пожелали църковен ритуал.

Ето част от отговорите:

- Искам ние сами да измислим свой ритуал, със свой текст, със своя музика ...

- Свадебата ми ще бъде увод към един съвременен смислен роман, различен от този на родителите ми
- Чрез в. "Вечерни новини" ще обявим сватбата си и ще покажем съвсем непознати хора!
- Искам голяма, богата, селска сватба.
- Искам през целия ден да съм облечена в народна носия.
- Искам "диско" сватба.
- Една семейна вечеря вкъщи, на свещи, кристал и класическа музика.
- Свадебата ми ще бъде в храма "Александър Невски" с камерния хор.
- Всички приятели ще се качим на стар трамвай, окичен с цветя. Вагмани ще бъдем трима - мама, татко и аз. Бъдещият ми мъж ще бъде до мене и много ще се смее.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

- Каква искате да бъде жената ви?
- Какъв е класическият тип мъж?
- Защо жените днес предпочитат 30-40 - годишните мъже?
- За какъв мъж мечтая българската жена?
- Какъв вид сватба са предпочели анкетарите?
- Коя от идеите най-много ви харесва?
- Каква искате да бъде вашата сватба?
- Ако сте женен, разкажете каква е била сватбата ви!

2. Работете по модела

Модел: - Харесвате ли някоя жена?

- Харесвам всяка хубава жена.

- Харесвате ли някое момиче? - .....
- Харесвате ли някой филм? - .....
- Харесвате ли някоя картина? - .....
- Харесвате ли някои цветя? - .....
- Харесвате ли някое списание? - .....
- Харесвате ли някоя книга? - .....
- Харесвате ли някой концерт? - .....

9141135340

3. Работете по модела.

Модел: - Какво ще кажеш за косата на Боряна?

- Хубава е. Харесвам черната и коса.

Какво ще кажеш за очите на Миана ? (кафяви) - .....

Какво ще кажеш за косата на Дамян ? (къдрава) - .....

Какво ще кажеш за фигурата на Боряна ? (стройна) - .....

Какво ще кажеш за обувките на Петър ? (елегантни) - .....

Какво ще кажеш за косата ми ? (руса) - .....

Какво ще кажеш за апартамента ми ? (нов) - .....

Какво ще кажеш за колата на Караджови ? (бяла) - .....

4. Поканете за сватба!

Модел:

Покана

Виолета Цветанска и Илия Иванов най-учтиво Ви канят да присъствате на сватбеното им торжество, което ще се състои на 1.11.9 ч. в Дом за женитби на ул. "Т. Кърджиев" №4

Покана

С радост ви каним на сватбеното си тържество в ритуалната зала на ул. "Лега" №6 на 20 ноември от 10ч. сутринта

Ирина и Теодор

5. Поздравете за сватбата!

Модел:

Честито, младоженци!

Сем. Венев

Да ви е честита сватбата!

Много щастие и радост!

Мая и Делчо

Отсега нататък - само щастливи минути,
часове и години в съвместния ви живот!

Деляна и Иво Антонови

Тридесет и девети урок

Собствено мнение

Боряна отива на покупки в магазина за хранителни стоки.

Мъж: - Моля, дайте ми килограм свинско месо и 300 г. луканка.

Продавачката: - Заповядайте ... Вие какво желаете, моля?

Боряна: - На мене ми дайте това парче шунка, ако обичате!

Жената: - Според мене онова парче там е по-хубаво. Защо не вземете него?

Боряна: - Ами, не зная ...

Жената: - Послушайте ме! Аз разбирам от колбаси.

Боряна: - Добре, така да бъде! ... Извинявайте, може ли друго парче?

Продавачката: - Нямам нищо против ... Заповядайте!

Жената: - Сирене ли ще купувате? Я да видя! Вземете краве, а не овче сирене!

Боряна: - Защо? Предпочитам овче ... То е по-вкусно!

Жената: - Ами! Не съм съгласна. Овчето е много мазно, пък с и по-скъпо ... Съветвам ви, не го купувайте!

Боряна: - Моля, четвърт краве сирене!

Жената: - Не намирате ли, че яйцата са много дребни?

Боряна: - Не, не мисля ... Извинете, бързам.

А ето и магазина за плодове и зеленчуци.

Жената: - Моля, кило домати, половин кило чушки и две връзки лук.

Боряна: - На мене ми дайте килограм тиквички! ...

Жената: - Нищо не струват!

Продавачката: - Моля, какво казахте?

Жената: - Казах, че тиквичките никак не са хубави!

Продавачката: - О, не сте права! Всичко е прясно!

Жената: - Аз съм опитна домакиня и имам собствено мнение.

Боряна: - Аз също имам собствено мнение ... Благодаря ви.

Жената: - Почакайте! ... Зашо не одобрявате мисленето ми?

Боряна: - Не одобрявам вкуса ви! Всеки има различен вкус, нали? На мен ми харесва едно, на вас - друго ... Довиждане!

Жената: - Така, така! Вие, младите хора, никого не слушате!

Упражнения

1. Работете по моделите.

Модел: - Обичаш ли скара?

- С удоволствие ям скара.

- Обичате ли бяло вино? - .....
- Дафинка обича ли краве сирене? - .....
- Дафинка и Симеон обичат ли риба? - .....
- Те обичат ли вино? - .....
- Обичаш ли баница? - .....
- Деца, обичате ли шоколад? - .....
- Мина обича ли сок? - .....

Модел: - Вие искате пържола, нали?

- Да, яде ми се пържола.

- Вие искате сок, нали? - .....
- Тя иска риба, нали? - .....
- Той иска бира, нали? - .....
- Те искат скара, нали? - .....
- Детето иска салата, нали? - .....
- Деца, вие искате плодове, нали? - .....
- Тя иска оранжева, нали? - .....

Модел: - Вземете от салата, моля!

- Благодаря, не ми се яде!

- Ще пиете ли една чаша ракия? - .....
- Опитайте колбасите! - .....
- Защо не вземете сандвич? - .....
- Малко вино? - .....
- Моля, искате ли сирене? - .....

- Заповядайте парче торта! - .....

- Чаща кафе? - .....

2. Отговорете на въпросите:

Искате да направите шойска салата. Какви продукти ви трябва?

Искате да купите 1 кг свинско месо, четвърт лукашка, 1 кг овче сирене и 10 яйца. Как ще поискате тези продукти в магазина?

Искате да ядете кебапчета. Как ще кажете това по друг начин?

Много сте жаден. Искате да пиете чаща сок. Как ще кажете това по друг начин?

Симеон казва: "Ядат ми се печени чушки". Какво казва той?

Дафинка казва: "Пиет ми се кафе". Какво казва тя?

Опитвате едно ядене. То ви харесва. Как ще кажете това по друг начин?

В салатата няма достатъчно сол. Каква е тя?

Опитвате печеното месо, но отново го слагате във фурната. Защо?

Сядате на масата с гостите си. Какво ще им пожелаете преди пиене и ядене?

3. Прочетете меню:

Меню

Салати

Шойска

Домати

Краставици

Ястия

Пъинени чушки

Сърми с лозов лист

Мусака

Винен кебап

Скара

Кюфтета

Кебапчета

Шийчета

Котлети

Супи

Супа с топчета

Телешко варено

Таратор

Зеленчукова

Печени

Телешко печено

с гарнитур

Свинско печено

с гарнитур

Пите печено

с ориз

Десерти

Крем-карамель

Торта

Копмот от череши

Напитки

Безалкохолни

швепс
 лимонада
 сок от ябълки
 нектар от праскови

Вина, ракии

Бяло сухо
 Карловски мискет
 Тамянка
 Памидово
 Водка
 Гроздова ракия

4. Запишете какви продукти и поколко са ви необходими за да изпълните следните рецепти!

Например:

Гювеч

Приготовление:

Нарязваме месото на парчета. Изпържваме го в олио заедно с нарязания лук, като добавяме сол, червен и черен пипер. Слагаме го в глинен съд за печене. Добавяме нарязаните зеленчуци и печем гювеча на 200° С около 1 час.

Продукти: 1 кг овче месо, 150 г олио, 350 г грах, 200 г баян, 300 г зелен фасул, 250 г патладжан, 200 г домати, 3 глави лук, 20 г сол, пипер: 6 г червен и 6 г черен.

Мусака

Приготовление:

Нарязваме 3 глави лук на дребно и го изпържваме в 2 с.лъжици олио. Добавяме доматиен сос или 3-4 домати. Слагаме кайма от телешко (свинско) месо (1 кг) и я изпържваме.

Нарязваме на тънки парчета патладжан (2-3 броя), посоляваме ги (20 г сол) и ги оставяме да постоят 15-12 мин. Овалваме ги в брашно и ги пържим.

В съд за печене нареждаме един ред от патладжаните, после - месото и отгоре - патладжани. Когато се изпече, заливаме с 4 яйца и 1 кофичка кисело мляко. Печем още 1/2 час.

Продукти: .....

Супа от спанак

Приготовление:

Нарязваме 1 гл. лук на дребно и го изпържваме в 2 с.л. олио.

Добавяме 1/2 с.л. брашно и 500 г спанак, нарязан на дребно. Заливаме със 7-8 ч.ч. гореща вода и слагаме 2 с.л. ориз.

Към готовата супа добавяме магданоз и кисело мляко.

Продукти: .....

Четиридесѐти урок

Витоша

Къдего и да се намирате в София, ако погледнете на юг, ще видите Витоша. Тя се вижда от всеки южен балкон или прозорец на нашите домове, близка и красива през всички сезони. Сутрин тя се къе в слънчевите лъчи и е свежа и чиста, а в лунна нощ се очертава на звездното небе тайнствена и привлекателна.

Достатъчно е да решиш и само за час-два можеш да се качиш горе, на височина до 2 000 метра. С кола, с автобус, с лифт или пеша. По всяко време. Няма опасност да се загубиш. На всеки 100 метра ще срещнеш знак, който ти показва накъде да вървиш. Никога няма да останеш жаден, защото навсякъде тече бистра и студена вода, а ако не носиш храна, винаги ще намериш къде да се нахраниш.

През пролетта и лятото зеленината и чистият въздух освежават туристите, а през зимата Витоша предлага по снежните си склонове пътища за ски и пързалки за шейни.

Колкото и пъти да минеш край "Златните мостове", винаги ще се чудиш на морените, големи овални камъни с диаметър по 5-6 и повече метра. Тези "каменни реки" по планината са от онова далечно минало, когато може би е имало ледници. Морените са най-интересната забележителност на Витоша, но има и още много други интересни неща. За тях няма да ви разказвам. Трябва да ги видите сами.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Къде се намира Вигоша?

Как изглежда планината сутрин и в лунна нощ?

Лесно ли да отидеш на екскурзия на Вигоша? Защо?

Какво предлага тя?

Коя е най-интересната забележителност?

2. Работете по моделите.

Модел: зелен - зеленина

бърз - .....

топъл - .....

горещ - .....

голям - .....

тъмен - .....

висок - .....

свегъл - .....

тих - .....

Модел: млад - младост

стар - .....

близък - .....

слаб - .....

възможен - .....

хубав - .....

опасен - .....

точен - .....

Модел: закуся - закуска

разходя - .....

обиколя - .....

поправя - .....

греша - .....

справя - .....

гледам - .....

куля - .....

почивам - .....

връзвам - .....

Модел: четох - четене; прах - пране; отварях - отваряне.

ядох - .....

писах - .....

мих - .....

спах - .....

ходих - .....

бързах - .....

вървях - .....

повтарях - .....

3. Попълнете празните места със съответните съществителни имена:

Предпочитам ..... и спокойствието. (зелен, тих)

Трудно понасям ..... (горещ)

Ние не сме в първа ..... (млад)

Има две ..... за пътуване. (възможен)

..... е добро твоё качество. (точен)

4. Отговорете на въпросите така, че да получите разказ за една екскурзия до Витоша.

На екскурзия до Витоша

Кога ходите до Витоша? С какво пътувахте? В колко часа тръгнахте от общежитието? Към колко часа пристигнахте на Витоша? Автобусът на "Златни мостове" ли спря? Тази местност красива ли е? Тук тече ли една река? Тя минава ли между големи камъни? Наоколо има ли хубави гори? В ресторант ли обядвахте? След това ходихте ли до "Копитото"? Как отидохте до "Копитото" - пеша или с автобуса? На "Копитото" има ли ресторант и хотел? От "Копитото" вижда ли се София? Гледката красива ли е? София и Софийското поле виждат ли се като на длан?

Направихте ли снимки за спомен? Играхте ли? Разхождахте ли се? Дишахте ли чист въздух? Към колко часа тръгнахте обратно? Останахте ли доволни от екскурзията на Витоша?

Втора част

Четиридесет и първи урок

Обичам те, моё мило отечество! Обичам твоите балкани, гори, силен, скали и техните бистри и студени извори! Обичам те, мой мили краю! Обичам те от всичката си душа и сърце, ако и да си обречен на тежки страдания и неволи! Всичко, що е останало досега в моята душа добро и свято - всичко е твое!

Ти си оная благословена земя, която цъфти, която е пълна с нежности, сияние и величие. Ти си ме научило да обичам и да плача над всяко човешко нещастие. И досега чувам песента на славеите и чуруликането на ластовиците. И досега чувам нежния глас на българското момиче, което мете двора и пее.

Любен Каравелов

Република България

(Географско описание)

България се намира в източната част на Балканския полуостров. Река Дунав е северната ѝ граница. На запад България граничи с Югославия, на юг - с Гърция, на югоизток - с Турция, а източната ѝ граница е Черно море. В тези си граници тя заема около 111 000 квадратни километра площ.

Повърхнината на България е разнообразна. Тук има обширни равнини и полета, китни долини, високи планини. От запад към изток почти по средата на страната, се простира Стара планина (Балканът). Тя е най-дългата планина в България. Българският народ обича стария Балкан и го възпява в своите песни. На юг от Стара планина се издигат планините Средна гора, Родопите, Рила и Пирин. Рила е най-високата планина на Балканския полуостров. Най-високият връх на Рила е Мусала - 2,25 м. Рила е величествена. Близо до София е Витоша, а в югоизточната част на България е Страичжа планина.

Между Дунав и Стара планина се простира плодородната Дунавска равнина. Наричат я житница на България. Стара

планина и Средна гора ограждат прочутата Розова долина. Там май там цъфтят ароматни рози. От тях се произвежда известното в цял свят розово масло.

На юг, между Средна гора и Родопите, е слънчевата Тракийска низина. Напояват я река Марица и притоците ѝ. Марица извира от Рила и се влива в Егейско море. В Северна България текат Искър, Янтра, Вит и Осъм.

Климат на България е умерено континентален.

В България се сеят житни растения, обработват се технически култури, отглеждат се разнообразни зеленчуци, зреят вкусни плодове. Земята е кооперирана. Обработка се с машини. В България се отглеждат коне, свине, овце, едър рогат дъбигък и птици. Добиват се каменни въглища, олово, цинк, желязо, мед, петрол. На много места в страната бликат лечебни минерални извори - повече от 500.

България се слави не само като страна на розите, на тютюна, на едрото сладко грозде "Болгар", на слънчевите черноморски летовища, но и като страна с бързо развиваща се промишленост.

България има 8 000 000 жители.

София е столица на България. Други по-известни градове са: Пловдив, Русе, Плевен, Варна, Бургас и Димитровград. Велико Търново е стара столица на България. Град Велико Търново е разположен амфитеатрално над река Янтра.

Република България води миролюбива политика с всички страни в света.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Какво местоположение има република България? С кои страни граничи тя? Коя е северната ѝ граница? Коя е източната ѝ граница? Каква площ заема България и колко жители има? Каква е нейната повърхнина? Кои са планините и равнините в България? Кои са най-известните реки? Откъде извира и къде се влива река Марица? Като каква страна е известна България? Кои

по-големи български градове знаете? Какъв е климатът на страната? Какви растения виреят в България? Какви подземни богатства има тя? Каква политика води българската държава?

2. Разкажете за вашата страна и за нейните градове по следния план:

В кой континент се намира Грузия?

В коя част на континента се намира тя?

Кои са границите на Грузия?

Кои са най-високите планини, най-големите реки, равнини и долини?

3. Попълнете празните места с подходящите глаголи:

Там ..... сладки плодове. На юг ..... Рила планина. На север ..... Дунавската равнина. В България ..... розово масло. България ..... като страна на розите. В Родопите се ..... много руди. Кооператорите ..... нивите с машини.

4. Попълнете празните места със сказуемо определение:

Нашата страна е ..... . Град Велико Търново е известен като ..... . Той се връща от работа ..... . Тя се нарича ..... . Баща ми става ..... . Ще избере брат ми за ..... . Знанието е ..... . Любчо и Никола са ..... . Сутрин излизам от къщи ..... . Ботев става .....

Четиридесет и втори урок

Градове на България

Пловдив е древен град, втори по големина в България. Той е разположен в Тракийската низина на двата бряга на р. Марица, върху пет големи хълма, които се издигат сред равнината.

Пловдив е град с богата история. Тук има стари български къщи, исторически паметници и музеи, които разказват за богатата култура на българите през вековете.

Градът е важен търговски и промишлен център. Всяка година тук става международен мострен панаир, в който

94935940
30240101033

участвуват търговски фирми от цял свят.

Пловдив е и голям културен център. Тук има четири висши института, народен театър, опера, симфоничен оркестър, държавна художествена галерия, библиотеки.

Варна, трети по големина град в страната, е най-голямото българско пристанище на Черно море. Наричат я "царица на Черно море". Градът е разположен на самия бряг на морето. Има модерни, светли и слънчеви сгради, широки и чисти булеварди.

През лятото Варна привлича курортисти от цял свят. Красивите курорти "Дружба" и "Златни пясъци" са национална гордост на България.

Варна е един от най-големите промишлени центрове в страната.

Русе, четвърти по големина град, е най-голямото българско пристанище на р. Дунав. Мостът на дружбата свързва България с Румъния и СНД.

В Русе има завод за селскостопански машини, корабостроителница, авторемонтни предприятия. Развита е хранително-вкусовата и текстилната промишленост.

Русе е културен център. Тук се намира Висшият институт за електрификация и механизация на селското стопанство. Има много училища, музеи, театри, кина, опера, симфоничен оркестър. В града всяка година се провежда интересен музикален фестивал.

Бургас, пети по големина град, е пристанище на Черно море. Разположен е на красив и голям залив.

Градът се развива бързо, като важен пристанищен, търговско-промишлен и културен център. В Бургас има много предприятия на тежката и леката промишленост. Има няколко общобразователни училища, езиково и музикално училище, различни техникуми, театър, симфоничен оркестър.

Градът е изходен пункт за туризъм по суша и по море. Той е голям морски курорт. Близо до Бургас има топли минерални бани с модерен балнеосанаториум.

Край града се намира най-големият нефто-химически

комбинат на Балканите с висш химико-технологически институт.

Плевен е град-музей, свързан с Руско-турската освободителна война (1877 - 1878 г.). Тук руските войни са водили ожесточени боеве с турската армия в продължение на пет месеца. С кръвта на руските герои е напоена земята на Плевен. Всеки кът говори за миналото. Паметници на признателност към руските освободители красят града. Това са паметници на безсмъртието, на дружбата.

В югозападна част на Плевен се намира Скобелевият парк-музей.

В центъра на града се издига Мавзолейт. Тук са записани имената на героите, загинали за свободата на България.

Уреден е богат музей - "Освобождението на Плевен 1877 г."

Край града се намира красивият парк "Кайлъка" - любимо място за почивка и разходки.

Велико Търново е стара столица на България. Градът е много живописен. Разположен е амфитеатрално на хълмове около завоите на р.Янтра. Къщите, накацали една над друга, се оглеждат във водите на реката. Улиците са тесни и стръмни.

Градът е интересен със своята архитектура, с музеите си, с многобройните паметници от българската история и със старото изкуство.

В източната част се намират хълмовете "Царевец" и "Трапезица". Тук се запазени останки от крепости и дворци, които говорят за разцвета на българската култура, за славната история на Втората българска държава.

В Търново се строят и нови квартали с модерни сгради, някои от които са в национален български стил.

Димитровград е нов индустриален център. Разположен е на двата бряга на р.Марица. Изграждането му започва през пролетта на 1947 г. от младежта в чест на безсмъртния син на български народ Георги Димитров. Ето защо Димитровград е право се наричат град на младостта.

Димитровград е модерен град с широки прави улици и булеварди, с удобни жилищни блокове, с училища, кина, музеи и

94935300
303 0001100000

театър.

Тук е построен огромен химически комбинат, в който се произвеждат различни видове ценни химически продукти.

До Химкомбината се издига ТЕЦ "Марица-3". За една година тя произвежда толкова електричество, колкото се е произвеждало в цялата страна преди 1944 г.

Упражнения

1. Заместете отбелязаните думи с други, по-точни:

Най-високата точка на Рила е Мусала.

Река Марица започва от Рила.

Река Марица свършва в Егейско море.

Стара планина се намира между западната граница на България и Черно море.

Варна се намира край Черно море.

Пловдив се намира на река Марица.

Родопите се намират в Южна България.

Дунав дава вода на Дунавската равнина.

Марица дава вода на Тракийската низина.

Реките на България дават вода на плодородните полета.

Марица минава през Тракийската низина.

Искър и Янтра минават през Дунавската равнина.

2. Поставете необходимите предлози в следните изречения:

България граничи ..... Турция.

София се намира ..... България.

Искър тече ..... Дунавската равнина.

Родопите се простират ..... Южна България.

Марица извира ..... Рила.

Дунав се влива ..... Черно море.

Югославия граничи ..... България.

Димитровград се намира ..... Южна България.

Розовата долина се намира ..... Стара планина и Средна гора.

Марица тече ..... Тракийската низина.

Искър извира ..... Рила.

Стара планина се простира ..... западната граница ..... Черно море.

94935320
30320190333

Пловдив се намира ..... юг ..... Средна гора.
 Плевен се намира ..... север ..... Стара планина.
 Пирин се намира ..... юг ..... Рипа.
 ..... юг България граничи ..... Гърция и Турция.

3. Намерете следните места по картата на България и обяснете къде се намират:

Град Бургас	Град Русе
Град Плевен	Град Несебър
Странджа планина	Река Янтра
Връх Мусала	Град Велико Търново
Река Искър	Град Видин

4. Попълнете празните места по следния пример.

Например: София е град с богата култура. → Той е културен център.

Бургас е град с голямо пристанище. → .....

Пловдив е град с развита промишленост. → .....

Велико Търново е град с богата история. → .....

Варна е град с оживена търговия. → .....

Велико Търново е град с много старини. → .....

България е страна със съвременна промишленост. → .....

5. Напишете следните изречения по друг начин.

Например: Пловдив е втори по големина град в България.
 → Пловдив стои на второ място по големина в България.

България е първа по производство на розово масло в света. → .....

Вихрен е втори по височина връх в България. → .....

Мусала е първи по височина връх на Балканския полуостров.
 → .....

Варна е трети по големина град в България. → .....

6. Разкажете какво знаете за българските градове по следния план:

Пловдив

Къде се намира? Какви исторически паметници има в града? Какви културни институти има в Пловдив? Какъв център е Пловдив?

Варна

Къде се намира Варна и какъв град е? С какво е забележителна Варна?

Русе

Къде се намира град Русе? С какво е забележителен градът? Какви културни институти има в град Русе? Какъв център е град Русе?

Бургас

Къде е разположен град Бургас? Какъв център е градът? С какво е известен град Бургас?

Плевен

Къде се намира град Плевен? С какво е свързана историята на града? Къде се намира Скобелевият парк-музей? Какъв град е Плевен?

Велико Търново

Къде и как е разположен градът? Как изглеждат къщите? С какво е забележителен градът? Какво са "Трапезица" и "Царевец" и къде се намират? За какво говорят останките от дворците и крепостите на "Трапезица" и "Царевец"? Какъв град е Велико Търново?

Димитровград

Какъв център е Димитровград? Когато е започнало изграждането му и кой го е построил? Защо наричаме Димитровград модерен град? Кой комбинат е построен тук и какво се произвежда в него? Какво се издига до Химкомбината? Колко електрическа енергия произвежда ТЕЦ "Марица-3"?

България

(Исторически бележки)

През VII век прабългарите, които живеели между Каспийско и Черно море, навлезли начело с хан Аспарух в днешна Добруджа. Те сключили съюз с местните славянски племена и създали през 681 г. славянобългарската държава със столица Плиска. В новата държава постепенно се утвърдил нов обществен строй - феодализмът, който създал условия за класови противоречия. Недоволството на потиснатия народ се изразило във въстания и в социално-религиозното движение богомилство.

В края на XIV век България паднала под турско робство, което траяло пет века. Народът водел смела борба за освобождение. Избухнали няколко въстания, а в края на XVI век възникнало хайдушкото движение.

През втората половина на XVIII век в България настъпил икономически, културен и революционен подем. Започнала величавата епоха, известна под името Българско възраждане. По време на Възраждането борбата станала организирана и преминала в нов етап - борба за национално освобождение. Първ идеолог на национално-революционното движение бил Георги Раковски. В Букурещ се основал Българският централен революционен комитет. Негови ръководители били видният писател Любен Каравелов и безсмъртният поет-революционер Христо Ботев. Централният революционен комитет изпращал в България чети, а вътре в цялата страна действували много революционни комитети, които подготвяли въстание. Най-пламенният организатор на въстанието бил Васил Левски. Цели седем години той обикалял страната и зовял народа за борба.

През 1876 г. избухнало Априлско въстание. Турците жестоко потушили въстанието със съдействието на Европа.

През 1877 г. Русия обявила война на Турция. С помощта на руските войски българският народ извоювал скъпата си

94135300
808001101033

свобода през 1878 г.

След Освобождението България тръгна по пътя на капитализма. През 1891 г. се създава Българската революционна социалдемократическа партия. Нейн основател е Димитър Благоев (Дядото). Партията организира работническата класа за борба против капитализма.

Първото антифашистко въстание в България беше Септемврийското въстание от 1923 г. Негови ръководители бяха Георги Димитров и Васил Коларов. Борбата против фашизма продължи 20 години. Най-героичният етап от нея беше партизанското движение.

На Девети септември 1944 г. народът взе властта в свои ръце. Решителна роля за победата изигра Съветската армия. Установи се народнодемократично управление и започна социалистическото строителство в града и селото.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

- Как се създава славянобългарската държава?
- Какъв обществен строй се установи в България тогава?
- В какво се изразило недоволството на народа?
- Колко време траяло турско робство?
- Коя епоха се нарича Българското възраждане?
- Какви етапи имала борбата за освобождение?
- Кои били най-видните българските революционери?
- Как завършило Априлското въстание?
- Когато българският народ се освободил от турско робство?
- По какъв път тръгнала новоосвободената българска държава?
- Защо избухнало Септемврийското въстание през 1923 г.?
- Кои били ръководителите му?
- Кой бил най-героичният етап на антифашистката борба?

2. Попълнете празните места с подходящи думи: *днешен - съвременен; създавам - основавам; изразявам - изказвам.*

..... урок е лесен. Уча ..... история на България
 Прабългарите сключили съюз със славяните и славяните
 българската държава. Димитър Благоев ..... Българската
 комунистическа партия. Студентите ..... благодарност на препо-
 давателя. Богомилство ..... недоволството на народа.

Четиридесет и четвърти урок

Образуване на Българската държава

Славяните и прабългарите имали в лицето на Византия опасен и силен противник. В продължение на десетина години хан Аспарух нападнал византийските земи на юг от Дунава. През 680 година византийците предприели поход на север, за да спрат нападенията на прабългарите и славяните. Византийската войска преминала Дунава и обсадила българите, но скоро била разбита. Прабългарите преследвали византийците чак до Дунава, навлезли Добруджа и завзели всички византийски владения на север от Стара планина. За защита на новите земи и за обща борба срещу Византия прабългарите се обединили с тукашните осем славянски племена в една държава.

На следната 681 година войната продължила на юг от Стара планина. Византийците били разбити отново и поискали мир. През лятото на 681 година мирът бил сключен. Византия признала създаването на българската държава и се отказала от земите си на север от Стара планина. Задължила се и да плаща годишен данък на българския хан.

Българската държава обхващала огромни територии. На юг границата с Византия минавала по Стара планина. На запад съседи на България били аварите, като граничната линия достигала до Карпатите. На изток българската държава опирала в Черно море, а на североизток до река Днепър.

Начело на държавата застанал вождът на прабългарите - хан Аспарух. Затова той е известен и като създател на

9441369
918-1110193

българската държава. За столица било избрано селището Дунавско - близо до днешния Шумен. Името България държава получила от прабългарите. Езикът на славяните пък станал общ език за всички поданици на тази държава.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

- Защо византийците предприемат поход на север през 680 година? Докъде прабългарите преследват византийските войски?
- Защо прабългарите се обединяват със славянските племена?
- Кога Византия признава създаването на българската държава? Докъде достига българската държава на юг?
- Кои са западните съседи на държавата?
- Кой застава начело на държавата?
- Коя е първата българска столица?

2. Попълнете празните места с подходящи предлози:

Хан Аспарух нападал византийските земи на юг ..... Дунава. През 860 година византийците предприели голям поход ..... север. Прабългарите преследвали византийците чак ..... Дунава и навлезли ..... Добруджа. През следната 681 година войната продължила ..... юг ..... Стара планина. На юг границата с Византия минавала ..... Стара планина. На запад граничната линия достигала ..... Карпатите. На изток българската държава опирала ..... Черно море, а на североизток ..... река Днестър.

3. Напишете изреченията със следните думи и изрази: *предприемам нападение; достигам до; заключавам мир; обхващам; граница; стоя начело; известен съм; признавам.*

4. Работете по модела.

Модел: Византийците ..... опасен противник на славяните и прабългарите. /съм/ → Византийците **били** опасен противник на славяните и прабългарите.

91411363000

Хан Аспарух ..... византийските земи на юг от Дунав. /завзема/ → .....

→ .....

Византийската войска ..... да премине Дунав. /успява/ → .....

Прабългарите ..... всички византийски владения на север от Стара планина. /завзема/ → .....

Византия ..... създаването на българската държава. /признава/ → .....

Българската държава ..... обширни територии. /заемам/ → .....

Начело на държавата ..... хан Аспарух. /застана/ → .....

Четиридесет и петти урок

Първа Българска държава

През VII век от новата ера (през 681 г.) хан Аспарух основава славянобългарската държава в днешна североизточна България. Столица става Плиска.

Младата държава се разширява и засилва при хан Крум. Той е известен като първият законодател.

През 855 г. двамата братя Кирил и Методий създават славянската азбука. Това помага за общественото, икономическото и културното развитие на младата държава.

При княз Борис българите приемат християнството в 865 г.

При цар Симеон българската държава достига най-голям разцвет. Цар Симеон води войни с Византия и разширява много границите на България.

Времето на Симеон е известно като "златен век" на българската литература. В новата столица Преслав започва строителството на великолепни дворци и църкви. Градът става център на славянската литература и култура.

През X век се появява социално-религиозното учение и движение богомилството. То е израз на недоволството на

94935940

30300000000000

селяните от феодалния строй. Богомилите са преследвани, хвърляни в тъмници, изгонвани вън от страната, но въпреки това учението им не е могло да бъде задушено. През XII - XIII век от България богомилството прониква в Италия и Франция.

През 1018 г. България пада под византийското робство.

Втора българска държава

През 1185 г. братята Асен и Петър вдигат голямо въстание. България се освобождава от византийското робство. Столица на Втората българска държава става Търново.

Въпреки че градът се намира на естествено укрепено място по течението на река Янтра, край него се издигат здрави крепостни стени. На високия хълм Царевец се намират дворците на царя и на патриарха. На хълма Трапезица се извисяват болярски жилища и църкви.

Градът се развива и като най-важно културно средище. По времето на патриарх Евтимий в Търново се създава книжовна школа и се подготвят много талантиливи ученици.

При Иван Асен България достига най-голямо могъщество.

През Втората българска държава литературата, архитектурата и изобразителното изкуство достигат голям разцвет. От това време са запазени известните стенописи в Боянската църква.

Към средата на XIV век българската държава е разпокъсана от болярите. Турците използват вътрешната слабост на България и в 1396 г. тя пада под турско робство, което трае пет века.

Турските поробители вземат земите на българския народ. Те грабят, убиват, отвлечат. Но българите не скланят глава. Избухват въстания. Възниква и хайдушкото движение. Смели българи стават хайдути, за да защитават народа от поробителите.

Упражнения

1. Попълнете празните места с подходящи думи:

Хан Аспарух ..... славянобългарската държава.

Хан Крум ..... първите закони в България.

Кирил и Методий ..... славянската азбука.

През X век ..... богомилството.

През XII век България ..... под византийското робство.

През 1185 г. България ..... от византийското робство.

През 1185 г. Асен и Петър ..... България от византийското робство.

През XIV век България ..... под турско робство.

2. Напишете изреченията от упражнение №1 в преизказно наклонение.

Например: Хан Аспарух създава славянобългарската държава. → Хан Аспарух създаде славянобългарската държава.

3. Заместете отбелязаните думи с е израз на.

Например: Богомилството **изразява** недоволството от феодалния строй. → Богомилството **е израз на** недоволство от феодалния строй.

Въстанията през средновековието **изразяват** недоволство от феодалния строй. → .....

Въстанията **изразяват** желание за свобода. → .....

Думите **изразяват** нашите мисли. → .....

4. Заместете отбелязаните думи с израз *през времето на*.

Например: Българската литература процъфтява **при** цар Симеон. → Българската литература процъфтява **през времето на** цар Симеон.

Първите български закони се създават **при** хан Крум. → .....

Началото на разцвета на българската култура се поставя **при** княз Борис. → .....

94136340

Богомилството се появява при цар Пётър. → .....

България пада под турско робство при цар Шишман. → .....

5. Заместете отбелязаните думи с израза *достига голям разцвет*.

Например: При цар Симеон има разцвет на българската литература. → При цар Симеон българската литература достига голям разцвет.

При хан Омуртаг има разцвет на българската архитектура. → .....

През IX век има разцвет на българската култура. → .....

През Втората българска държава има разцвет на изобразителното изкуство. → .....

6. Променете следните изречения по дадения пример.

Например: Хан Аспарух основава славянобългарската държава. → Славянобългарската държава е основана от хан Аспарух.

Кирил и Методий създават славянската азбука. → .....

Църквата преследва богомилите. → .....

Църквата гони богомилите от страната. → .....

Асен и Пётър освобождават България от византийското робство. → .....

Незнаен български художник е нарисувал стенописите в Боянската църква. → .....

През XIV век турците поробват България. → .....

7. Двама студенти разговарят. Попълнете празните места от техния разговор:

I: ..... славянобългарската държава?

II: ..... през VII век от новата ера.

I: ..... държава?

II: Хан Аспарух .....

I: ..... славянската писменост?

- II: През IX век .....
- I:..... славянската писменост?
- II: Братята Кирил и Методий .....
- I:..... обширна и сиѝна?
- II: При хан Крум .....
- I:..... хан Крум?
- II:..... като пръв законодатель.

8. Отговорете на въпросите:

В коя година България се освобождава от византийско робство? Кой град става столица на Втората българска държава? Кога се развиват архитектурата и изобразителното изкуство? Къде има запазени ценни стенописи от XIII век? През кой век България пада под турско робство? Колко време трае то? Какво е положението на българския народ?

Четиридесет и шест и урок

България

(из "Това е България")

Българската държава възниква през 681 г. Като побеждават могъщата Византия, прабългарите в съюз със славяните първи от новите европейски народи създават своя държава. Нейната тринадесетвековна история минава през неизброими изпитания, през близо два века византийско и петвековно османско робство. Народът обаче оцелява, за да поеме отново свой път, за да се навреди сред най-будните, сред най-напредничавите.

Краят на девѝтото и началото на десѝтото столетие означават Златния век на старата българска култура. България дава много учени и писатели, създава значителна философска, историческа и художествена литература. Става достоен съперник на Византия.

Пред и хилядолѝтие в България се разпространява бого-

94935920

80821101033

миѣството. Тази ерес против феодалната християнска църква и против феодалния обществен ред обхваща цяла България, прониква във Византия, в Румъния и Русия. Чрез Сърбия и Босна тя преминава и в Италия и Франция.

Българският народ нееднократно въстава срещу византийския гнет и възкресява прежната мощ на своята държава. През тринадесети век българските селяни вдигат първото в Европа антифеодално въстание и поставят на престола пастира Ивайло.

А когато над България ляга османското владичество, народът тръгва от индивидуалното отмъщение на хайдутите, за да стигне до четите, до една непозната по онова време организирана борба. Зачестяват множество масови въстания. Най-много развълнува света обаче героичната народна спомен от Април 1876 г. Безпримерният подвиг на българските опълченци и руските солдати на старопланинския проход Шипка отбелязва прелома в Руско-турската война. И дълго жадуваната свобода изгрива.

България дава в лицето на Димитър Благоев първия разпространител на научния социализъм и първия организатор на революционното работническо движение на Балканите. Българските работници и селяни вдигат през 1923 г. първото в света антифашистко въстание.

Безсмъртният син на народа Георги Димитров нанася в Лайпциг през 1933 г. първия морално-политически удар на германския и на световния фашизъм.

През втората световна война в България се разгръща силно антифашистко и партизанско движение. Това движение довежда борбата до победния ѝ край.

Физическата сила на народа бе се сломила, ако във вековните борби не го окриля едно горещо родолюбие, една могъща сила. Тази сила запалва чрез монаха Пайсий от Хилендар искрата на Националното възраждане. Тя издига националндемократичната революция до организаторския гений на Васил Левски, до неподражаемите стихове и само-

жертва на Христо Ботев. Същата сила по-късно прераства в художественото слово на Иван Вазов, в огнените стихове на Христо Смирненски и Никола Вапцаров, в нежната лирика на Пейо Яворов и Димчо Дебелянов.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите.

Как се създава българската държава?

През какви изпитания минава историята на България?

Защо десетото столетие представлява Златен век на старата българска култура?

Кога и къде се разпространява богомийството?

Кога избухва първото антифеодално въстание в Европа?

Как се бори българският народ срещу петвековното отоманско владичество?

Кой е първият разпространител на научния социализъм на Балканите?

Кога избухва първото антифашистко въстание в света?

Какво окриля народа във вековната му борба?

Четиридесет и седми урок

Скалите на Мадара

Скалите на Мадара ... Вятърът е разрушил острият очертания на конника, но каменното му лице гледа право към нас. Издялан върху скалата, той още пътува.

Шестстотин осемдесет и първа година. На Балканския полуостров се ражда нова държава. И една столица - Плиска. Съседите се учат да изговарят името ѝ. Плиска прилича на каменна приказка. Построена е от големи тежки блокове. В средата е големият дворец. Времето и хората не са пощадили древния град. Сътворен от камък, днес той отново се е превърнал в камък. Но ако идеш в Плиска в оня час, когато денят свършва, а нощта още не е дошла, може би ще чуеш отново

914135340

303 0000000000

стъпките на воините, които изкачват бавно каменните стъпала на двореца. И мъртвите камъни започват да говорят ...

“Човек, дори добре да живее, умира и друг се ражда. Нека роденият по-късно да гледа тези неща и да си спомня за техния създател. А името на владетеля беше Омуртаг - великият хан”.

Досега са намерени около шестдесет надписа върху камък. Малко са народите, които притежават такова оригинално богатство. Защото тези древни българи са били не само силни и безстрашни воители, но и творци на красотата. Защото “човек, дори добре да живее, умира и друг се ражда”. И на тези други, там в бъдещето, те са оставили своята най-силна любов - България.

Мадарска легенда

Помните ли оня голям майстор, който издяла в канарата този жив кон и неговия ездач? Помниш ли неговия чук и неговата надарена ръка?

Той беше млад момък с руса коса, с хубави очи. Няваше родина и никой не знаеше откъде е дошъл в Плиска. Цял ден удряше длетото с един тежък чук.

Надвечер в колесница откъм Плиска се задаваше царската дъщеря - дъщерята на хан Омуртаг. Тя спираше конете и дълго гледаше широкия гръб на майстора и неговите здрави ръце, които дялаха камъка. Когато усетеше, че дъщерята на хана е зад гърба му, момъкът изтръпваше. С разгугтяно сърце той удряше, а чукът пееше в ръцете му.

Веднъж дъщерята на хан Омуртаг му се яви насън. Тя го попита:

- Чух глас. Някой ме викаше. Ти ли беше? Защо ме повика?

- Защото ти грееш над мене като юлска звезда, защото гласът те е глас на чучулига.

- Ще кажа на хана.

- Кажи му.

- Ти искаш да откъснеш най-хубавия плод от градината

на хана. Той ще ти отреже главата. Ах, тези очи! Остави ме да ги погледам! Колко се хубав! Не си ли царски син?

- Не съм.

- А какъв си?

- Син на един каменар от най-бедното село в държавата на хан Омуртаг.

- Лъжеш. Ти си пратеник на боговете. Ти можеш да вдъхваш душа на мъртвия камък с твоя чук. Ти ме омагьоса. Ще ме отведеш ли?

Майсторът я прегърна. Такава жена той не беше срещал никога през живота си ...

Последният ден. Майсторът захвърли чука и длетото и бавно слезе от скалата. Зададе се колесница. От лявата страна на Омуртаг стоеше дъщеря му. Хан Омуртаг я беше прегърнал с тежката си ръка и викаше:

- Гледай какво чудо е направил на скалата! Ще му позлатя ръката. Ти ли си майсторът? - попита ханът.

- Аз съм.

- Каква награда искаш да ти дам?

- Нещо не искам, господарю!

- Искай! За твоето невиждано дело искай царски дар!

Тогаво майсторът го погледа смело в очите и каза:

- В дясната ръка държащ меч, а с лявата ръка прегръщаш едно момиче, по-скъпо от всичките земни съкровища. Дари ме с лявата ръка!

Сам се върна хан Омуртаг в Плиска, сам влезе в двореца и не знаеше къде да седне от мъка. Вечерта на трапезата старите боляри го попитаха къде е дъщеря му - да им подаде златните чаши. Ханът стана, потърси с очи бързоходца и му заповяда:

- Иди да върнеш дъщеря ми! Донеси ми главата на майстора!

В полунощ дъщерята на хан Омуртаг наливаше и черпеше старите боляри. Сърцето ѝ беше угаснало от тъжка мъка. Сърцето ѝ беше мъртва птица.

А на утрото едно момиче в бяла премяна се качваше по

914135340
00000000000000000000

стъпалата, които се виеха между скалите към пропастта.
Излезе девойка горе, обърна се към слънцето, прошепна
нещо и се хвърли ...

По Ангел Каралийчев

Упражнения

1. Прочетете “Скалите на Мадара” и “Мадарска легенда”, направете план и разкажете.
2. Напишете съчинение на тема “Майстор и девойка”.

Четиридесет и осми урок

Начало на старобългарската литература

Старата българска литература възниква през втората половина на IX век. Може да се говори за предварителен период в нейната история, ако се вземе предвид писмеността на гръцкия език - първобългарските каменни надписи, които се появяват в българските земи в началото на VIII век и засягат държавни и обществени събития.

Началото на същинската история на българската литература, писана на езика на българските славяни и на специално създаденото славянско писмо, се свързва с делото на Кирил и Методий и техните най-близки ученици. Близко до ума е да се предположи, че тяхното дело е изисквало значителна подготовка и че двамата братя са се заинтересували за съдбата на славяните, наблюдавайки живота на българските славяни, използвали са за своите преводи славянобългарския език. Но тяхното дело се свързва с историята на българската литература не само поради това обстоятелство, а преди всичко за това, че след унищожаването му сред западните славяни то намира условия за развитие в България - тук пристигат учениците на Кирил и Методий и поставят началото на българската литература.

Всички опити да се открият паметници на славянската писменост преди времето на Кирил и Методий досега са

останали безрезултатни. Дори да се присеме, че за републиканските нужди на онова славянско население, което дълго време се е намирало в границите на византийската държава и вероятно е било покръстено, са били направени опити да се преведат на славянски някои отделни молитви, записани на някаква приспособена за славянска реч гръцка азбука, следи от такава писменост не са стигнали до нас.

Още в най-ранните си произведения от IX - X вв. старобългарската литература се явява със своя самобитна физиономия, макар че се развива под несъмненото влияние на византийската литература. Най-значителните произведения на старобългарските писатели имат оригинална българска тематика, свързана с актуални проблеми на епохата - прослава и защита на славянобългарската просвета и култура. Такъв е големият цикъл произведения, посветени на делото на Кирил и Методий, на техните ученици, на създаването на славянската писменост, на нарасналото самосъзнание на българския народ.

Развитието на старата българска литература се намира в тясна връзка с християнската черква, която слага своя отпечатък върху всички нейни прояви - теми, сюжети, идеи, форми, жанрове, стил. Черквата играе огромна роля за формиране идеологията на господстващата феодална класа, в нейните ръце се намират писмеността и образованието. Въпреки че тясната връзка с черквата предопределя основните и черти, старобългарската литература не се развива като единен поток, без дълбоки вътрешни противоречия. До нас са достигнали твърде голям брой произведения, които се отдалечават от официалната черковно-феодална идеология и дори се намират в пряко противоречие с нея.

Старобългарските литературни произведения са стигнали до нас като ръкописи. Ръкописите са главното средство за разпространението на литература - дори и след откриването на книгопечатането, което у нас като масово средство започва да играе роля късно, едва в началото на XIX век.

Старобългарските ръкописи са пръснати в различни

914136340
818-41401030

книгохранилища както в България, така и извън нея. Дори голяма част от най-ценните ръкописи се намират в чужбина, пренесени там особено след разгрома на българската държава в края на XIV век, когато най-видните български книжовници напускат страната и потърсват условия за работа в съседните държави. При нашествието на турците и заробването на България книгохранилищата са били изложени постоянно на опасности, грабежи, нападения, пожари и несъмнено много ръкописи са били унищожени. Грижата за тяхното запазване и събиране започва много късно, едва през XIX век и особено след Освобождението. Най-голямата ръкописна сбирка в страната през епохата на османското робство се е намирала в Рилския манастир, запазена и сега там. Днес в България най-много ръкописи се съхраняват в Народната библиотека "Кирил и Методий" в София, в Народната библиотека "Иван Вазов" в Пловдив, в Църковно-археологическия музей в София, в библиотеката на Рилския манастир, в библиотеката на Българската академия на науките и др. Извън България старобългарски ръкописи се намират най-вече в Русия и в манастирите на Света гора, а също тъй в Румъния, Югославия, Полша, Франция и други страни.

Първите произведения на старата българска литература са писани на две азбуки - глаголица и кирилица. На глаголица са познати много малък брой паметници, скоро тя изчезва и кирилицата остава единственото писмо, с което си служат старобългарските писатели през цялото средновековие. Кирилицата преминава и се задържа и в Сърбия и Русия, известно време се използва в Румъния, а сега е основната азбука, на която се пише и печата в България, Русия и Югославия.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Кога възниква старата българска литература? Защо може да се говори за предварителен период в нейната история? С чие дело се свързва създаването на старобългарската литература?

Защо делото на Кирил и Методий се свързва с старобългарската литература? Защо старобългарската литература явява със своя самобитна физиономия? Как са достигнали до нас старобългарските литературни произведения? Защо ръкописите са пръснати в различни книгохранилища в страната и извън нея? Кога започва събирането на старобългарските ръкописи? Къде се съхраняват най-много ръкописи? На каква азбука са писани произведенията на старата българска литература?

2. Разкажете текст.

План

- 1). Начало на старата българска литература.
- 2). Кирил и Методий - създатели на старобългарската литература.
- 3). Самобитност на старата българска литература.
- 4). Вътрешни противоречия в старобългарската литература.
- 5). Съдбата на старобългарските ръкописи.
- 6). Събиране и съхранение на старобългарските ръкописи.

Четиридесет и девети урок

Кирил и Методий - първите славянски учители

Българският народ има свой език и своя, славянска писменост. Буквите, с които пишат българите, са различни от латинските букви, с които пишат много народи. Как е създадена славянската азбука?

През IX век имало една славянската държава, която се наричала Великоморавия. Моравският народ говорел славянски език. Но в църквата трябвало да слуша немски духовници, които проповядвали на латински език. Той бил чужд на моравците; те не го разбирали. Моравският княз Ростислав знаел, че ако в църквата се говори на латински език, много скоро неговият народ ще загуби славянски си език и държавата му ще изчезне. Князът решил, че славянската църква трябва да има свои духовници, които да говорят на славянски език, а не на латински.

Затова той се обърна с молба към византийския император да му изпрати славянски духовници, които да създават славянска писменост за моравския народ. Византийският император изпратил в Моравия двамата братя Кирил и Методий. Те са родени в град Солун. Кирил получил в Цариград високо образование и за големите си способности и за ораторска си дарба бил наречен философ. Методий дълго време бил управител на славянска област. Византийският император възлагал на двамата братя важни политически мисии. Преди да заминат за Моравия, те създали славянската азбука и превели много книги.

В Моравия народът ги посрещал с голяма радост и уважение, защото те донесли славянската просвета. Кирил и Методий отворили много училища, където народът се учел да чете и да пише на своя език. Славяните започнали да изграждат своя култура и това било тяхната най-голяма сила срещу враговете им. А техните врагове не били малко. Немските духовници не се радвали на славянската култура. Те започнали жестока борба срещу първите славянски учители Кирил и Методий. Те казвали, че бог е създал само три езика - латински, гръцки и еврейски, на които можело да се говори в църквата. И понеже славянският език не бил от бога, не можело да има и славянска писменост.

Ето какво отговарял Кирил на тези духовници:

- Кажете, небесата не изпращат ли дъжд еднакво на всички? Слънцето не свети ли еднакво за всички? Не дишаме ли всички еднакво въздух? Както слънцето и въздухът са нужни за всички, така всеки народ трябва да има своя писменост и език. Как не се срамувате, като признавате само три езика и заповядвате всички народи да бъдат слепи и глухи?

След смъртта на двамата братя немските духовници изгонили учениците им от Моравия. И славянската писменост щяла да изчезне, ако България не разтворила широко вратата си за нея. Тя била единствената страна, която посрещнала с обич учениците на Кирил и Методий. Тук те продължили делото на двамата братя, като просветили българите. Оттогава българ-

ският народ е водил много борби за своя език, за своя писменост, за своята култура и е успял да ги запази. Този малък народ е запазил буквите, с които по-късно са писали едни от най-великите хора на човечеството - славянските писатели, поети и учени.

Упражнения

1. Напишете следните изречения по друг начин.

Например: Кирил и Методий, създатели на славянската азбука, били и първите славянски учители. →
Кирил и Методий, които са създатели на славянската азбука, били и първите славянски учители.

Във Великоморавия немските духовници говорели на латински език, чужд и неразбираем за славяните. → .....

Ростислав, князът на Великоморавия, разбирал опасността за своя народ. → .....

Кирил и Методий се борели срещу немските духовници, противници на славянската култура. → .....

Славяните имали вече своя писменост, най-великото оръжие срещу поробването. → .....

2. Съставете едно изречение от всяка двойка изречения, като ги свържете с *когато*, *защото* или *където*:

Ростислав помолил византийския император да му изпрати славянски духовници. Той разбрал, че това ще запази държавата му.

Ростислав разбирал опасността от поробване. Тогава той поискал от Византия славянски проповедници.

Кирил и Методий заминали за Моравия. Там ги посрещнали с голяма радост.

Кирил и Методий започнали да просвещават народа. Тогава немските духовници започнали борба срещу тях.

Немските духовници се борели срещу Кирил и Методий. Според тях бог бил създал само три езика, на които можело да

се говори в църквата.

Кирил и Методий отишли във Венеция. Там те защитили мъжествено правото на всеки народ да има своя писменост.

Кирил и Методий умрели. Тогава враговете им прогнвали техните ученици.

Учениците на Кирил и Методий дошли в България. Тук те създали школи и подготвили много ученици.

3. Отговорете на въпросите писмено:

С какви букви пишат българите?

Коя е причината да се създаде славянската азбука? Кой я е създал?

Защо немските духовници били врагове на Кирил и Методий?

Как Кирил и Методий защитили славянската писменост?

Какво е значението на България за запазването на славянската писменост?

Петдесети урок

Българското Възраждане

През втората половина на XVIII век започва велика епоха, известна под името Българско възраждане. Възраждането е важен исторически процес. Това е социално-икономически, културен и политически подем.

Паисий Хилендарски пръв пробужда националното съзнание у българите със своята "История славянобългарска". С нея той зове народа да обича и пази родния език, да опознае родната история.

Създават се първите новобългарски светски училища, в които се изучават на български език четене, писане, аритметика, история, география и други предмети, а не само черковни книги. Появяват се първите български печатни книги, вестници и списания.

В средата на XIX век борбата против турско робство

става организирана и преминава в борба за национално освобождение. Пръв идеолог и организатор на национално революционното движение е Георги Сава Раковски.

В Букурещ се основава Българският революционен централен комитет. Негови ръководители са такива борци като революционера и писателя Любен Каравелов, "апостола на свободата" Васил Левски, поета-революционер Христо Ботев. Революционният централен комитет организира български народ за общонародно въстание. Той изпраща в България чети, а вътре в цялата страна действуват много революционни комитети, организирани от Васил Левски, които подготвят въстанието.

През 1876 г. избухва героичното Априлско въстание. Турците го потушават жестоко. Разбита е и четата на Христо Ботев, която тръгва от Румъния в помощ на въстанието.

През 1877 г. се обявява руско-турската освободителна война. Наред с руските воини за освобождението на България се сражават и българските опълченци, които показват безпримерен героизъм. Така с помощта на руските войски българският народ след петвековното робство извоюва свободата си през 1878 г.

Упражнения

1. Обяснете следните думи, като попълнете празните места:
 Патриот е човек, който .....
 Идеолог е човек, който .....
 Ръководител е човек, който .....
 Организатор е човек, който .....
2. Заместете отбелязаните думи с думи, близки по смисъл:
 През време на робството възниква хайдушкото движение.
 Появяват се първите български светски училища.
 В Букурещ се основава революционни комитети.
 Българският народ извоюва свободата си през 1878 г.
3. Напишете по две изречения с думите *избухвам, потушвам,*

възниквам, извоювам свободата си.

4. Съставете по едно изречение от дадените две:

През XVIII век започва социално-икономически, културен и политически възход в България. Той е известен под името Възраждане.

През X век възниква религиозно движение срещу феодалния строй. То е известно под името богомилство.

Времето на Симеон е време на културен разцвет. Той е известен под името "Златен век на българската книжнина".

5. Отговорете на въпросите:

През кой век започва Българското възраждане? Кой пръв пробужда националното съзнание у българите? В какво възпитава народа Паисий Хилендарски? Какво се създава за първи път в България? В какъв етап преминава борбата? Кой е първият идеолог на национално-революционното движение? Какво се основава в Букурещ? Кой организира революционни комитети вътре в страната? Какво въстание избухва през 1876 година? Как завършва въстанието? Когато се освобождава българският народ от турско робство?

Петдесет и първи урок

Паисий Хилендарски

Първ идеолог на българското националноосвободително движение е Паисий Хилендарски. Той е роден в 1722 г. в тогавашната Самоковска епархия. Силната обич към поробената и измъчана родина го кара да посвети целия си живот в служба на народа. През 1745 г. става монах в светогорския манастир Хилендар. По това време манастирите са най-оживените центрове на книжовен живот. Гръцките и сръбските монаси, които живеят в света гора, се присмиват на българските монаси, че техният народ няма история. Уязвен от

УДК 353.4
611.8-111.019.33

подигравките на гръцкото духовенство, което все по-ясно се насочва към асимилиране на българския народ, Паисий решава да напише историята на славната в миналото българска държава. С голяма упоритост започва да издирва и проучва книги и стари български ръкописи.

След двегодишна упорита работа той завършва в 1762 г. своя бележит труд "История славяноболгарская". Тъй като няма възможност да го напечата, тръгва да го разнася из българските земи.

Със своята история, проникната отначало докрай с пламенен патриотизъм, Паисий Хилендарски става изразител на настроенията и стремежите на народните маси. Неговият труд е призив към селяните и занаятчиите, "към простите орачи и копачи, и овчари, и простите занаятчи" за национално пробуждане. В нея той зове българите да обичат и изучават своя език и родина. Паисий изобличава всички, които нямат достойнство и се отричат от народността си, като се обявяват за гърци. В историята си Паисий разкрива славното минало на българския народ, разказва за неговата някога могъща държава и силна църква. Изтъквайки героичното минало на старата българска държава, авторът се стреми да пробуди в поробенния народ национално самочувствие, да му вдъхне гордост, че е потомък на велики деди и трябва да се бори за своето бъдеще.

Паисий пръв посочва пътя за духовното и политическото освобождение на България. Той дава тласък за развитието на националноосвободителната идеология. Според него най-напред е необходима народна просвета и независима българска църква. Падането на България под османското владичество е описано в историята така живо и картинно, че читателят веднага чувствава стремежа на автора към политическа свобода. При това Паисий подчертава, че чуждото робство е причина за изоставането на българския народ в неговото културно развитие. За пример той посочва русите, които имат много училища и книжнина, защото са свободни. Така, поставяйки националната независимост като поли-

94935300
202001010000

тически идеал, Паисий се явява пръв идеолог на националноосвободителна борба.

“История славяноболгарская” поставя началото на българската историография. Паисий е първият български историк, който разработва националната ни история и патриотичен дух.

Със своя труд Паисий поставя началото и на новата българска литература. Той надминава предшествениците си с широтата на погледа, с реалистичната си мисъл и с обществените цели, които преследва. Неговата творба прави коренен прелом в книжовната традиция със светското си и ярко национално съдържание, с прогресивните си идеи и разбираема реч.

Особено важна в българската история е и по-нататъшната дейност на Паисий. Той не само създава своето произведение, но става негов разпространител и ревностен агитатор на българската национална идея. Неговият труд оказва изключително силно въздействие както на съвременниците му, така и на следващите поколения, чак до средата на XIX век. Досега са известни над 40 преписа от “История славяноболгарская”. Така Паисий Хилендарски пръв хвърля искрата на националното самосъзнание.

Упражнения

1. Напишете изречения с изразите *националноосвободително движение, стари ръкописи, пламенен патриотизъм, героично минало, описвам картинно, отначало докрай*.

2. Завършете изреченията:

Паисий Хилендарски посвещава целия си живот на .....

Гръцките и сръбските монаси се присмиват на българските монаси .....

Със своята история, проникната отначало докрай с пламенен патриотизъм, Паисий става .....

Изтъквайки героичното минало на старата българска държава, авторът .....

Национална библиотека
и архив

Падаването на България под османско владичество е
описано .....

“История славяноболгарская” поставя началото на ....

Паисиевата история оказва изключително силно
въздействие .....

3. Работете по модела.

Модел: Паисий е роден в 1722 г. /къде ?/ → Паисий е
роден в 1722 г. в тогавашната Самоковска епархия.

Паисий става монах в светогорския манастир Хилендар.
/кога ?/ → .....

Манастирите са най-оживените центрове на книжовен
живот. /кога ?/ → .....

Той започва да издирва и проучва книги и стари
български ръкописи. /как ?/ → .....

Неговият труд е призив за национално пробуждане. /към
кого ?/ → .....

Авторът се стреми да пробуди у поробения народ
национално самочувствие. /как ?/ → .....

към селяните и занаятчиите;

с голяма упоритост;

по това време;

изтъквайки героичното минало на старата българска
държава;

през 1745 година;

в тогавашната Самоковска епархия.

4. Отговорете на въпросите:

Защо Паисий посвещава живота си в служба на народа?
Къде отива той през 1745 г.? Какво го подтиква да напише
история на българската държава? Какво издирва и проучва?
Колко време пише историята? С какво е проникната “История
славяноболгарская”? Към кого се обръща авторът? Кого
изобличава? Какво постига авторът, когато разкрива ге-
роичното минало на старата българска държава? Каква роля

българи. О, неразумни и юроде! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш, и не говориш на своя език? Или българите не са имали царство и държава? Толкова години са царували и са били славни и прочути по цялата земя и много пъти са взимали данък от силни римляни и от мъдри гърци. И царе, и крале са им давали своите царски дъщери за съпруги, за да имат мир и любов с българските царе. От целия славянски род най-славни са били българите, първо те са се нарекли царе, първо те са имали патриарх, първо те са се кръстили, най-много земя те завладели. Така от целия славянски род били най-силни и най-почитани и първите славянски светци просияли от българския род и език, както и за това подред написах в тая история.

Паисий Хилендарски

Петдесет и трети урок

Древен и вечен ...

Създавайки първите славянски книги с помощта на своята азбука, братята Кирил и Методий са изваляли от славянската народна реч първия славянски книжовен език - старобългарския, като са проявили в това дело изключително умение. Не бива да се мисли, че народната реч може да се превърне само с помощта на азбуката в книжовна реч. За да постигнат верен превод на изисканите гръцки текстове и да създават първите произведения на най-старата славянска литература, Солунските братя са обработали за книжовна употреба старобългарската народна реч, като не само са използвали умело народния речников материал, но са разширявали смисловата му страна с нови значения и отсенки, а са създавали и нови думи въз основа на подходящи народни образци. Подложили са също и престонародния славянски синтаксис на по-сложна обработка.

През следващите векове старобългарският книжовен

Национална библиотека
и архив на Република България

език се развива и обогатява значително в творчеството на мнозина забележителни писатели, като Климент Охридски, Йоан Екзарх, Презвитер Козма, Патриарх Евтимий, Константин Костелечки и др.

По-късно, при тежките условия на османското иго, книжовният живот в българските земи запада, обаче по-голямата част от старобългарското книжовно и езиково творчество остава запазена в черковнославянската книжнина в Русия.

В течение на вековете българският народен език преживява големи изменения в областта на фонетиката и граматиката (и по-малки в областта на речника). Поради това старинните ръкописни текстове и печатни черковнославянски книги, внасяни от Русия, стават трудно разбираеми за народа.

И когато няколко века след пропадането на българската държава идва времето на Българското възраждане, първият въпрос, който се поставя за решаване, е въпросът за писмения език - какъв да бъде той, на каква основа и с какви средства да бъде изграден?

Възраждането е процес на културно, икономическо и идейно развитие и издигане, процес на създаване и изграждане на светска просвета и книжнина за по-широки народни среди. Естествено езикът на черковнославянската книжнина не е можел да стане средство за нова просвета и за изграждане на нов културен живот - по-богат и по-сложен от традиционния народен живот. От друга страна, простонародният език не е разполагал с нужното богатство от изразни средства.

И ето е втори път в нашата хилядолетна история се разгъва процес на книжовно езиково строителство. Изграждането на съвременния български книжовен език е един от най-съществените процеси през време на нашето възраждане. Естествено е било новобългарският народен език с характерните си звукови и граматични особености да стане законна основа за изграждане на новия книжовен език, достъпен на широките среди и подпомагащ тяхното развитие.

УЧЕБНИК
ЗА
УЧЕНИЦИТЕ

От друга страна, богатото старобългарско словотворчество, запазено в черковнославянската книжнина, е подпомогнало в значителна степен бързото изграждане на новия книжовен език. По този начин е създадена значителна приемственост между старобългарския и новобългарския език.

Макар и вече изграден като един богат и оригинален културен език, нашият книжовен език продължава и днес да се развива и обогатява. За правилното му развитие и обогатяване са необходими много грижи от всички среди, които си служат или се занимават с него. За тези грижи не е достатъчна само обичта ни към него като към роден език, а са нужни и знания за неговия строеж, за неговите правила, за процесите на изграждането му, както и умение да си служим с голямото му речниково и стилично богатство.

Любомир Андрейчин

Упражнения

1. Направете изречения:

Старобългарският език е	едн от най-съществените процеси през време на Възраждането.
Възраждането е	създатели на първите произведения на най-старата славянска литература.
Изграждането на съвременния български книжовен език е	първият славянски книжовен език.
Кирил и Методий са	основа за изграждането на новия книжовен език.
Новобългарският народен език е	процес на културно, икономическо и идейно развитие и издигане.

2. Завършете изреченията:

- Не бива да се мисли, че народната реч .....
- Подлюжили са също и престолярният език .....

Национална библиотека
на България

По-голямата част от старобългарското книжовно творчество остава запазена в .....

Първият въпрос, който се поставя за разрешаване, ...

Езикът на черковнославянската книжнина не е можел да стане средство за .....

По този начин е създадена значителна приемственост между .....

За тези грижи не е достатъчна само обичта ни към него като към роден език, а са нужни .....

3. Обяснете значението на отбелязаните думи. Употребете ги с другите значения.

По-късно, при тежките условия на османското иго, българският език запада.

От друга страна, простонародният език не е разполагал с нужното богатство от изразни средства.

И ето че втори път в нашата хилядолетна история се разгъва процес на книжовно езиково строителство.

Новобългарският народен език става законна основа за изграждане на новия книжовен език, достъпен на широките среди и подпомагаш тяхното развитие.

4. Съставете изреченията със следните изрази: *става въпрос за, поставям въпроса за, задавам въпрос, отговарям на въпроса, подвигам въпроса за, въпросът се свежда до.*

5. Отговорете на въпросите:

Какво създават Кирил и Методий с помощта на своята азбука? Какво е било необходимо, за да бъдат преведени изисканите гръцки текстове? Кои писатели съдействуват за развитието на старобългарския книжовен език? Как се отразява османското иго върху книжовния живот в българските земи? Защо внасяните от Русия стари ръкописни книги и текстове стават трудно разбираеми за народа? Кой е първият въпрос, който се поставя за разрешаване по време на Възраждането? Какво представлява Възраждането? Защо езикът на черковнославянската книжнина не може да стане средство за нова

просвета и за изграждане на нов културен живот? Как се създава приемственост между старобългарския и новобългарския език? Какво е необходимо за развитие и обогатяване на българския книжовен език? Какви грижи трябва да се полагат за езика?

Петдесет и четвърти урок

Български език

Език свещен на моите деди,
език на мъки, стонове вековни,
език на тая, дето ни роди
за радост не - за ядове отровни.

Език прекрасен, кой те не руга
и кой те пошадя от хули гадки?
Вслушвал ли се е някой досега
в мелодията на твоите звуци сладки?

Разбра ли някой колко хубост, моц
се крий в речта ти гъвкава, звънлива -
от руйни тонове какъв разкош,
какъв размах и изразитост жива?

Не, ти падна под общия позор,
охулен, опетнен със думи кални:
и чуждите, и нашите, във хор,
отрекоха те, о, език страдални!

Не си можал да въплатиш във теб
създанията на творческата мисъл!
И не за песен геният ти слеп -
за груб брътвеж те само бил орисал!

94935340
02 2 01010333

Туй слушам се откак съм на света,
Се туй ругателство ужасно, модно,
се тоя отзив, низка клевета,
що слетя всичко мило нам и родно.

Ох, аз ще зема черния ти срам
и той ще стане мойто вдъхновение,
и в светли звукове ще те предам
на бъдещото бодро поколение;

ох, аз ще те обриша от калта
и в твоя чистий бляск ще те покажа,
и с удара на твоята красота
аз хулниците твои ще накажа.

Иван Вазов

Упражнения

1. Прочетете и научете наизуст стихотворението "Български език".
2. Отговорете на въпросите:
За какво говори Вазов в стихотворението?
Харесва ли ви това стихотворение?
Опишайте се да обясните причините.

Петдесет и петти урок

Кирил и Методий

български всеучилищен химн

"Върви, народе възродени,
към светла бъднина върви,
с книжовността, таз сила нова,
съдбините си поднови!

Върви към мощната просвета!...
в световните борби върви
от дължност неизменна воден -
и Бог ще те благослови!

Напред! Науката е слънце,
което във душите греи!
Напред! Народността не пада
там, гдето знанието живей!

Безвестен беше ти, безславен!...
О, влез в историята веч,
духовно покори страните,
които завладя със меч!... ”

Тъй солунските двама братя
насърчаваха дедите ни...
О, минало незабравимо,
о, пресвещени старини!

България остана вярна
на достославни тоз завет -
в тържествуване и в страдание
извърши подвизи без чет...

Да, родината ни години
пресветли преживе, в беда
неописуема изпадна,
но върши дългът си всегда!

Бе време писмеността наша
кога обходи целий мир;
за всесветовната просвета
тя бе неизчерпаем вир.

Бе и тържовно робско време...
Тогаз балкански храбър син
навеждаше лице под гнета
на отомански властелин...

Но винаги духът народен
подпорка търсеше у вас,
о, мъдрци!... През десет века
все жив остана вашият глас!

О вий, които цяло племе
извлякохте из мъртвина,
народен гений възкръсихте -
заснал в глубока тъмнина.

Подвижници за права вяра,
сеятели на правда, мир,
апостоли високославни,
звезди върху славянски мир,

бъдете преблагословени,
о вий, Методий и Кирил,
отци на българското знание,
творци на нашият говор мил.

Нек името ви да живее
във всенародната любов,
речта ви мощна нек се помни
в славянството во век веков.

Стоян Михайловски

Упражнения

1. Прочетете стихотворението и го научете наизуст.

2. Отговорете на въпросите:

На когото е посветено стихотворението?

От името на когото говори Михайловски в това стихотворение?

Защо български народ обича Кирил и Методий?

3. Работете по модела.

Модел: Използвайки умело народния речников материал, Кирил и Методий обработват за книжовна употреба старобългарската народна реч. → Като използват умело народния речников материал, Кирил и Методий обработват за книжовна употреба старобългарската народна реч.

Разбирайки асимилаторската политика на гръцкото духовенство, Паисий започва да пише история на българската държава. → .....

Изтъквайки героичното минало на старата българска държава, авторът се стреми да пробуди у поробенния народ национално самочувствие. → .....

Посочвайки пътя за духовното и политическото освобождение на България, Паисий дава тласък за развитието на националноосвободителната идеология. → .....

Поставяйки националната независимост като политически идеал, Паисий се явява пръв идеолог на националноосвободителна борба. → .....

Петдесѣт и шѣсти уроѣк

Вавилонска кула

По цялата земя имаше един език и един говор.

Като се дигнаха от Изток, те намериха равнище в Сенаарската земя и се заселиха там.

И рекоха един другиму: хайде да направим тухли и да ги изпечем на огън. И тухлите им служеха вместо камъни, а земната смола - вместо вар.

И рекоха: хайде да си съградим град и кула, висока до небето; и да си спечелим име, преди да се пръснем по лицето на цялата земя.

Тогава Господ слезе да види града и кулата, що градияха синовете човешки.

И рече Господ: ето, един народ са и всички имат един език, а на какво са почнали да правят; и няма да се откажат от онова, що са намислили да правят; нека слезем и смесим там езиците им тъй, че един да не разбира езика на другито.

И пръсна ги Господ оттам по цялата земя; и те спряха да зидат града (и кулата).

Затова му е дадено име Вавилон, понеже там Господ смеси езика на цялата земя, и оттам ги пръсна Господ по цялата земя.

Първа Книга Моисеева Битие

***

И когато Той беше на едно място и се молеше, след като свърши молитвата, един от Неговите ученици Му рече: Господи, научи ни да се молим, както и Иоан научи учениците си.

А той им рече: когато се молите, казвайте: Отче наш, Който си на небесата! Да се свети Твоето име; да дойде Твоето царство; да бъде Твоята воля, както на небето, тъй и на земята; насыщия ни хляб давай ни всеки ден;

и прости нам греховете ни, защото и сами ние про-

цаваме на всеки наш длъжник; и не въведи нас в изкушение, но избави ни от лукавия.

И каза им: да речем, че някой от вас има приятел, и отива при него посред нощ и му казва: приятелю, дай ми назаем три хляба,

защото един приятел ми дойде от път, и нямам какво да му сложа;

а оня отвърте му отговаря и казва: не ме безпокой, вратата са вече заключени, а децата ми с мене са в леглото; не мога да стана и ти дам, -

казвам ви, ако и да не стане оня и не му даде затова, че му е приятел, но поради неговата безочливост ще стане и ще му даде, колкото иска.

И Аз ви казвам: искайте и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори;

защото всеки, който иска, получава, и който търси намира, и на тогоз, който хлопа, ще се отвори.

Евангелие от Лука

Петдесѐт и сѐдми урѐк

Красотата на душата

Като се говори за живота, виждаме, че в едно отношение цената му се повдига, а в друго отношение - се понижава. Значи, както цената на стоките ту се повдига, ту се понижава, така и самият живот ту се повдига, ту спада. Това се отнася до външната страна на живота. Няма човек на земята, който някога де не се е подценил или надценил. Погледне живота си и казва: Защо ли съм дошъл на земята? Нищо не можах да направя. Някога пък се надценява мисли, че е направил много нещо. Как си обяснявате: защо някога се насърчавате, а някога - обезсърчавате? Малко трябва на човека да се насърчи или да се обезсърчи. Имаш някакво желание. Щом го реализираш насърчаваш се; щом не можеш да го реализираш, обезсърчаваш се.

Питам: Защо хората се обезсърчават? Защо се вълнуват? Имаш голяма, хубава къща, но пак си доволен. Мнозина са ми казвали: Нашият салон е голям, да го разширим, да стане по-голям. Защо ви е по-голям салон? Човек има 3 билиона и 600 милиона клетки в мозъка си. Те се разполагат в един салон 19 см дълъг, 15 см широк и 15 см висок. В това малко пространство се събират толкова фабрики, толкова химически лаборатории, толкова астрономически кули за наблюдаване на небето! Колко работи са вършат в това малко пространство и всички клетки са доволни, не се оплакват, като хората.

Петдесѣт и осми урок

Христо Ботев

(1848 - 1876)

Христо Ботев е роден в град Калѳер. Неговият баща е учител.

Христо Ботев учи отначало в Калѳер при баща си, а после продължава образованието си в Русия. Под влияние на руските революционери-демократи той се оформя като поет-революционер. Заради прогресивните си убеждения Ботев е изключен от гимназията и се завръща в родния си град. Тук 18-годишният младѣж става учител и започва открита революционна пропаганда. Баща му отново го изпраща в Русия да учи. На път за Русия Ботев остава в Румъния при българските емигранти революционери и там се отдава окончателно на борбата за освобождение на свой поробен народ.

През май 1876 г., след потушаването на Априлското въстание, Ботев начело да чета от 200 души революционери минава Дунава с австрийския параход "Радецки" и идва в България. На 2 юни същата година пада убит в Стара планина в сражение с турците.

Христо Ботев оставя около 20 стихотворения, най-

914 P1353 20
914 P1353 20

известни от които са: "Хаджи Димитър", "Хаджи Димитър прощаване", "Борба". Те са наситени с гореща любов към народа. Стихотворенията му са написани с високо художествено майсторство. Те са преведени на много чужди езици. На грузински език - от известния грузински поет Мухран Мачавариани.

Хаджи Димитър

(откъс)

Жив е той, жив е! Там на Балкана,
потънал в кръви, лежи и пушка
юнак с дълбока на гърди рана,
юнак в младост и сила мъжка.

На една страна захвърлил пушка,
на друга сабя на две строшена;
очи тъмнеят, глава се люшка,
уста проклинат цята вселена!

Лежи юнакът, а на небето
слънцето спряно сърдиго пече.
Жетварка пее нѐйде в полето
и кръвта още по-силено тече!

Жѐтва е сега... Пѐйте, робини,
тез тѐжни пѐсни! Грей и ти, слѐнце,
в таз робска земя! Ще да загние
и тоя юнак... Но мълкни, сърце!

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалѐят
земя и небо, звяр и природа,
и певци пѐсни за него пѐят...

Денем му сянка пази орлица
и вълк му кро̀тко раната блѝже;
над него сокол, юна̀шка птица,
и тя се за брат, за юна̀к грижи.

Настане вечер, мѐсец изгрѐе,
звезди обсият сво̀да небѐсен;
гора зашуми, вя̀гър повѐе -
Балканът пѐе хайдушка пѐсен!

Хайдуги

(откъс)

Кой не знай Чавдар войвода,
кой не е слушал за него?
Чорбаджия ли изедник,
или турските сердари?
Овчар ли по планината,
или пък клети сюрмаси?
Водил бе Чавдар дружина
тъкмо до двайсет години,
и страшен беше хайдутин
за чорбаджии и турци,
ала за клети сюрмаси
крило бе Чавдар войвода!

.....

На прощаване

Не плачи, майко, не тъжи,
че станах ази хайдутин,
хайдутин, майко, бунтовник,
за тебе клета оставих
за първо чедо да жалиш.
Но кълни, майко, проклинай
таз турска черна прокуда,

дето нас млади пропъди
по таз тежка чужбина -
да ходим, да се скитаме
немили, клети, недраги!
Аз зная, майко, мил съм ти,
че може млад да загина,
ах, утре като премина
през тиха бяла Дунава!
Но кажи какво да правя,
кат си ме, майко, родила
със сърце мъжко, юнашко,
та сърце, майко, не трае
да гледа турчин, че бесней
над бащино ми огнище:
там, дето аз съм пораснал
и първо мляко засукал;
там, дето либе хубаво
черни си очи влигнеше
и с оназ тиха усмивка
в скръбно ги сърце виеше;
там, дето баща и братя
черни чернеят за мене!...
Ах, мале, майко юнашка!
Прости ме и веч прощавай!
Аз вече пушка нарамил
и на глас тичам народен
срещу врага си безверни.
Там аз за мило, за драго,
за теб, за баща, за братя -
за него ще се заловя,
пък ... каквото сабя покаже,
и честта, майко, юнашка!
Дружина тръгва, отива,
пътят е страшен, но славен;
аз може млад да загина...,

но ... стига ми тая награда -
 да каже нявга народа:
 умря сиромах за правда,
 за правда и за свобода...

Упражнения

1. Изразете по друг начин следните мисли:

Напри мер: Родителите възпитват у сина си любов към родината. - Родителите възпитват сина си да обича родината.

Родителите на Ботев възпитват у него омраза към поробителите. - .....

Родителите на Ботев възпитват у него обич към българския народ. - .....

Примерът на Ботев възпита у младежите уважение към българския народ. - .....

Стихове на Ботев възпитват у нас ненавист към всяко робство. - .....

2. Напишете изречения със синонимите:

велик - знаменит - прочут;
 пламенен - горещ - огнен;
 оформям (се) - изграждам (се);
 убеждение - възглед - идея.

3. Напишете изречения с антонимите:

робство - свобода;
 прогресивен - реакционен;
 поробен - свободен.

4. Напишете съчинение на тема "Какво зная за Христо Ботев".

План

Родно място на Христо Ботев.
 Възпитание на Ботев.

Ботев в Русия.

Живот и дейност на Христо Ботев в Румъния.

Смъртта на Ботев.

Поезията на Ботев.

Петдесет и девети урок

Иван Вазов

(1850 - 1921)

Народният поет Иван Вазов е роден в гр. София. Произхожда от заможно търговско семейство.

Като поет Вазов се оформя по време на националноосвободителните борби на българския народ против турското робство. Той заживява с копнежите на българската революционна младеж за освобождение.

След Освобождението Иван Вазов участва в политическия и културния живот на страната.

Иван Вазов е най-бележитият класик на българската литература. Неговото творчество е широка реалистична картина на живота на българския народ под турското робство и на националноосвободителното движение. С голямо художествено майсторство поетът обезсмъртява светлите образи на героите от епохата на Възраждането. Изразява любовта на българския народ към Русия. Поетът патриот вдъхновено възпява родната природа, възхищава се от звучната родна реч.

Съчиненията на Вазов са събрани в 20 тома. Най-известните му творби са: романът "Под игото", повестите "Немичи-недраги", разказите "Една българка" и "Дядо Йоцо гледа", сборката "Епопея на забравените".

Творчеството на Иван Вазов е широко известно в Грузия. Неговите стихотворения са преведени на грузински език от грузинските поети Григол Абашидзе, Иракли Абашидзе,

94935340

0103030303

Алео Мирцхулава. Романът "Под игото" е преведен от г-н Стоенчо Стоенчов
грузински писател Тедо Сахакиа.

Де е България

Българийо, драга, мила,
земя пълна с добрини,
земя, що си ме кърмела,
мой поклон приеми!

Любя твоите балкани,
твоите реки и гори,
твоите весели поляни,
де бог всичко наспори;

твоите мъки и страдания,
твоята славна старина,
твоите възпоменания,
твоята светла бъднина.

Дега ази и да ида -
за теб мисля и горя,
в теб родих се и желяя
в теб свободен да умра.

Иде ли?

Примирието стана. Войниците започнаха да си идват в отпуск. И във Ветрен се завърнаха няколко души. Само Стоенчо го няма - ни него, ни вест някаква. Загрижи се баба Цена, нехубави мисли ѝ идват.

Цялото село се е раздвижило. Посреща първия полк, който се връща.

- Трябва да посрещнете батко си, както правят другите хора - каза баба Цена на Киана и Радулчо.

Деца̀та се затичаха към заснежѐната улица и шосеѐто. А баба Цѐна остана на вратњята да чака.

На шосеѐто тук-там се чернееха посрѐщачи: девойки, деца̀, баби. Двѐте деца̀ отидоха най-напрѐд, за да видят прѐви Стоя̀нчо. Те ще го позна̀ят, макар че снегѐт им замрѐква очите.

Два̀ма войници се зада̀доха, цѐли обсипани в сняг. Не е той.

- Иде ли отгоре войска̀? - попита̀ Кѝна войниците.

- Не знам, девойко. Кого̀ чакате?

- Ба̀тко! - отговорѝ Раду̀лчо.

Уморѐните пъ̀тници замина̀ха.

Часовѐте мина̀ват. Планинският вятѐр бру̀ли лица̀та им, развя̀ва дрѐхите на деца̀та, но те не си отиват.

Зада̀де се ко̀нница. Кѝниното сърцѐ трѐпна. Толкова̀ много̀ войници! Навя̀рно ба̀тко и е там. Тя чака, без да миг̀не.

- Капита̀не, ба̀тко иде ли? - попита̀ тя просълзѐно.

- Кой ти е ба̀тко?

- Ба̀тко Стоя̀н. Нашият ба̀тко! - изви́ка нетѐрпеливо Раду̀лчо.

- Няма̀ го при нас, деца̀. Върнѐте се в сѐло, че ще измрѐзнете.

Кѝна и Раду̀лчо се разпла̀каха. Посрѐщачите бяха̀ се вечѐ прибра̀ли, понѐже се мрѐкваше. Вятѐрът рѐкеше все по̀-ѐстро. Тога̀ва двѐте деца̀ потег̀лиха към сѐло.

Ноцта̀ пада̀ше. С рѐцѐ, мушнати в паз̀ви, те вървя̀ха, като хлѐнчеха тихо̀.

Едѝн нов файто̀н с три ко̀ня мѝна край тях. Кѝна ма̀хна, като се иска̀ше да го спрѐ.

- Госпо̀дине, войска̀ иде ли о̀ще?

Файто̀нът стрѐлна край тях и не се чу, не се видя̀ из тъмнината̀.

А снѐжната виѐлица стра̀шно виѐше, сяка̀ш отговоря̀ше на деца̀та. Тя идешѐ откъ̀м бойното̀ полѐ, къ̀дето сега̀ засип̀ваше грѐба на Стоя̀нчо.

.....

Една българка

Илийца тръгна към Черепишкия манастир, въпреки че беше вече късно. На гърдите си носеше бо̀лното си вну̀че. Когато минаваше през гора̀та, из нея излезе момък в чудати дрехи и с пушка. "Ба̀бо, хля̀б! Умира̀м от глад!" - каза той, като заста̀на на пъ̀тя. Тя ведна̀га се сѐти: "От оня̀я е дѐто ги го̀нят сега̀!" Изва̀ди от торба̀та парче хля̀б и го пода̀де на момъ̀ка.

- Ба̀бо, в това̀ сѐло мо̀же ли да се скрия̀? - попита̀ той.

- Не мо̀же, синко̀, не мо̀же! - каза̀ му тя, като̀ гледа̀ше милостѝво измъ̀ченото му лицѐ. - Там сега̀ е о̀гън. Ще те хва̀нат ту̀рците.

Илийца замълча̀, ся̀каш размисля̀ше нѐщо. Сѐгне каза̀:

- Скрив̀ се, синко̀, сега̀ в гора̀та! Та̀я ноц̀ ме ча̀кай тук.

Ще ти донеса̀ хля̀б и ня̀коя дреха̀..., с тия̀ не бива̀.

Очѝте на Илийца̀ се наля̀ха със сълзи. Тя се спу̀сна тичешко̀м надолу. Реш̀и да вземѐ хля̀б и дрехѝ от манастѝра и щом мръ̀кне ведна̀га да тръ̀гне.

И тя бър̀заше сега̀ с утро̀ена сѝла, за да спасѝ, ако̀ далечѐ бог, два живо̀та.

.....

Не даваме я!

Из "Македонски сонети"

Не даваме я, не - земята мила,
земята на светите ни отци.
Не даваме праха на Самуила,
ни славата на двамата светци!

Тя наша е! Тя с назв е носила
открай ярем и търнови венци,
да, наш е Солун, Шар, Пирин и Рила
и песните на нейните певци.

Не даваме, тъй как не бихме дали,
 завета на бащите си заспали,
 зеницата на нашите очи!

Не даваме, дор бог стои отгоре,
 дор и в онез гори, поля, простори
 светото слово българско ечи!

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

- Кога е роден Иван Вазов?
- Кога той се оформя като поет?
- Какво е неговото творчество?
- Какви са най-известните му творби?

2. Прочетете и научете наизуст стихотворенията “Де е България” и “Не даваме я!”. Отговорете на въпросите:

- Кога Вазов е написал тези две стихотворения?
- На кога са посветени те?
- Харесват ли ви тези стихотворения? Опитайте да се обясните причините.

3. Напишете изречения със словосъчетанията идват ми мисли, снегът замрежва очите, сърцето ми трепва, вятърът реже, пощата пада, не се чу, не се видя, чудати дрехи, застана на пътя, се наляха със сълзи, ако даде бог.

4. Разкажете текст “Иде ли?” по следния план:

- Грижите на баба Цена.
- Кина и Радулчо на шосето.
- Снежната вилица.

5. Попълнете празните места с необходимите съюзи:

Войниците се завърнаха, ... настъпи мир. Петър отиде

Училище "Св. Кирил и Методий"
София

у Христови, ... ги покани на гости. Футболистите .....
усещат умора. Зрителите напуснаха стадиона, ... разговаряха
оживено. Работниците стачкуват, ... завоюват осемчасов
работен ден. Те се вълнуваха, ... победата беше тяхна.

6. Допишете изреченията:

Двете деца заплакаха, защото .....
Студентите ще дойдат през лятото в стопанство, за да .....
Трудещите се минава край трибуната, като .....
Цветя вървеле, без да .....
Болят беше затворил очи, сякаш .....

7. Напишете сложните изречения, като попълните празните места:

....., тъй като играта беше много интересна.
....., за да видят фермите.
....., за да уча български език.
....., да си купя учебници.
....., без да правя грешки.
....., както мога.
....., като викаха радостно.
....., за да спечелим съревнованието.

8. Съставете по едно изречение от дадените две:

Например: Децата се разплакаха. Батко им не се
върна. - Децата се разплакаха, защото
батко им не се върна.

Левски обикаляше страната. Вдъхва кураж на народа. - .....
Левски отговори смело. Не се колебаеше. - .....
Той не съжаляваше за нищо. Беше изпълнил дълга си към народа.
- .....

Алеко Константинов

(1863 - 1897)

Алеко Константинов е роден в гр. Свищов. Произхожда от заможно семейство. Завърша право в Русия.

Алеко Константинов е един от бележитите български писатели - хумористи, ярък представител на критическия реализъм в българската литература.

През 1893 г. е пътувал до Америка и е написал "До Чикаго и назад". В 1895 г. е написал "Бай Ганьо". Това е една от най-популярните му творби. Писал е фейлетони срещу монархизма и буржоазията. В 1897 г. е бил убит от политическите си врагове.

През марта на Чепино

- Я ми кажи ти, отиваш ли те заведѣ аз тебе на Чепино?

- На Чепино? О, да, с голямо удоволствие. Ама аз имам и другар.

- Добре, и него ще вземем. В събота по пладне на гарата, прието?

- Прието..

Наистина не му беше май времето за полски и горски разходки през март, но аз толкова хвалби бях чувал за туй Чепино, че на драго сърце приех любезната покана на мой приятел. В събота по пладне се качихме на Софийската гара и около четири часа слязохме на станцията Белово, откъдето на коне потеглихме през върха Алабак за Чепино. Едва изминахме селото и силен дъждец ни заръси върху оголените беловски хълмове. Селяните, които смъкнаха от върховете чамови трупове и бързаха да се приберат в Белово, изглеждаха ни полуучудено, полуиронически, като че искаха да ни кажат: "Абе вие шегувате ли се, или сериозно сте намислили в такава нощ да минавате

941353
018-11101933

Алабак?" Но нашето странствуйване никак не приличава на истинско, когато ни една точка от горните ни дрехи не остана суха и особено пък когато дъждът, тласкан от вятъра, забръска лицата ни. Ама търпи бабо за хубост... Търпим и ние, жекки-жекки туристи, зер малодушие ще покажем, ако оставим на един мартенски дъждец да угаси пламенното ни ламтение към природните красоти на България. Но правичката да си кажем, като се добрахме до горската барака на върха, се позарадвахме. Тук е сухо и топло: напалената до червено желязна печка прашеше от разпламналите смолести главни. Сушим се, закусваме, надуваме Винка Лозичка и ни е весело и леко.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Когат и къде е роден Алеко Константинов?

Какъв писател е той?

Какво е неговото творчество?

2. Напишете изречения със словосъчетанията: *с голямо удоволствие, любезната покана, силен дъждец, чамови трутове, жекки-жекки туристи, смолести главни, надуваме Винка Лозичка.*

3. Напишете съчинение на тема: "Жекки-жекки туристи".

Шестдесет и първи урок

Йордан Йовков

(1880 - 1937)

Йордан Йовков е роден в с. Жеравна, Котленско, но по-голяма част от живота си прекарва като учител в Добруджа.

Йовков е писател - хуманист, класик на българския художествен разказ и тънък познавач на народния език. В своите произведения той представя правдиво живота на българския селянин в началото на нашия век, разкрива привързаността му към труда, земята и добитъка, майсторски рисува добруджанския

пейзаж. В едни от най-хубавите си разкази Йовков художествено преданията за историческото минало - турското робство. В тях показва силата и красотата на българския народ.

Творчеството на Йовков е събрано в пет тома. Най-известните му творби са разказите от "Старопланински легенди", "Край Места", "Ако можеха да говорят", повестта "Земляци", драмите "Албена", "Боряна" и "Милионерът".

Рада

Шибил, страшният хайдутин, слизаше от планината и отиваше да се предаде. Утре тази вест щеше да се разчуе навсякъде, но кой щеше да я повярва?

Шибил малко се грижеше за това. Той бързаше и мислеше за друго. Мислене си как преди месец-два от високите върхове на Сините камъни той видя, че долу по пътя идат жени. Хайдутите препречиха пътя им. Жените се показаха на завоя и щом ги видяха, спряха се като втрещени. Хайдутите не ги и погледнаха. Тяното внимание беше другаде: една жена стоеше още на пътя, млада, хубава. И как се беше променила! Къде беше тръгнала? Луд ли беше този баща, който беше я пусал сама из този планин?

Шибил пристъпи по-напред. Момата го гледаше спокойно и право в очите. Една отвесна черта се беше спряла между гайтанените ѝ вѣжди.

Шибил измери с очи отвисоко момата. Какво бяло лице! И тънка в криста. И какъв кураж! Очите му заблестяха весело, наду го смях. Но по-рано от него момата се беше разсмяла с глас. Лицето ѝ светна, стана по-хубаво и сега можеше да се види, че очите ѝ са сини, а зъбите бели. Шибил я гледаше учуден.

- Та ти си момиче на Велико кехая - говореше Шибил. - Рада се казваш. Че как те е пусал баща ти? И променена, с жълтици... Аз ще ги взема.

- Бре ще ги вземеш! Я виж - извика тя, като показваше с ръка, - я виж как ти се е скъсал ръкавът. Чакай, аз ще ти го зашия.

Шибил погледна ръкава си. Червеното сукно наистина

УЧЕБНИК

УЧЕБНИК

се бѣше скѣсало. И преди той да разбере шегува ли видя я близо до себе си. Усмихваше се и го гледаше дяволито, прибираше скѣсания ръкав, а в устаѣта си държеше игла с конѣц.

- Слушай - продължаваше Рада, - да се ожениш, че да има кой да те кърпи.

- Да се ожѣня - отговори Шибил, - ама момите не ме искат.

- А, ще те искат. Такъв ергѣн!

- Е, хайде вземѣ ме ти.

- Кой? Аз ли? Не ми трѣбва хайдутин. Хайдутин не искам. Шибил се намръщи. Рада срещна умолителните очи на жените и реши да се поправи:

- Може, може... Ще те взѣма. Трѣбва само да питаш Велико кехая.

Упражнения

1. Напишѣте изречѣния със следните изрази: *измѣрвам с очи, надѣва ме смях, смѣя се с глас, вземѣ ме.*
2. Напишѣте разказ в сегашно историческо време.
3. Разкажѣте разговор между Шибил и Рада.
4. Опишѣте Рада.
5. Разкажѣте текст по следния план:
Шибил слиза от планината.
Споменът на Шибил за първата срѣща с Рада.

Шестдесет и втори урок

Елин Пелин

(1878 - 1949)

Елин Пелин е роден в с.Байлово, Софийско. Происхожда от средно селско семейство.

Елин Пелин е един от най-талантливите представители на критическия реализъм в българската литература в началото на XX век, забележителен майстор на художествената проза. В своите разкази и повести увлекателно и правдиво разкрива живота на българския селянин. С любов и състрадание разказва за трудовете хора.

Най-значителни произведения на Елин Пелин са повестите "Гераците" и "Земя". Широко известни са разказите му "На браздата", "Напасть божия", "На оня свят", "Андрейко", "Старият вол", "По жътва".

Косачи

Падна чудна лятна нощ, прохладна и свежа. Безкрайното тракийско поле потъна в мрак.

Марица тихо подпшкваше мътните си води. Влага и хладина лъхаше из тайнствените ѝ недра.

От ливадите край нея се обади ясен мъжки глас и потъна в тишината.

- Ан-дре-я-я-я, Ан-дре-я-я-я !

-Ида, ида! - отзова се друг отдалече.

След малко свегна огън. Бухнаха игриви пламъци. В тяхната слаба светлина, която се поглъщаше от околния мрак, се мярнаха хора. Това бяха петима селяци от загорските краища, дошли с коси на рамо да търсят работа в далечна Тракия.

Лазо, сух, слабичък момък, беше клекнал до огъня и подпшкваше съчките. Другите, увиги в ямурлуци, бяха налягали около огъня. Най-старият от тях, петдесетгодишен мъж, беше

94135340
010-11101033

подпрял глава на жилестата си ръка, гола до лакът, и вущеше замечтан. Срещу него лежеше Благолажът. Той постоянно шаваше и се мъчеше да скрие краката си под късия ямурлук. Русите му чорлави мустаци вземаха половината от лицето му. Под големите му гъсти вѣжди играеха хитри и умни очи.

- Ла̀зо, ти чул ли си песента̀ за невя̀рната бу̀лка Стоя̀ница?
- понѝга Благола̀жът. - Искан ли да я изпея?
- Все едно̀ - рече Ла̀зо.

Ведна̀га в тъмнѝната се пода̀де гъст, сла̀дък и треперлив глас и заизвива тѣжна прочу̀ствена песен.

Ла̀зо лежеше и мислеше.

Мъчигелна въздѝшка се изтръ̀гна от Ла̀зовите гърди.

Нош̀та напредна и унесе в дълбо̀ки сънища всичко нао̀коло. Бя̀лото мънѝче, свито на кълбо̀, спокойно бѐше заспа̀ло край догорѣния о̀гън, над който едва̀-една̀ избу̀хваха и гаснеха нѣмо̀щни пла̀мъчета.

Косачите едѝн след друг заспа̀ха. О̀гънят започна да загасва.

Са̀мо Ла̀зо не заспа̀. Зака̀чките размѣтиха мла̀дата му душа̀ и въображѐнието му зарисува картѝни, една̀ след друга̀ по-мъчигелни. Мисъл̀та му го отнесе при Пѐнка в село̀. Той я вижда тѣнка, пъ̀ргава и бя̀ла като̀ сняг. Тя сто̀и на къщния праг и дълго и тѣжно глѐда пра̀щния пъ̀т, който се вѝе из полѣ̀то за към далѣ̀чни странѝ. По то̀я пъ̀т замѝна Ла̀зо и я оста̀ви. Оста̀ви я за пу̀ста печалба̀...

Ла̀зо се стрѣ̀сна и ста̀на.

- Какво̀ пра̀ва аз тук? - помислѝ той и отмѣтна ямурлу̀ка.

Нош̀та мълчеше. Са̀мо шурците тѣхо и едно̀гласно църка̀ха: Пѐнка, Пѐнка, Пѐнка ...

Ра̀но сутрин̀та, кога̀то дрезгавѝната на блѝзкия ден видѣ̀на косачите, те видѣ̀ха, че Ла̀зо не бѐше при тях.

Упражнѐния

1. Напишѐте изречѐния със слѐдните ѝзрази: *се поглѣща от мра̀ка, все едно̀, извива се песен, за пу̀ста печалба̀.*

2. Съставете изречения със следните синоними: *оглеждам се*; *плахо* - *страхливо*; *чудноват* - *необыкновенно*; *жив*; *разправам* - *разказвам*; *усилен* - *тежък*.

3. Отговорете на въпросите:

Защо косачите са дошли в Тракия?

Какво чувствава Лазо след песента на Благолажа?

Какъв е животът на селяните във вашата страна?

Шестдесет и трети урок

Пенчо Славейков

(1866 - 1912)

Пенчо Славейков е роден в град Трявна. Син е на видния възрожденски поет и общественик Петко Рачев Славейков. Следва философия и литература в Германия.

Пенчо Славейков е един от класиците на българската литература. В поезията си възпява героизма на българския народ в освободителната борба. Умело преработва мотиви от народното творчество. Славейков е майстор на кратките лирични творби.

Най-известните произведения на Пенчо Славейков са сборките "Момини съззи", "Епически песни", "На острова на блажените", "Блянове", "Сън за щастие" и поемата "Кървава песен".

Ни лъх не дъхва ...

Ни лъх не дъхва над полени,
ни трепва лист по дървеса,
оглежда ведър лик небето
в морé от бижерна роса.

В зори ранил на път, аз дишам
на лятно утро свежестта -

и մի՞տա մի լուսնի բո՞ւր
 չէ՞ր լեզու օհո՞ւնա մե՞տա՛ն։

Չէ՞ր լեզու, չէ՞ր քու լուսնի
 չէ՞ր լեզու, չէ՞ր քու լուսնի
 չէ՞ր լեզու, չէ՞ր քու լուսնի
 չէ՞ր լեզու, չէ՞ր քու լուսնի

Բացարձակ ...

Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի

Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի

Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի

Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի

Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի
 Բացարձակ երեւոյն քու
 և քու լուսնի քու լուսնի

1. Отговорете на въпросите:

Когат и къде е роден Пенчо Славейков?

Разкажете за неговото творчество.

Какви са най-известните му творби?

2. Прочетете и научете наизуст стихотворенията; харесват ли ви тези стихотворения? Опитайте се да обясните причините.

Шестдесет и четвърти урок

Пею Яворов

(1877 - 1914)

Пею Яворов е роден в гр. Чирпан. Происхожда от бедно занаятчийско семейство.

Поезията на Яворов има голяма художествена сила и обществено значение. В нея са отразени реалистично и вълнуващо страданията на бедните селяни по време на ранното развитие на капитализма в България.

Със стихотворенията на Яворов "Градушка", "На нивата", "Арменци", "Две хубави очи", "Калиона" българската поезия достига до голямо съвършенство, до изящество и виртуозност в стих и език.

Творчеството на Яворов е събрано в пет тома: стихотворните сборки "Стихотворения", "Безсъници", "Подир сенките на облаците" и драмите "В полигте на Витоша" и "Когато гръм удари".

Калиона

(огъс)

“Де, момче, ума ти хвърка?
Все навън ти са очите!
Дявол някой тук се бърка,
пак разтеглихме ушите.

Палешник ли туй ще става,
или за носá ти брънка?
Кош кюмюр се достопява,
а ти гледай още вънка!...”

- Трак-чук, жан-жин, трака-чука! -
накованята възглася.
И духалото се пука:
дъха, пъха и приглася.

Гледай искри рой звездици
от желязо нажежено,
гледай огнени езици
от огнище разжарено.

“Хей, момче!...”
- Жжин! чука-трака... -

Нека стария нарежда!
Що ли момък гъбен чака,
често-често вън поглежда?

- Там-сам! Зън-вън...бива-бива...
Кали - Кали - Калиона! -
Накованята звъливо,
присмехулка върла хлопа.

- Зън-вън, трак-мрак!
- Боже мили,

още няма я зората...
Удря момък, удря, сили -
на гърди навел главата.

За гидия от небето
слънце сутрин не изгрява,
среща, хе - отзад пердето,
нему то се навестява.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Когат и къде е роден Пейо Яворов?

Каква е поезията на Яворов?

Какви най-известните му творби знаете?

2. Прочетете откъс от стихотворението "Калиопа";

Напишете изреченията със следните изрази: *рой звездици, огнени
езици, вън поглежда, боже мили.*

3. Обяснете следните думи: *ушите, палешник, кююр, въпка,
възглася, дъха, пъха, нарежда, тръпен, върла, сили, гидия, среща.*

Шестдесет и петти урок

Димчо Дебелянов

(1887 - 1916)

Димчо Дебелянов е роден в гр. Копривщица. Происхожда от бедно занаятчийско семейство. Убит е като офицер през Първата световна война.

Стихотворенията на Дебелянов са събрани в един том. Те са художествен документ на епохата около Първата световна

Национална библиотека
и архив на България

война и на настроенята на честната българска интеллигенция тогава.

Дебеляновата поезия се отличава със задушевност, с искреност и дълбочина на чувствата, с изящество и музикалност на стиха.

Скриги воіли

Да се завърнеш в бащината къща,
когато вечерта смирено гасне
и тихи пазви тиха нощ разгръща
да приласкае скръбни и нещастни.
Кат брѣме хвърлил черната умора,
що безутешни дни ти завещаха -
ти с плахи стъпки да събудиш в двора
пред гостенин очакван радост плаха.
Да те пресрещне старата на прага
и, сложил чело на безсиіно рамо,
да чезнеш в нейната усмивка блага
и дълго да повтаряш: мамо, мамо...
Смирено влязъл в стаята позната,
последна твой пристан и заслоіа,
да пѣнеш тихи думи в тишината,
впил морен поглед в старата икона:
аз дойдох да дочакам мирен заіик,
че мойто слънце свой път измениа.

.....

О, скриги воіли на печален странник,
напрасно спомнил майка и родина!

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Когат и къде е роден Димчо Дебелянов?
Каква е поезията на Дебелянов?

Национална библиотека
и архив на Република България

2. Прочетете стихотворението; за кого е написано това стихотворение?

3. Напишете изречения със следните изрази: *бащината къща, тиха нощ, черната умора, безутешни дни, безсилно рамо, тихи думи, старата икона, печален странник.*

Шестдесет и шест урок

Христо Смирненски

(1898 - 1923)

Христо Смирненски е роден в гр. Кукуш (Македония). Произхожда от бедно семейство.

Смирненски е един от най-големите пролетарски поети в България. Чрез типични художествени образи и картини разкрива противоречията в капиталистическото общество в началото на XX век. В циклите "Деца на града" и "Зимни вечери" Смирненски рисува с дълбоко съчувствие живота на работниците в капиталистическия град.

Творбите на Смирненски - стихотворения, разкази, статии и фейлетони, са издадени в три тома.

Йохан

Над мъртвата градинка вечерта
разпускате коси от черен мрак.
Йохан открихна малките врата,
огледа уличната пустота
и в миг прескочи дървения праг.

След него припа плачуща жена,
протегнала в ръцете си дете.
Но, озарен от бледната луна,

безшумно в тягостната тишина
отмина той и всичко опусте.

След него дълго, дълго гледа тя,
далече впила поглед замечтан:
наоколо бе сънна пустота
и само пребледните уста
нашепваха едвам: "Йохан, Йохан!"

.....

На барикадата Йохан е сам.
В предсмъртен стон старикът белобрад,
оплискан с кръв, повдига се едвам.
Съзрял хусарите през дим и плам,
крещи, издъхвайки: "Назад! Назад!"

А, стиснал карабината в ръце,
Йохан ги среща с гръм и ги зове:
"Елате вий, аз с каменно лице
ще срещна щика в своето сърце!
Елате вий, престъпни синове!"

Безумци! Всяка капка кръв пред вас
ще бликне нови хиляди борци!
Веч бий дванайсетият кобен час
и ще сразим престъпната ви власт!
Елате вий! Елате, подлеци!"

А от веригата хусар един
тогав просъска гневно, с глас пиян:
"Млъкни! Ръцете горе, робски син!"
Но величав кат някой исполин -
"Челата горе!" - викна му Йохан.

Задружен гръм изпрати му отвіт.
Той грохна до старика белобрад.

Хусарите се втурнаха напред.
Един от тях се взря в лика му блед,
и присна черепа му със приклад.

.....

А тънеше Берлин в мъгла и скреж
и бликаше предутрин синкав здрач.
И в бедна хижа, в ужас и копнък,
една жена при всеки глух гърмък
избухваше в несдържан горък плач.

И стиснала детенцето си, тя
все чакаше със поглед замечтан.
Навън цареше смъртна пустота
и глухо побледнелите уста
през плач нашепваха: "Йохан! Йохан!"

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Когат и къде е роден Христо Смирненски?

Какво е творчеството на Смирненски?

Какви най-известните му творби знаете?

2. Прочетете стихотворението "Йохан"; на кого е посветено то?

3. Обеснете думите: *плачуща, опусте, вий, бий, хусар, тогаз, горък.*

4. Съставете изреченията със следните изрази: *мъртвата градинка, черен мрак, дървен праг, бледната луна, тягостната тишина, побледнелите уста, предсмъртен стон, глух гърмък, несдържан горък плач.*

Шестдесет и седми урок

Никола Вапцаров

(1909 - 1942)

Никола Вапцаров е роден в гр. Банско.

Вапцаров учи 7 години в Морското машинно училище в гр. Варна. След завършване на училището става фабричен работник и се включва активно в антифашистката борба наред с най-смелите професионални революционери. На 23 юли 1942 г. фашистите го разстрелват заедно с петима негови другари.

Никола Вапцаров е най-талантливият български поет-антифашист. В своята сбирка "Моторни песни" той рисува правдиво и с художествена простота суровия живот на работническата класа, представя драматично грандиозния и двубой с фашизма, изразява несломимата си вяра в победата над стария свят и в изграждането на новия живот.

"Вяра", "Писмо", "Романтика" са най-хубавите стихотворения в българската поезия.

В цикъла стихове "Песни за една страна" поетът възпява много задушевно героичната борба на испанския народ против фашизма.

През 1952 г. Международният комитет на мира награждава посмъртно Вапцаров с почетната грамота за мир. Стихотворенията на Вапцаров са преведени на повече от 30 езика.

Предсмъртно

Борбата е безмислено жестока.

Борбата, както казват, е спична.

Аз паднах. Друг ще ме смени и... токоз.

Какво тук значи някаква си личност?!

Разстрел, и след разстрела - червей.

Това е токоз просто и логично.

Но в бурята ще бъдем пак със тебе,
народе мой, защото те обичахме!

Прощално

На жена ми

Понякога ще идвам във съня ти
като нечакан и далечен гостенин.
Не ме оставяй ти отвън на пътя -
вратите не залоствай.

Ще влезна тихо. Крѳко ще присѳдна,
ще впѳря поглед в мрака да те видя.
Когато се насигя да те гледам -
ще те целуна и ще си отида.

Имам си Родина

Имам си родина и над нея
днем грѳе синьото небѳ.
Вѳчер свѳтят звездни полилѳи
и гаси ги утрин свѳгъл ден.

Но когато нѳщем се заврѳщам,
на стрехите тѳмното поел,
чувствувам как до рѳдната ми кѳща
дѳбне враг, в ръката с парабѳл.

Учеше ме, майко, ти със пригчи
да обичам всички като теб.
Бих обичал, майко, бих обичал,
но ми трѳбва свобода и хлеб.

Вяра

Его - аз дишам,
работя,
живея
и стихове пиша
(тъй, както умея).
С живота под вежди
се гледаме строго
и боря се с него,
доколкото мога.

С живота сме в разпра,
но ти не разбирай,
че мразя живота.
Напротив, наопротив! -
Дори да умирам,
живота с грубите
лапи челични
аз пак ще обичам!
Аз пак ще обичам!

.....
За него - Живота -
направил бих всичко. -
Летял бих
със пробна машина в небето,
бих влязнал във взривна
ракета, самичък,
бих търсил
в простора
далечна планета.

.....
Но его, да кажем,
вий вземете, колко? -
пшеничено зърно

от моята вяра,
бих ревнол тогава,
бих ревнол от болка
като ранена
в сърцето пантера.

.....
Може би искате
да я сразите
моята вяра
във дните честити,
моята вяра,
че утре ще бъде
живота по-хубав,
живота по-мъдър?

А как ще шурмувате, моля?
С куршуми?
Не! Неуместно!
Росто! - Не струва! -

Тя е бронирана
здраво в гърдите
и бронебойни патрони
за нея
няма открити!
Няма открити!

Упражнения

1. Напишете следните изречения по друг начин:

Например: Вапцаров иска да учи литература, но не може,
защото няма средства. → **Въпреки че**
Вапцаров иска да учи литература, той не
може, защото няма средства.

Животът на Вапцаров е много тежък, но той не загубва вярата

314136340
31344110133

си в него. → .....

Вапцаров работи по 12 часа в ленонощието, но това не му пречи да пише. → .....

Фашистите преследват Вапцаров, но той продължава да работи за своя народ. → .....

Полицията измъчва Вапцаров, но той с гордост заявява, че е готов да умре за народа си. → .....

2. Напишете следните изречения по друг начин:

Например: Стиховете на Вапцаров вълнуват хората.

→ Хората се вълнуват от стиховете на Вапцаров.

Мисълта за бъдещето на хората вълнува Вапцаров. → .....

Човешката бедност вълнува Вапцаров. → .....

Борбата на колониалните народи интересува Димитров.

→ .....

Борбата за свобода вълнува Ботев. → .....

3. Прочетете и научете наизуст стихотворението "Имам си родина". Отговорете на въпросите:

За какво говори Вапцаров в първия и втория куплет на стихотворението? Какво споделя той с майка си?

4. Прочетете стихотворението "Вяра". Отговорете на въпросите:

От името на кого говори Вапцаров в това стихотворение? Какъв е неговият живот? Откъде разбирате това? Мрази ли Вапцаров живота? Какво би направил той за него? Кое дава сили на поета да обича трудния живот? Защо никой не може да "срази" вярата му?

5. Прочетете стихотворенията "Прощално" и "Предсмъртно" и ги научете наизуст. Отговорете на въпросите:

Кога Вапцаров е написал тези две стихотворения? На кого са посветени те?

Шестдесѣт и осми уроѣк

Елисавета Багряна

(1893 - 1979)

Елисавета Багряна е родена в гр. София. Произхожда от чиновническо семейство. Завършва славянска филология в Софийския университет.

Багряна е най-талантливата българска поетеса. Нейната поезия е разнообразна и богата по съдържание. С голяма художествена сила Багряна възпява любовта и красотата, прославя свободната родина и строителството на новия живот. В стиховете ѝ намира израз съветско-българската дружба и борбата за мир. Пише и стихове за деца.

Лириката на Багряна е пропита с хуманизъм и искреност на чувствата. Най-значителни творби на поетесата са сборките "Вечната и святата", "Звезда на моряка", "Сърце човешко", "Пет звезди", "Обичам те, Родино!"

Стихотворенията на Елисавета Багряна са преведени на грузински език от Мухран Мачавариани.

Летица

Все така и до днес аз обичам
да летя,
да летя,
да летя
(и в действителност,
и с мисълта).
Тази страст,
тази жажда птица,
тя, изглежда, не се насища.
Затова и до днес ме привличат
тези грейнали нощем
летица.

94936940
80844910933

.....
Но кога̀то след дъл̀го летене,
закопня̀ла за близкия дом,
се завръщам -
и плавно пред мене,
ти, летище,
ти - родно гнездо,
сред полето софийско изплуваш -
аз усещам тогава,
че няма
за сърцето ми
трепет по-чист
и дълбок
и любов
по-голяма -
и се мислено скланям,
целувам
всяка твоя тревичка
и лист.

У̀тро в Сливен

Стъ̀пките ми будят тротоара
тази сутрин в тебе, бащин град.
Аз съм с половин век
днес по-стара.
Ти си с половин век
днес по-млад.

Гледам със зеници разширени -
да позная
стария квартал.
А дали той ще познае в мене
малкото момиче
с ален шал?

Улицата съща - но не същата
Уж на мястото съм - а не
тук я няма дядовата къща
сред тревялия
калдъръм.

Няма я онази порта стара
със ковано чукче и халки,
старата кайсия - над дуvara
да ми махне
с чукаща ръка.

Дядовата къща
в паметта ми
само
днес живее - спомен тих.
За да не изчезне със смъртта ми -
нека да остане

в мой стих.
А блестят тук в слънце
нови сгради
и шуми в тях нов
и буен свят.
Не, не спирайте се,

хора млади,
аз съм само
пътник непознат...
И отекват пак по тротоара
стъпките ми

в тебе, бащин град.
Но не се усещам вече стара,
като виждам тебе нов и млад!

Упражнения

1. Напишете изреченията със следните изрази: *обичам да летя; след дълго летене; родно гнездо; се мислено скланям; тревичка и лист; бащин град; половин век; зеници разширени; ален шал; дядовата къща; старата кайсия; пътник непознат.*

2. Отговорете на въпросите:

Кога и къде е родена Елисавета Багряна? Каква е нейната поезия? Какви са най-значителни творби на поетесата?

3. Прочетете стихотворенията; на кого са посветени те? Харесват ли ви тези стихотворения?

Шестдесет и девети урок

Веселин Ханчев

(1919 - 1966)

Веселин Ханчев е роден в гр. Стара Загора. Завършва право в Софийския университет.

Ханчев е известен съвременен български поет. Някои негови стихотворения са едни от най-ценните творби в най-новата българска лирика.

Отечествената война, в която поетът участва като обикновен войник, е тема на сборката му "Стихове в паласките", удостоена с Димитровска награда. Стихотворенията "Балада за бащата и сина", "Не, не мога да спя" и др. са израз на любов към родина.

Стихотворенията на Веселин Ханчев са преведени на грузински език от Мухран Мачавариани.

Не, не мога да спя

Не, не мога да спя. Ще изляза навън, под небето,
дето светят звезди и тревожния вятър тръби.

Искам там да съм с теб, да ти кажа това, за
не успях, не посмях, може би...

Недолюбих те аз, ненагаших те, мой любима.
Раздели ни дългът. Затова не плачи, не кори!
За да има любов и мечти запазена за да има,
аз отивам на бой призори.

Ако падна убит сред степта, под звездите студени,
запомни ме с добро, но на гроба ми ти не ридай.
Посрещни радостта, отвоювана с мъка от мене,
долюби вместо мен, домечтай!

Аз не ще се гневя, а ще бъда щастлив и спокоен,
не за скръб съм се бил, не за сътзи вървя на война.
Вече съмва над мен. Вече влизат другарите в боя.
Лека нощ, мой мила жена!

Жив съм

Жив съм.

Нажежено е до бяло
всичко в мен.
Жив съм.
Падам и крещя от болка.
Жив съм.
Не от болестта боли.
Боли ме, че съм повален.
Жив съм.

Като тетива треперя цял.
Жив съм.
Цял горя и в треска викам.
Жив съм.

Не от тряската тренеря,
 а от гняв,
 че съм се спрял.
 Жив съм.

Хора, спрелите минути ме болят.
 Жив съм.
 По загубените пътища крещя.
 Жив съм.
 Хора,
 Искам рождества,
 не искам смърт.

Жив съм.

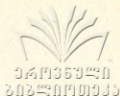
В мен крещи недороден светя.
 Жив съм.
 Мъртъв ще съм,
 ако не крещя от болка.
 Жив съм.
 Хора,
 чуйте диагнозата на болестта!
 Жив съм.

Упражнения

1. Нашишете изреченията със следните изрази: *тревожния вятър, отивам на бой, падна убит, звездите студени, лека нощ, загубените пътища, диагноза на болестта.*
2. Отговорете на въпросите:

Кога и къде е роден Веселин Ханчев? Какви са неговите стихотворения? Какви са най-значителни творби на Ханчев?

Седемдесѣти уроѣ

Димитър Димов

(1909 - 1966)

Димитър Димов е роден в гр. Ловеч. Завършва ветеринарна медицина. Дълги години работи като професор във Ветеринарно-медицинския факултет в София.

Димов се утвърждава като един от най-изтъкнатите съвременни български писатели-романисти. Той е увлекателен разказвач, дълбок психолог, майстор на естествения, стегнат диалог.

Писателят издава романи: "Поручик Бенц" с тема от Първата световна война, "Осъдени души", свързан с борбата на испанската република, и "Тютюн". Той е автор и на драмите "Жени с минало", "Виновният" и "Почивка в Арко Ирис".

"Тютюн", най-известният роман на Димов, е реалистична картина на живота на българската едра буржоазия до Девети септември 1944 г.

Тютюн

(откъс)

Когато Ирина и Костов приближиха Кавала, видяха синевина, но денят не можеше да разсея ужаса от изтеклата нощ. По хълмистата равнина стърчаха тъжно маслинови дървета и остатъци от древни развалини, мяркаха се блата, обраснали с тръстика, гръцки селяни беряха тютюн.

Светът на "Никотиана" и Немския папиросен концерн се бе разпукнал на отделни блокове и два от тях - завчера Борис, тази нощ фон Гайер - се бяха отърколили в пропастта, оставяйки зад себе си усещане на виновност и печал. "Никотиана" бе стигнала до своя неизбежен гибелен край. Няма да има вече надлъгване при покупките, неприятности с манипулацията, сплетни около продажбите. Името на "Никотиана" се превръщаше в празна дума, а главният ѝ експерт с всичката си

314135340

313400101010

елегантност и блясък - в безлично конте, в излишен, неправиц
никому впечатление човек. Едва сега Костов разбира защо се бе
желал подписването на договора с Кондоянис, защо бе потресен
от убийството на фон Гайер. Без "Никотиана" той губеше
почвата под краката си, нямаше кого да подкуйва, увещава или
заплашва с нейната мощ. Експертът се усещаше смазан и унизен,
като заедно с това изпитваше злобата на всички, които трябваше
да си отидат със стария свят. Нямаше никакви изгледи, никаква
морална опора за новия живот. Ала дори в сред тази пустота
попълна надежда.

Костов помисли за Аликс. Да, оставаше Аликс!... Детето
с ръждиво - червената коса продължаваше да упражнява
чудотворно въздействие. Оставаше Аликс, диво, изсърнало
цветче, откъснато от скалите на Тасос, което запиваше пус-
тотата, зееща след разрухата. И снобът видя пак детето в рамките
на загиващия свят, представи си отново Аликс в своя мухлясал
"Юнион", облечена в бледожълта вечерна рокля. Той не съзна,
че отглеждайки дивото цветче, искаше да създаде човек, подобен
на себе си.

Остър звук на огъната ламарина прекъсна мислите му.
Експертът усети, че нещо в дясната му ръка не беше в ред. Той си
спомни за своята напредваща артериосклероза. "Слаб удар -
помисли той. - Тази нощ трябва да съм получил от тревогата слаб
удар." Той съзна, че карането в това състояние бе опасно, и спря
колата.

- Моля Ви да ме заместите!... - Обърна се той към Ириана.
- С дясната ми ръка е станало нещо.

А тя отговори:

- Да, забелязах.

Те размениха местата си, без да погледнат към пакета с
групата на Борис върху задното седалище и без да приказват,
защото всичко, върху което в този момент можеха да мислят или
говорят, бе еднакво потискащо и за двамата.

Тя седна зад кормилото и подкара колата предназначливо и
бавно.

Упражнения

1. Отговорете на въпросите:

Кога и къде е роден Димитър Димов?

Какъв писател той е?

Какви неговите творби знаете?

Каква е тема на романа "Тютюна"?

2. Напишете изреченията със следните изрази:

Изтеклата нощ, хълмистата равнина, остатъци от древни развалини, грядки селяни, неизбежен гибелен край, силетни около продажбите, губя почвата под краката си, изпитвам злобата, стария свят, полъхна надежда, чудотворно въздействие, вечерна рокля, отглеждайки дивото цветче.

Библиография

1. Д. Илиева, Е. Кирякова, С. Михайлова. "Български език за чуждестранни студенти". София. 1986.
2. Ст. Гинина, Цв. Николова, Л. Сакъзова. "Учебник по български език за чужденци". София. 1972.
3. П. Пашов, Хр. Пырвев, В. Радева. "Болгарский язык" (учебник для иностранцев). София. 1986.
4. Ю. Антонова, Ел. Кирякова. "Говорите ли български?" (видеокурс). София. 1991.
5. С. Бернштейн "Българско-руски речник". М., 1975.
6. С. Чукалов "Българско-руски речник". София. 1960.

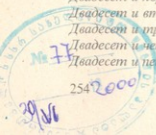

Съдържание

Предговор	3
---------------------	---

Първа част

Българска азбука	4
Гласни и съгласни	5
Пунктуация	5
<i>Първи урок.</i> Какво е това? Запознаване. Разговор	6
<i>Втори урок.</i> В магазина за часовници. Разговор	12
<i>Трети урок.</i> Годишните времена	15
<i>Четвърти урок.</i> В книжарницата	20
<i>Пети урок.</i> Как уча български език	23
<i>Шести урок.</i> В сладкарницата	26
<i>Седми урок.</i> Писмо от София	32
<i>Осми урок.</i> Жилището на семейство Христови	36
<i>Девети урок.</i> Семейство Христови	39
<i>Десети урок.</i> На екскурзия	45
<i>Единадесети урок.</i> Най-скъпоценният плод	48
<i>Дванадесети урок.</i> Първият космонавт	51
<i>Тринадесети урок.</i> На гарата	53
<i>Четиринадесети урок.</i> Добър урок	57
<i>Петнадесети урок.</i> В ресторанта	62
<i>Шестнадесети урок.</i> В магазините за хранителни стоки, хляб, плодове и зеленчуци	66
<i>Седемнадесети урок.</i> В Централния универсален магазин	70
<i>Осемнадесети урок.</i> В магазина за готово дамско облекло	75
<i>Деветнадесети урок.</i> Къде се намира Народният театър?	80
<i>Двадесети урок.</i> Познавате ли Борислав?	84
<i>Двадесет и първи урок.</i> При лекаря	88
<i>Двадесет и втори урок.</i> При зъболекаря	93
<i>Двадесет и трети урок.</i> София	98
<i>Двадесет и четвърти урок.</i> В библиотеката	103
<i>Двадесет и пети урок.</i> На кино	106

314135340

31340000000000

<i>Двадесет и шести урок.</i> В театъра	116
<i>Двадесет и седми урок.</i> На стадиона	120
<i>Двадесет и осми урок.</i> Срещу Нова година	122
<i>Двадесет и девети урок.</i> Разходка из София	130
<i>Тридесети урок.</i> Телефонен разговор	134
<i>Тридесет и първи урок.</i> На рожден ден	137
<i>Тридесет и втори урок.</i> В Зоологическата градина	139
<i>Тридесет и трети урок.</i> Трудово-кооперативното земледелско стопанство	141
<i>Тридесет и четвърти урок.</i> Ваканцията дойде	144
<i>Тридесет и пети урок.</i> На море	148
<i>Тридесет и шести урок.</i> Днес много ми върви	154
<i>Тридесет и седми урок.</i> Деветте паметника на култура	157
<i>Тридесет и осми урок.</i> Какво мислите за жените?	161
<i>Тридесет и девети урок.</i> Собствено мнение	165
<i>Четиридесети урок.</i> Витоша	

Втора част

<i>Четиридесет и първи урок.</i> Република България (Географско описание)	168
<i>Четиридесет и втори урок.</i> Градове на България	170
<i>Четиридесет и трети урок.</i> България (Исторически бележки)	176
<i>Четиридесет и четвърти урок.</i> Образуване на Българската държава	180
<i>Четиридесет и пети урок.</i> Първа Българска държава	181
<i>Четиридесет и шести урок.</i> България (Из "Това е България")	184
<i>Четиридесет и седми урок.</i> Скалите на Мадара	186
<i>Четиридесет и осми урок.</i> Начало на старобългарската литература	189
<i>Четиридесет и девети урок.</i> Кирил и Методий - първите славянски учители	192

ქართული

ენისწილობა

Петдесети урок. Българското Възраждане 197

Петдесет и първи урок. Паисий Хилендарски 201

Петдесет и втори урок. Из "Славенобългарска история" 202

Петдесет и трети урок. Древен и вечен... 206

Петдесет и четвърти урок. Български език 207

Петдесет и пети урок. Кирил и Методий 211

Петдесет и шести урок. Вавилонска кула 212

Петдесет и седми урок. Красотата на душата 213

Петдесет и осми урок. Христо Ботев 218

Петдесет и девети урок. Иван Вазов 224

Шестдесети урок. Алеко Константинов 225

Шестдесет и първи урок. Йордан Йовков 228

Шестдесет и втори урок. Елин Пелин 230

Шестдесет и трети урок. Пенчо Славейков 232

Шестдесет и четвърти урок. Пейо Яворов 234

Шестдесет и пети урок. Димчо Дебелянов 236

Шестдесет и шести урок. Христо Смирненски 239

Шестдесет и седми урок. Никола Вапцаров 244

Шестдесет и осми урок. Елисавета Багряна 247

Шестдесет и девети урок. Веселин Ханчев 250

Седмдесети урок. Димитър Димов 250

გამომცემლობის რედაქტორი ა. შაქარიანი

პირ. ნაბეჭდი თაბახი 14,04

სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 11,83

შეკვეთა № 62 გირაფი 200

ფასი სახელშეკრულებო

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
380028, თბილისი, იჭავჭავაძის გამზ., 14.

დაიბეჭდა თბილისის უნივერსიტეტის

სარედაქციო-საღებლიკაციო კომპიუტერულ სამსახურში
380028, თბილისი, იჭავჭავაძის გამზ., 1.

40.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა